

Бранка Матијевић • Љиљана Вдовић

ПРИРУЧНИК

за учитеље

Природа и друштво

за четврти разред основне школе

eduka

Бранка Машијевић, Љиљана Вдовић

ПРИРУЧНИК ЗА УЧИТЕЉЕ
ПРИРОДА И ДРУШТВО
ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ГЛАВНИ УРЕДНИК
Проф. др Бошко Влаховић

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
Доц. др Наташа Филиповић

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА
Споменка Трипковић

ИЗДАВАЧ
Едука д.о.о. Београд
Ул. Змаја од Ноћаја бр. 10/1
Тел./факс: 011 3287 277, 3289 443, 2629 903
Сајт: www.eduka.rs • имејл: eduka@eduka.rs

ЗА ИЗДАВАЧА
Наташа Филиповић, директор

САДРЖАЈ

1. Увод	5
2. Наставни план и програм Природе и друштва за четврти разред основне школе	6
3. Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања – Природа и друштво	15
4. Индивидуализација у раду са децом са сметњама у напредовању у редовној школи	19
Поремећаји аутистичког спектра	19
Избор образовних стандарда за децу са поремећајима аутистичког спектра	24
Блаже сметње у менталном развоју	27
Избор образовних стандарда за децу са блажим сметњама у менталном развоју	30
Хиперкинетички синдром (хиперактивност)	33
Коришћена литература	36
5. Планирање циљева, задатака и активности	37
Логичко и критичко мишљење	39
Технике подстицања мишљења у наставном процесу	40
Питања, задаци, налози	41
Оцењивање и извештавање	43
6. Годишњи план рада	45
7. Годишњи план (распоред) наставног градива	47
8. Писане дневне припреме по наставним јединицама	69
9. Прилози	215
10. Литература	231

1. УВОД

Приручник из предмета Природа и друштво за четврти разред конципиран је тако да наставнику пружи могућност јаснијег разумевања концепције постојећег уџбеника, као и да подстакне идеје за осмишљавање и реализацију наставе овог предмета.

Такође, у приручнику се налазе и сегменти који обухватају подсетнике и конкретне примере из методике наставе, успешна решења реализације програмских садржаја и примере добре праксе, најчешће потешкоће у организацији и реализацији наставе, као и предлог писаних припрема за сваку наставну јединицу. Наставник ће предложене нацрте писаних припрема схватити само као један од начина осмишљавања и реализације часа, прилагодиће их условима свог рада и потребама конкретног одељења које води, односно могућностима и интересовањима својих ученика. На крају сваке припреме дат је и предлог листе за самоевалуацију рада наставника за реализовани час. Ова листа може послужити наставнику као смерница за анализу процеса и ефеката сопственог рада на часу, као и за планирање и унапређивање будућих наставних активности.

Надамо се да ће наставник коришћењем овог приручника моћи ефикасније и квалитетније да планира, реализује и вреднује свој наставни рад и напредовање ученика.

2. НАСТАВНИ ПЛАН И ПРОГРАМ ПРИРОДЕ И ДРУШТВА ЗА ЧЕТВРТИ РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Циљ и задаци

Основна сврха изучавања интегрисаног наставног предмета Природа и друштво јесте да усвајањем знања, умења и вештина деца развијају своје сазнајне, физичке, социјалне и креативне способности, а истовремено спознају и граде ставове и вредности средине у којој одрастају, као и шире друштвене заједнице. Наставни предмет Природа и друштво развија код деце сазнајне способности, формира основне појмове и постепено гради основе за систем појмова из области *природе, друштва и културе*. Истовремено, стичу се знања, умења и вештине које им омогућавају даље учење. Активним упознавањем природних и друштвених појава и процеса, подстиче се природна радозналост деце. Најбољи резултати постижу се уколико деца самостално истражују и искуствено долазе до сазнања – спознају свет око себе као природно и друштвено окружење. Систематизовањем, допуњавањем и реструктурирањем искуствених знања ученика и њиховим довођењем у везу са научним сазнањима, дечија знања се надограђују, проверавају и примењују. Преко интерактивних социјалних активности они упознају себе, испољавају своју индивидуалност, уважавајући различитости и права других, уче се како треба живети заједно. Усвајањем елементарних форми функционалне писмености, омогућује се стицање и размена информација, комуницирање у различитим животним ситуацијама и стварају се могућности за даље учење. Примена наученог подстиче даљи развој детета, доприноси стварању одговорног односа ученика према себи и свету који га окружује и омогућује му успешну интеграцију у савремене токове живота.

Општи циљ интегрисаног наставног предмета Природа и друштво јесте упознавање себе, свог природног и друштвеног окружења и развијање способности за одговоран живот у њему.

Остали циљеви и задаци овог наставног предмета јесу:

- развијање основних појмова о природном и друштвеном окружењу и повезивање тих појмова;
- развијање способности запажања основних својстава објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности;
- развијање основних елемената логичког мишљења;
- развијање радозналости, интересовања и способности за активно упознавање окружења;
- оспособљавање за самостално учење и проналажење информација;
- интегрисање искуствених и научних сазнања у контуре система појмова из области природе и друштва;
- стицање елемената научне писмености и стварање основа за даље учење;
- усвајање цивилизацијских тековина и упознавање могућности њиховог рационалног коришћења и дограђивања;
- развијање еколошке свести и навика здравог живљења.

Циљеви и задаци:

- развијање основних научних појмова из природних и друштвених наука;
- развијање основних појмова о ширем природном и друштвеном окружењу – завичају и домовини;
- развијање радозналости, интересовања и способности за активно упознавање окружења;
- развијање способности запажања основних својстава материјала, објеката, појава и процеса у окружењу и уочавање њихове повезаности;
- развијање елемената логичког мишљења;
- стицање елементарне научне писмености, њена функционална применљивост и развој процеса учења;
- оспособљавање за сналажење у простору и времену;

- разумевање и уважавање различитости међу појединцима и групама;
- коришћење различитих социјалних вештина, знања и умења у комуникацији и другим интеракцијским односима;
- развијање одговорног односа према себи, другима, окружењу и културном наслеђу;
- чување националног идентитета и уграђивање у светску културну баштину.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

МОЈА ДОМОВИНА ДЕО СВЕТА

- Основне одреднице државе (територија, становништво, симболи...).
- Основне одреднице државе Србије (територија, границе, становништво, главни град, симболи).
- Развој модерне српске државе (период деветнаестог и двадесетог века).
- Стратешки положај Србије – физичко-географски и саобраћајно-географски (у државној заједници СЦГ, на Балканском полуострву, у Европи и свету).
- Природно-географске одлике Србије: *рељеф, воде и клима* наше домовине.
Рељеф (Панонска низија, низије у долинама река и котлина, брдско-планински предели, највеће планине) *воде* (најдуже реке, сливови, природна и вештачка језера, бање), *клима* (одлике умерене климе).
- Угрожена и заштићена подручја у Србији (национални паркови, резервати, споменици природе).
- Становништво Србије: природно кретање становништва (број, густина насељености, миграције); структуре становништва (старосна, образовна; национална, верска, језичка...).
- Грађење демократских односа (упознати правила која регулишу узајамна права и обавезе државе и грађана).
- Очување националног идентитета и уграђивање у светску културну баштину (неговање идентитета, развијање толеранције и свести о припадности мултиетничком, мултикултуралном и мултиконфесионалном свету).
- Ми смо деца једног света – *Конвенција о њравима деце* (ОУН, УНИЦЕФ, УНЕСКО, САВЕТ ЕВРОПЕ „Радост Европе”...).

СУСРЕТ СА ПРИРОДОМ

Биљни и животињски свет у Србији

- Груписање живог света на основу сличности и разлика (подела на царства).
- Флора наше земље (значај, типичне, ретке и угрожене биљке; разноврсност, богатство, заштита, ревитализација).
- Фауна наше земље (значај, типичне, ретке и угрожене животиње; разноврсност, богатство, заштита, ревитализација).
- Домаће животиње и гајене биљке (значај, потребе и могућности; потенцијали за производњу здраве хране).
- Природне појаве, прилагођавање: посматрање, запажање, праћење и бележење на различите начине неких адаптивних промена и понашања (рађање, цветање, плодоношење, лињање – митарење, сеобе...).

Човек део природе

- Човек, део природе – свесно и друштвено биће.
- Спознаја себе, уочавање полне различитости.
- Основи здравог живљења – како могу да утичем на квалитет живота (исхрана, хигијена, одевање, становање, здравствена култура...).
- Одговоран однос према себи и другима (вршњацима, старим лицима, болесним лицима, кућним љубимцима, напуштеним животињама...).

ИСТРАЖУЈЕМО ПРИРОДНЕ ПОЈАВЕ

Истраживање и уочавање узрочно-последичних веза, издвајање параметара, њихов међусобни однос, оглед.

– Правила која важе за сва кретања (покретање, заустављање, промена брзине...); систематизација досадашњих знања и провера параметара.

– Шта и како утиче на пређено растојање неког предмета; падање различитих предмета; клизање и котрљање наниже; шта утиче на брзину кретања клатна.

– Од чега зависи величина сенке.

– Како висина ваздушног стуба (ниво воде у чаши) утиче на висину звука.

Испитивање својстава материјала

– Материјали и њихова својства: *механичка, топловодна, електрична, магнетна, растворљивост*.

– Који се предмети (материјали) најбоље наелектришу, а који најбоље проводе електричну струју. Како то утврдити.

– Како повећати или смањити дејство магнета.

– Материјали и светлосна пропустљивост.

– Који материјали најбоље проводе топлоту.

– Испитивање растворљивости материјала (уочавање разлика у растворљивости чврстих, течних и гасовитих материјала у води).

– Смеше – идентификовање и описивање смеша у окружењу (вода у природи, ваздух, земљиште, храна...).

– Раздвајање састојака смеси различитим поступцима, који се бирају на основу својстава састојака (просејавањем, цеђењем, испаравањем воде из раствора...).

Промене материјала

– Повратне и неповратне промене материјала.

– Идентификовање промена материјала при којима настају други материјали, различитих својстава (сагоревање, рђање, труљење, кување...).

– Сагоревање материјала – ваздух (кисеоник), запажање промена при сагоревању.

– Запаљиви материјали, ознаке за запаљиве материјале; опасност и заштита од пожара, гашење пожара.

Где све зајачамо и користићемо оно што смо научили о: различитим облицима кретања, електричним појавама, магнетима, светлосним појавама, различитим својствима и променама материјала.

РАД, ЕНЕРГИЈА, ПРОИЗВОДЊА И ПОТРОШЊА

– Рад – свесна активност човека (поредити рад људи и активности различитих животиња).

– Утицај природних и друштвених фактора на живот и рад људи.

– Природна богатства и њихово коришћење (ресурси, технологије, производи, рационална производња и потрошња, рециклажа, ревитализација).

– Ресурси: воде, горива, руде и минерали, земљиште, шуме, биљни и животињски свет.

– Природне сировине – примена (кухињска со, гипс, мермер...).

– Прерада природних сировина – технологије добијања метала, папира, гуме... Прерада воде и добијање здраве хране.

– Сунце, ваздух, вода – обновљиви извори енергије.

– Угаљ, нафта, гас – необновљиви извори енергије, заштита животне средине.

– Недовољно искоришћени и еколошки извори енергије.

– Делатности људи у различитим крајевима Србије (равничарским, котлинским, брдско-планинским; у селу и граду).

– Производња и услуге, пласман и тржиште, понуда и потражња, трговина и потрошња (маркетинг).

– Рад, производња, потрошња и одрживи развој (увидети везе између коришћења ресурса, примењених технологија и одрживог развоја).

ОСВРТ УНАЗАД – ПРОШЛОСТ

- Трагови прошлости (пратити трагове прошлости: своје и своје породице, насеља – краја у коме живим).
- Временска лента (временски одредити векове, констатовати неке типичне карактеристике векова).
- Лоцирање догађаја – датума (сналазити се на временској ленти: лоцирати догађаје, датуме; одредити време, животно доба својих родитеља и њихових предака; одредити неке познате савременике, на временској ленти обележити животни период неких знаменитих [познатих] личности и одредити њихове савременике из истих и различитих области као и претходнике и следбенике из истих области [ликовне ствараоце, музичке ствараоце, књижевнике, спортисте, глумце...]).
- Хронологија различитих научних открића (рецимо из области медицине у прошлом веку).
- Начин живота у средњем веку – информисати се о различитим животним ситуацијама људи у средњем веку на територији Србије: село–град, живот некад и сад (становање, исхрана, рад, дечије игре, школовање, понашање, ратовање...).
- Прошлост српског народа (упознати се са значајним догађајима из националне прошлости: сеобе Срба, простор на коме су Срби живели, Први и Други српски устанак...).
- Уочити везу између историјских збивања у свету и код нас (Први и Други светски рат...).
- Стварање што објективније слике о догађајима из прошлости коришћењем различитих историјских извора.
- На временској ленти хронолошки одредити развој (*континуитет* и *дисконтинуитет*) државе Србије и упознати се са њеним владарима, почев од лозе Немањића па све до данас.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Упутство је саставни део наставног програма. Односи се на начин реализације програма ради остваривања циљева и задатака предмета Природа и друштво, као и циљева и задатака разрађених на нивоу разреда. *Учиџелъ је дужан да се уџозна са циљевима и задацима, концепцијом, сврхом и садржајем, струкџуром ѳроѳрама ѳредмета и да их уз наводе даџе у уџуџствѳу доследно ѳримеџује у неѳосредном васџџџно-образовном раџу са учениџима.*

Наставни предмет Природа и друштво у четвртном разреду представља програмски континуитет интегрисаног наставног предмета из прва три разреда основног образовања и васпитања. Наставља развојну концепцију узлазних спиралних кругова у грађењу појмова, усвајању знања, умења, ставова и вредности из интегративних области природе и друштва. Поступно развија принцип завичајности који се протеже кроз први циклус:

- I разред *Моја околина* (непосредно окружење),
- II разред *Моје месџо* (насеље са околином),
- III разред *Мој завичај* (природно и друштвено окружење, крај односно крајина),
- IV разред *Моја домовина* (држава Србија, део света).

Структура програма јасно указује на континуитет у појачаном развијању знања из природних наука, што се читава у циљевима, избору садржаја и начина реализације програма Природа и друштво у четвртном разреду. Такође се јасно наглашава и нов приступ при изучавању прошлости на овом узрасту, који је ослобођен садржаја из шире политичке историје јер их ученици теже усвајају и брзо заборављају.

Наставни предмет Природа и друштво реализује се **по новом наставном плану са 72 часа годишње**, односно **два часа недељно, као интегрисан наставни предмет**. У наставном процесу потребно је расположиви фонд часова флексибилно дистрибуирати и организовати тако да се уважи концепција предмета, општи циљ, остали циљеви и задаци предмета, као и циљеви и задаци Природе и друштва у четвртном разреду.

У наставном процесу полази се од несистематизованих искуствених сазнања детета и иде се ка општим, научно заснованим, систематизованим знањима из области природе, друштва и културе. При избору програмске грађе, примењена је концепција *спиралних кругова* с циљем да се формирају елементарни појмови и да се постави мрежа за *систем појмова* из наведених области, у складу са узрастним карактеристикама ученика.

Основна интенција наставе предмета Природа и друштво није само усвајање програмских садржаја већ подстицање развојних тенденција деце. Наведени садржаји су усмерени на развој интелектуалних, психофизичких, когнитивно-емоционалних и социјално-афективних сфера личности деце, што се огледа у наведеним циљевима и задацима.

У програму предмета Природа и друштво циљеви су дати двојачко:

- **експлицитне** – као идеје водиле у практичној реализацији програма;
- **имплицитне** – дати и садржани у избору, структурирању и начину реализације програмских садржаја.

Циљеви програма су постављени тако да експлиците и имплиците утичу на развој ученика, паралелно изграђујући њихове интелектуалне способности, практичне вештине, ставове и вредности.

Експлицитне циљеви јасно су наведени у програмским садржајима.

Имплицитне циљеви су „прикривени” и наглашавају *васпитну компоненту* образовања. Они се реализују и спроводе преко одабраних садржаја и активности, који *превазилазе оквире предмета и разреда, залазе у све области* које се обрађују у оквиру првог циклуса образовања и надале. Конкретизују се кроз одређене оперативне задатке и активности, а односе се на сферу стицања умења и навика, развијања вештина, као и формирања ставова из следећих области: *екологија, демократија, здравље и технологија*.

Обе групе циљева реализују се избором садржаја из области природе, друштва и културе. У процесу учења/наставе ученик ће пречистити представе, градити појмове и поставити основе за формирање система појмова, научити како се уочава разлика између претпоставке – тврдње – чињенице и стицати увид у структуре и сплетове узајамних веза у свету коме припада.

Измењеном концепцијом програма, односно остваривањем циљева и задатака преко спиралних кругова, избегава се рутинско понављање, а усвајањем наведеног садржаја програма омогућује се надограђивање знања, умења, вештина и ставова, изградња појмова из области природе и друштва. Концепција предмета подразумева оспособљавање ученика за коришћење различитих извора знања, графичких и електронских медија, с намером да се код ученика развије функционална писменост као подлога за даље учење и сналажење у свакодневном животу.

Програмом су одређени само општи циљеви и задаци предмета Природа и друштво у целини и у програму четвртог разреда, а даља оперативна разрада циљева и задатака препуштена је учитељима као својеврсни вид слободе у креирању наставног процеса.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Садржај програма Природе и друштва структуриран је у пет тематских целина усмерених ка реализацији постављених циљева и задатака наставног предмета у четвртом разреду. Кохерентна структура предмета изложена је у избору и следу садржаја унутар програмских тема као и у њиховом редоследу: *Моја домовина гео света; Сусрети са природом; Истражујемо природне појаве; Рад, енергија, производња и поштовање и Осврћуназад – прошлост*.

I тема: *Моја домовина гео света* – одређује појам државе, упућује на основне одреднице државе Србије и њено географско и стратешко лоцирање у простору и на карти. Усвајањем садржаја ове теме ученик треба да добије одговор на питање: „Зашто је Србија моја домовина?” и да развије осећај припадности без обзира на разноврсну мултиетничку, мултинационалну и мултиконфесионалну структуру. Потребно је да упозна природно кретање и основне структуре становништва Србије, да схвати узрочно-последичне везе ових

одлика у урбаним и руралним срединама (село – град).

Важно је уочити узајамна права и обавезе државе и грађана и умети их препознати у правилима која регулишу односе у држави и обезбеђују једнака права свих њених грађана.

У оквиру ове теме неопходно је оспособљавати их за интеграцију у светску културну баштину, без асимилације, уз очување и неговање националног идентитета.

Неопходно је сазнати шта их чини децом једног света и оспособљавати их за свакодневну примену Конвенцијом декларисаних права. Упознати се са међународним и домаћим организацијама и манифестацијама које су „гаранти” дечијих права.

II тема: *Сусрећи са природом* – у оквиру ове теме систематизују се знања и надограђују појмови живе природе из претходних разреда, груписањем на основу карактеристичних сличности и поделом на основу суштинских разлика. Упознавање флоре и фауне наше земље – разноврсности, богатства, угроженост, али и сагледавање значајне улоге човека у заштити и обнављању живог света – одржању еколошке равнотеже ради сопственог опстанка. Важно је сагледавање значаја и могућности производње здраве хране при узгоју животиња и гајењу биљака.

Запажање и праћење неких природних појава и облика адаптације кроз промене и понашање живог света основни је предуслов разумевања и схватања прилагођавања као основног услова опстанка. Ове процесе погодно је хронолошки пратити, код различитих живих бића, и доводити у везу са променама годишњих доба, као и увиђањем веза између живе и неживе природе.

У домен ове теме спада и комплексно сагледавање човека као живог и свесног друштвеног бића. Спознавање себе и својих основних животних потреба и развијање навика здравог живљења.

Поред одговорног односа према себи неопходно је развијати једнако одговоран однос према другима и свом комплетном окружењу. Неговати суживот кроз: уважавање различитости, толеранцију, хуманост, солидарност, емпатију...

Однос човек – дете, као друштвено биће, дат је као окосница од које зависе односи који владају у свету. Он је регулатор у односима различитих животних заједница и друштвених средина што се не сме губити из вида при обради ове теме, али и свих осталих тема у оквиру овог наставног предмета.

III тема: *Истражујемо природне појаве* – *Садржаје ове теме у наставном процесу реализују ученици самосталним извођењем огледа уз подршку учитеља. Истраживањем и уочавањем узрочно-последичних веза, издвајањем параметара, увиђањем њихових међусобних односа и закључивањем долази се до систематизовања претходних сазнања на вишем нивоу. Тако се кроз феноменолошки приступ изучавају појаве, процеси и својства материјала, стварају се контуре појмова из наведених области и елементарно се разумевају односи, а потом се омогућује трансфер на њихово препознавање у непосредном окружењу и на примену у свакодневном животу.

Ради лакшег разумевања садржаја ове теме погодно је успостављати сталну корелацију како са свакодневним искуственим сазнањима, тако и са садржајима других тема унутар предмета (посматрати различите начине кретања животиња и облике механичког кретања и уочити шта од чега зависи у кретању по земљи, води и ваздуху – II тема – *Сусрећи са природом*. Својства и промене материјала повезати са садржајима из IV теме – *Раг, производња, потрошња*...).

IV тема: *Раг, енергија, производња и потрошња* – кроз реализацију садржаја ове теме неопходно је уочити разлику између рада човека и „рада животиња”. Потребно је сагледати рад као суштинску (планску) активност човека и увидети све неопходне предуслове, сврху и смисао људске делатности као и односе према процесу и продукцима људског рада. Истовремено морају се сагледати расположиви ресурси, погодне производне технологије и увидети потреба рационалне потрошње. Сагледавање „граница” природних ресурса и последица њихове неконтролисане потрошње потребно је повезати са неопходношћу штедње, рециклаже и са могућностима ревитализације обновљивих ресурса.

Енергију треба сагледати као свакодневну људску потребу. Упознати се са обновљивим и необновљивим изворима енергије, увидети неопходне уштеде енергије у свакодневном животу и раду. Важно је усмеравати пажњу ученика ка сагледавању недовољно искоришћених и еколошких енергетских извора у свом окружењу (слама, кукурузовина... ветар, вода, сунце).

Технологије треба сагледати као процесе прераде сировина и путеве доласка до производа, као и начине коришћења и производње енергије. Важно је разликовати „чисте и прљаве” технологије и увидети значај заштите животне средине.

Потребно је знати од чега зависи делатност људи у различитим крајевима и насељима Србије. Увидети везе између понуде и потражње, маркетинга, трговине и потрошње, могућности и значаја размене производа.

Све ставке ове теме пожељно је разматрати са аспекта одрживог развоја. Садржаји унутар теме су у непосредној корелацији са свим осталим темама предмета Природа и друштво и могу се преко временске ленте (пратити кроз простор и време) развојно сагледавати и поступно усвајати.

У тема: *Осврћ уназад – прошлости* – Преко садржаја ове теме омогућује се сналажење ученика у времену и простору. Проналажењем информација из различитих историјских извора (писаних, материјалних или усмених) сагледавају се поједини догађаји и збивања из прошлости и одређује се њихов редослед (шта се десило пре, шта у току догађаја, а шта после).

Лоцирањем догађаја – датума на временској ленти сагледава се време догађања радње. Ради добијања што објективније слике протеклих збивања морају се сагледати и околности – контекст догађања. На овај начин омогућује се ученицима да стекну комплексну слику времена у коме се радња (догађај) дешава и тако увиде узрочно-последичне везе праћених збивања из протеклих времена.

Сагледавањем претходника и следбеника директно се прати *хронологија* и кретање кроз време, а сагледавањем савременика (догађаја, личности...) у једном временском раздобљу (години, деценији... веку) из различитих области уз помоћ разноврсних историјских извора сагледава се *контекст* (околности, окружење) значајних догађаја – збивања.

На тај начин се посредно сагледава прошлост, одређује хронологија и поступно схвата развој одређених друштвених збивања.

У оквиру ове теме потребно је сагледати начин живота људи у средњем веку на територији Србије. Такође је потребно упознати се са значајним догађајима из националне прошлости и умети их лоцирати на временској ленти – одредити хронологију.

Преко временске ленте може се пратити развој државе Србије од лозе Немањића до данас само у најелементарнијим контурама како би се ученици ослободили непотребне фактографије а ипак сагледали развој српске државе (јачање, слабљење, нестајање, оживљавање модерне српске државе, успоне и падове...).

Наведене теме представљају структуру садржаја програма наставног предмета Природа и друштво за четврти разред. Његово уважавање, уз избор адекватних активности ученика, омогућује успешну реализацију циљева и задатака програма како општих за предмет, тако и посебних на нивоу разреда.

Динамика реализације садржаја у самом процесу наставе зависи од разноврсности ситуација учења које осмишљава сам учитељ, имајући у виду циљеве програма, развојне могућности детета и претходна искуства и знања ученика.

За изучавање природних појава врло је значајно *проблемско структурирање* садржаја као подстицај радозналости и интелектуалне активности деце. У *четвртој разреду предности* и даље имају *испирживачке активности* засноване на чулном сазнању, али и на *разумевању узрочно-последичних веза* уочених кроз *експеримент*, у *осмишљеној образовној активности*, као и у свакодневном животу. Пожељне су активности које омогућују интеракцију са физичком и социјалном средином јер доприносе спознавању света око нас тако што се откривају односи и упознају својства и карактеристике предмета, бића, појава и процеса и стичу се социјалне вештине.

Приликом планирања и реализације наставе, од учитеља се очекује да оствари *интегрисани тематски приступ* самосталним избором кохерентних и компатибилних садржаја из наведених тема. Он има могућности да комбинује садржаје унутар предмета, као и оне на нивоу разреда, и из других наставних предмета, да на основу њих примењује мултидисциплинарни приступ при изграђивању појмова. При томе треба поштовати одреднице принципа корелације на свим нивоима (предметном, разредном и међупредметном), уважавајући све наставне и ваннаставне облике рада и активности у школи и изван ње. Природа и друштво као наставни предмет има могућности за корелацију са знатним бројем изборних предмета у четвртном разреду (Чувари природе, Рука у тесту, Народна традиција, Грађанско васпитање, Верска настава...) јер су садржаји ових програма и Природе и друштва међусобно компатибилни.

Исти садржаји се могу разматрати са више аспеката и на тај начин се остварују различити циљеви и задаци предмета. Истовремено, исти циљеви и задаци могу се остваривати кроз различите садржаје (унутар и изван предмета), што зависи од избора и начина структурирања садржаја и активности у оквиру планиране теме. *Реализовање циљева и задатака преко понуђених садржаја програма Природа и друштво заједничка су обавеза за све учеснике наставног процеса.*

Активности ученика

Приликом остваривања циљева и задатака предмета Природа и друштво, мора се имати у виду да су *садржаји и активности неодојиви у наставном процесу као и амбијент* у коме се *настава реализује*. Важно је одабрати активности које ангажују како поједина чула, тако и више чула паралелно. Синхронизација чулних утисака даје целовиту слику објеката, процеса, појава и њихову интеграцију у комплексну слику света, а уважава различитости у склоностима деце при упознавању света и процесу учења. Добра интеграција чулних утисака услов је за правилно искуствено сазнање и отворен пут за трансформацију представа и **опажајно-практичног мишљења у појмовно**.

Кад год је то могуће, у процесу учења треба омогућити ученицима избор различитих активности и садржаја, сходно њиховим субјективним склоностима, ради постизања жељених циљева. Активности треба осмислити тако да (уз опрез) дете *испробави своје могућности*. Неопходно је пружити му прилику да *кроз активности покаже своју способност* у практичној примени усвојених знања.

Значајне активности ученика у оквиру предмета Природа и друштво јесу:

- **посматрање** са усмереном и концентрисаном пажњом ради јасног запажања и уочавања света у окружењу (уочавање видних карактеристика);
- **описивање** – вербално или ликовно изражавање спољашњих и унутрашњих запажања;
- **процењивање** – самостално одмеравање;
- **груписање** – уочавање сличности и различитости ради класификовања;
- **праћење** – континуирано посматрање ради запажања промена;
- **бележење** – записивање графичко, симболичко, електронско бележење опажања;
- **практиковање** – у настави, свакодневном животу и спонтаној игри и раду;
- **експериментисање** – намерно модификоване активности, огледи које изводи сам ученик;
- **истраживање** – испитивање својстава и особина, веза и узрочно-последичних односа;
- **сакупљање** – прављење колекција, збирки, албума из природног и друштвеног окружења;
- **стварање** – креативна продукција;
- **активности у оквиру мини-пројекта** – осмишљавање, реализација и презентација.

Већина циљева и задатака овог наставног предмета постиже се кроз непосредну истраживачку активност деце уз ненаметљив подстицај и подршку наставника.

Наставне методе и активности

Најефикасније методе учења у настави предмета Природа и друштво јесу оне методе које ученика стављају у адекватну активну позицију у процесу стицања знања. Потребно је

стварање ситуација учења у којима ће доћи до изражаја различите активности ученика које омогућују различите начине учења. Погодне су различите методе учења – наставе.

Партиципативне методе учења поред стицања знања омогућују развој способности и вештина, а посебно доприносе развоју когнитивних процеса, захваљујући делању – практиковању одређених радњи.

Решавање проблем-ситуација које доводе до когнитивног конфликта, погодују развоју мисаоних способности.

Кооперативне методе учења омогућују социјалне активности на заједничким задацима, велики степен личног ангажовања и снажање у социјалном контексту.

Интерактивне методе, од рада у пару до тимског рада, омогућују разне облике социјалне партиципације и обогаћивање сопственог искуства кроз размену са другима.

Амбијентално учење омогућује реалан контекст (животни простор) за упознавање природе или друштва, односно света око нас. Променљивост амбијента обезбеђује сагледавање исте ствари са различитих аспеката у различитим околностима и различитим појавним формама.

Постављени циљеви и задаци реализују се пре свега кроз наставни процес обогаћен осталим облицима активности у оквиру школског програма. За потребе овог предмета посебно су погодни: организоване посете, шетње, излети, настава у природи, осмишљене екскурзије, зимовања и летовања ученика и сви остали облици амбијенталног учења како би се знања стицала у реалном контексту.

Поред коришћења званично одобрених уџбеничких комплеката за четврти разред, у реализацији програма за предмет Природа и друштво препоручује се и коришћење шире литературе и осталих извора информација: штампаних, аудио-визуелних и електронских медија; посебно аутентичних природних и друштвених извора, као најверодостојнијих показатеља стварности, појава и процеса у свету у коме живимо.

Праћење и вредновање – оцењивање треба обављати континуирано, уважавајући интересовања и активности ученика у процесу учења, а у складу са индивидуалним развојним способностима. Обавеза учитеља је да организовањем наставе – учења утиче мотивационо и подстицајно на развој способности ученика – уз максимално коришћење диференцираних захтева и интересантних начина рада – с циљем да се поштује право на различитост, како у нивоу предзнања ученика, тако и динамике развоја њихових потенцијалних способности. У процесу праћења остваривања постављених циљева и задатака, као и у постизању постављених стандарда, пожељно је што мање користити класичне писмене провере знања – контролне и писмене вежбе. Поред мотивационог значаја, оцена би требало да представља и одраз квалитета испуњености постављених стандарда (знања, умења, ставова и вредности) у оквиру предмета.

Оцењивање ученика из овог предмета неопходно је усагласити са одредбама Закона о изменама и допунама Закона о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 58/04 и 62/04) као и Правилника о оцењивању ученика основне школе („Службени гласник РС”, бр. 93/04 и 92/05).

Учитељ је дужан да постављене циљеве и задатке програма реализује кроз наставу и остале организационе форме рада у школи и изван ње, без додатног оптерећења родитеља и њиховог обавезног ангажовања у остваривању програма. Родитељи као потенцијални учесници у реализацији програма могу бити добровољно ангажовани као расположиви ресурси локалне средине у зависности од њихових знања, могућности и хтења.

3. ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ ЗА КРАЈ ПРВОГ ЦИКЛУСА ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА ПРИРОДА И ДРУШТВО

Општи стандарди постигнућа – образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања за предмет Природа и друштво *садрже стандарде постигнућа за области: Жива и нежива природа, Екологија, Материјали, Кретање и оријентација у простору и времену, Друштво и Држава Србија и њена прошлост. У оквиру сваке области описани су захтеви на три нивоа.*

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на основном нивоу.

1. ЖИВА И НЕЖИВА ПРИРОДА

У области ЖИВА И НЕЖИВА ПРИРОДА ученик/ученица:

- 1ПД.1.1.1. прави разлику између природе и производа људског рада;
- 1ПД.1.1.2. зна ко и шта чини живу и неживу природу;
- 1ПД.1.1.3. зна заједничке карактеристике живих бића;
- 1ПД.1.1.4. уме да класификује жива бића према једном од следећих критеријума:
изгледу, начину исхране, кретања и размножавања;
- 1ПД.1.1.5. препознаје и именује делове тела живих бића;
- 1ПД.1.1.6. разликује станишта према условима живота и живим бићима у њима.

2. ЕКОЛОГИЈА

У области ЕКОЛОГИЈА ученик/ученица:

- 1ПД.1.2.1. препознаје и именује природне ресурсе;
- 1ПД.1.2.2. зна употребну вредност природних ресурса;
- 1ПД.1.2.3. разликује повољно и неповољно деловање човека по очување природе.

3. МАТЕРИЈАЛИ

У области МАТЕРИЈАЛИ ученик/ученица:

- 1ПД.1.3.1. зна основна својства воде, ваздуха и земљишта;
- 1ПД.1.3.2. зна да су вода у природи, ваздух и земљиште састављени од више материјала;
- 1ПД.1.3.3. зна да различите животне намирнице садрже различите састојке;
- 1ПД.1.3.4. зна основна својства материјала: тврдоћа, еластичност, густина, растворљивост, провидност, намагнетисаност;
- 1ПД.1.3.5. зна да својства материјала одређују њихову употребу и препознаје примере у свом окружењу;
- 1ПД.1.3.6. зна промене материјала које настају због промене температуре, услед механичког утицаја и деловања воде и ваздуха.

4. КРЕТАЊЕ И ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ

У области КРЕТАЊЕ И ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ ученик/ученица:

- 1ПД.1.4.1. уме да препозна кретање тела у различитим појавама;
- 1ПД.1.4.2. зна помоћу чега се људи оријентишу у простору: лева и десна страна, стране света, адреса, карактеристични објекти;
- 1ПД.1.4.3. уме да одреди стране света помоћу сунца;
- 1ПД.1.4.4. зна јединице за мерење времена: дан, недеља, месец, година, деценија и век;
- 1ПД.1.4.5. уме да прочита тражене информације са часовника и календара.

5. ДРУШТВО

У области ДРУШТВО ученик/ученица:

- 1ПД.1.5.1. зна које друштвене групе постоје и ко су њихови чланови;
- 1ПД.1.5.2. зна основна правила понашања у породици, школи и насељу;
- 1ПД.1.5.3. зна које људске делатности постоје и њихову улогу;
- 1ПД.1.5.4. зна који су главни извори опасности по здравље и живот људи и основне мере заштите;
- 1ПД.1.5.5. зна поступке за очување и унапређивање људског здравља.

6. ДРЖАВА СРБИЈА И ЊЕНА ПРОШЛОСТ

У области ДРЖАВА СРБИЈА И ЊЕНА ПРОШЛОСТ ученик/ученица:

- 1ПД.1.6.1. зна основне облике рељефа и површинских вода;
- 1ПД.1.6.2. зна основне типове насеља и њихове карактеристике;
- 1ПД.1.6.3. зна географски положај и основне одреднице државе Србије: територија, границе, главни град, симболи, становништво;
- 1ПД.1.6.4. зна најважније догађаје, појаве и личности из прошлости;
- 1ПД.1.6.5. зна основне информације о начину живота људи у прошлости;
- 1ПД.1.6.6. зна шта су историјски извори и именује их.

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на средњем нивоу.

1. ЖИВА И НЕЖИВА ПРИРОДА

У области ЖИВА И НЕЖИВА ПРИРОДА ученик/ученица:

- 1ПД.2.1.1. разуме повезаност живе и неживе природе на очигледним примерима;
- 1ПД.2.1.2. зна основне разлике између биљака, животиња и људи;
- 1ПД.2.1.3. примењује вишеструке критеријуме класификације живих бића;
- 1ПД.2.1.4. зна улогу основних делова живих бића;
- 1ПД.2.1.5. разуме повезаност услова живота и живих бића у станишту;
- 1ПД.2.1.6. разуме међусобну зависност живих бића у животној заједници.

2. ЕКОЛОГИЈА

У области ЕКОЛОГИЈА ученик/ученица:

- 1ПД.2.2.1. разликује обновљиве и необновљиве природне ресурсе;
- 1ПД.2.2.2. разуме еколошку оправданост употребе обновљивих ресурса и рационалног коришћења необновљивих ресурса;
- 1ПД.2.2.3. зна основне мере заштите живе и неживе природе као природних ресурса;
- 1ПД.2.2.4. зна шта је добробит животиња и поступке којима се она штити.

3. МАТЕРИЈАЛИ

У области МАТЕРИЈАЛИ ученик/ученица:

- 1ПД.2.3.1. зна сложенија својства воде и ваздуха: агрегатно стање и кретање;
- 1ПД.2.3.2. зна да су различита својства воде, ваздуха и земљишта последица њиховог различитог састава;
- 1ПД.2.3.3. разликује материјале који су добри проводници топлоте и електрицитета од оних који то нису;
- 1ПД.2.3.4. зна да топлотна и електрична проводљивост материјала одређују њихову употребу и препознаје примере у свом окружењу;
- 1ПД.2.3.5. разликује повратне и неповратне промене материјала;
- 1ПД.2.3.6. разликује промене материјала при којима настају други материјали од оних промена материјала при којима не настају други материјали.

4. КРЕТАЊЕ И ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ

У области КРЕТАЊЕ И ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ ученик/ученица:

- 1ПД.2.4.1. зна да кретање тела зависи од силе која на њега делује, врсте подлоге и облика тела;
- 1ПД.2.4.2. зна да се светлост креће праволинијски;
- 1ПД.2.4.3. уме да пронађе тражене улице и објекте на плану насеља;
- 1ПД.2.4.4. уме да пронађе основне информације на географској карти Србије: највећа и најважнија насеља, облике рељефа и површинских вода;
- 1ПД.2.4.5. уме да пронађе и упише тражене информације на ленти времена.

5. ДРУШТВО

У области ДРУШТВО ученик/ученица:

- 1ПД.2.5.1. зна које су улоге различитих друштвених група и њихових чланова;
- 1ПД.2.5.2. зна која су права и обавезе чланова у различитим друштвеним групама;
- 1ПД.2.5.3. разуме повезаност и међузависност различитих људских делатности.

6. ДРЖАВА СРБИЈА И ЊЕНА ПРОШЛОСТ

У области ДРЖАВА СРБИЈА И ЊЕНА ПРОШЛОСТ ученик/ученица:

- 1ПД.2.6.1. препознаје и именује облике рељефа и површинских вода у свом месту и у околини;
- 1ПД.2.6.2. зна основне одлике рељефа и вода у држави Србији;
- 1ПД.2.6.3. разуме повезаност природно-географских фактора – рељефа, вода, климе – и делатности људи;
- 1ПД.2.6.4. зна редослед којим су се јављали важни историјски догађаји, појаве и личности;
- 1ПД.2.6.5. уочава сличности и разлике између начина живота некад и сад;
- 1ПД.2.6.6. препознаје основна културна и друштвена обележја различитих историјских периода;
- 1ПД.2.6.7. препознаје на основу карактеристичних историјских извора о ком историјском периоду или личности је реч.

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на напредном нивоу.

1. ЖИВА И НЕЖИВА ПРИРОДА

У области ЖИВА И НЕЖИВА ПРИРОДА ученик/ученица:

- 1ПД.3.1.1. разуме повезаност живе и неживе природе на мање очигледним примерима;
- 1ПД.3.1.2. разуме функционалну повезаност различитих делова тела живих бића.

3. МАТЕРИЈАЛИ

У области МАТЕРИЈАЛИ ученик/ученица:

- 1ПД.3.3.1. разуме како загревање и хлађење воде и ваздуха утичу на појаве у природи;
- 1ПД.3.3.2. примењује знање о променама материјала за објашњење појава у свом окружењу.

4. КРЕТАЊЕ И ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ

У области КРЕТАЊЕ И ОРИЈЕНТАЦИЈА У ПРОСТОРУ ученик/ученица:

- 1ПД.3.4.1. уме да чита географску карту примењујући знања о странама света и о значењу картографских знакова.

5. ДРУШТВО

У области ДРУШТВО ученик/ученица:

1ПД.3.5.1. разуме заједничке карактеристике друштвених група и разлике међу њима;

1ПД.3.5.2. разуме да се права и обавезе чланова друштвених група међусобно допуњују.

6. ДРЖАВА СРБИЈА И ЊЕНА ПРОШЛОСТ

У области ДРЖАВА СРБИЈА И ЊЕНА ПРОШЛОСТ ученик/ученица:

1ПД.3.6.1. зна шта је претходило, а шта је уследило након важних историјских догађаја и појава.

4. ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА У РАДУ СА ДЕЦОМ СА СМЕТЊАМА У НАПРЕДОВАЊУ У РЕДОВНОЈ ШКОЛИ¹

ПОРЕМЕЋАЈИ АУТИСТИЧКОГ СПЕКТРА

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Аутизам је развојни поремећај који се испољава до треће године живота. Тежина клиничке слике варира од најтежих манифестација аутизма до сасвим дискретних форми аутистичког понашања. Зато и говоримо о поремећајима аутистичког спектра.

Ма колико се међусобно разликовали, сви поремећаји аутистичког спектра имају неке заједничке карактеристике: поремећај социјалних интеракција, поремећај комуникације и стереотипије у понашању.

ПОРЕМЕЋАЈ СОЦИЈАЛНИХ ИНТЕРАКЦИЈА

Деца са аутизмом често немају потребу да остваре контакт са другим особама или се, пак, социјални контакт остварује само да би се задовољиле властите потребе. Дете које је повређено, уплашено или тужно, неће тражити утеху од друге особе, нити ће покушати да са другом особом подели своје задовољство. С друге стране, деца са аутизмом углавном не препознају емоције других људи. Контакт погледом је обично површан и краткотрајан, пре свега због тога што дете са аутизмом не уме да прочита емоцију са лица друге особе. Многа правила социјалног живота, почев од оних најлакших, па све до најкомплекснијих, особе типичног развоја усвајају спонтано, без икакве формалне обуке. За децу са аутизмом, неписана правила социјалног функционисања представљају велику загонетку која се може само делимично решити упорним и систематским радом.

ПОРЕМЕЋАЈ КОМУНИКАЦИЈЕ

Нека деца са аутизмом уопште не говоре. Код ове деце не јавља се ни гест као спонтани покушај да се надомести недостатак вербалне комуникације. У многим случајевима, развија се говор који нема комуникативну функцију. Често се у говору запајају: бизарна модулација гласа, ехолалија (понављање туђих речи), неологизми (измишљене речи), идиосинкразије (говор специфичан само за ту особу), неправилна употреба личних заменица (о себи говоре у трећем, а често и у другом лицу)... Изразити су поремећаји прагматике, чак и код деце са високофункционалним аутизмом, која имају развијену вербалну комуникацију. Они се испољавају на различите начине: дете не уме да одреди адекватну удаљеност од саговорника; да прилагоди интензитет и модулацију гласа социјалним захтевима; да препозна када би требало да ћути а када да говори; да одреди колико би дуго требало да говори о одређеној теми; да препозна комуникационе намере саговорника итд. Деца са аутизмом, осим у ретким случајевима, не разумеју идиоме, фразе и сарказам у говору. Њихово разумевање говора је буквално.

СТЕРЕОТИПИЈЕ У ПОНАШАЊУ

Деца са аутизмом често су заокупљена бојом, мирисом, текстуром, вибрацијом и другим карактеристикама предмета који су небитни за њихово функционисање. Понекад имају ритуале који могу бити везани за било који аспект живота: исхрану, облачење, успављивање... Углавном имају отпор према променама. Многа деца са аутизмом имају стереотипне покрете телом или деловима тела (лепршање рукама, клађење, љуљање, увртање

¹ Из приручника за наставнике *Индивидуализација у раду са децом са сметњама у напредовању у редовној школи* проф. др Ненада Глумбића и Љиљане Вдовић, Едука, Београд, 2012.

прстију, ход на врховима прстију итд.). Деца са високофункционалним аутизмом могу имати уска, ограничена и необична интересовања. Тако се дешава да ученик нижих разреда основне школе одлично познаје возове, пилоне или неке врсте животиња, а да при томе има отпор према већини наставних садржаја који се обрађују у школи.

ОСТАЛИ ПОРЕМЕЋАЈИ

Осим наведених, ученици са аутизмом могу имати и бројне друге поремећаје који на различите начине утичу на њихово образовање.

Поремећаје аутистичког спектра карактерише учестала појава сензорних абнормалности. Оне се најчешће испољавају: у облику сензорне преосетљивости, када обични звуци и додири изазивају бол и друге непријатне сензације; у виду снижене осетљивости појединих чула; у виду немогућности да се јасно идентификује извор звука и да се занемари позадинска бука; у облику снижене толеранције на дуготрајно излагање сензорним стимулусима итд.

Аутизам се може комбиновати са било којим нивоом интелектуалног функционисања, од најтежих форми интелектуалне ометености до просечних или чак натпросечних интелектуалних способности.

Код деце са аутизмом и тежим облицима интелектуалне ометености може се очекивати и не тако ретка појава епилептичних напада који су изузетно ретки код деце са високофункционалним аутизмом.

У овој последњој категорији, пак, честа је моторичка неспретност, која се може испољити и неким обликом диспраксије. Један од облика диспраксије код деце школског узраста јесте и поремећај рукописа – дисграфија.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

На основу доброг познавања природе аутистичког поремећаја, могуће је осмислити извесна упутства за образовно-васпитни рад са овом популацијом. Међутим, ниједно упутство не би требало схватити као рецепт који би се могао применити на сваку појединачну ситуацију и на свако дете са аутизмом. Наставницима се саветује да пажљиво прочитају општа упутства за прилагођавање образовно-васпитног рада деци с поремећајима аутистичког спектра, а да све недоумице разрешавају уз консултацију са дефектологом.

1. Обезбедите структуриран ритам дана

Деца са аутизмом не умеју да организују и користе слободно време на продуктиван начин. Зато им је потребно обезбедити високоструктуриран ритам дана, и код куће и у школи. Потребно је да се установи одређена рутина које ћемо се придржавати што је више могуће. Једном установљена рутина пружа детету са аутизмом утеху и сигурност.

2. Користите визуелну подршку

За многу децу са аутизмом слике имају много већи значај у преношењу порука него речи. Зато користите визуелну подршку кад год је то могуће. Ако ученику дајете вербални налог који он не разуме, престаће да вас слуша. Слика ће му помоћи да остане у контакту са вама. Потребно је, наравно, да дете разуме значење одређене слике. Зато би слике требало да буду сасвим реалистичне, без непотребних детаља и карикатура. Уколико дете не разуме слику, можете користити фотографије или тродимензионалне објекте. Када дете овлада одређеном активношћу, визуелна подршка се смањује, а некада и сасвим укида. Визуелна подршка је посебно значајна приликом стварања распореда.

3. Направите распоред активности

Добро структуриран ритам дана уз адекватну визуелну подршку најбоље се може остварити креирањем визуелних распореда. Визуелни распореди омогућавају деци са аутизмом да предвиде редослед активности, да боље усмере пажњу и да се осећају сигурном. Најбоље би било да се направи један општи визуелни распоред, који би служио за структурирање активности у току једног школског дана, и низ специфичних визуелних распореда који се односе на конкретне активности у току једног школског часа или неке ваннаставне активности.

Како да направимо општи визуелни распоред? Потребно је да прво изаберемо слике, фотографије или симболе са одређеним значењем. На пример, цртеж или фотографија лопте може да означава игру у школском дворишту. Визуелна средства треба пластифицирати јер ће се користити током дужег временског периода. Дете треба да научи значење одређеног симбола. То се постиже дуготрајном, доследном и свакодневном употребом истих симбола у идентичним околностима. Иако симболи могу бити поређани на једном листу папира, много је ефикасније да се у прављењу визуелних распореда користи чичак-трака. Чичак-трака треба да се постави на јасно видљиво и лако доступно место, нпр. на унутрашњу страну врата учионице. Боја чичак-траке треба да се јасно разликује од боје коришћених симбола. Сlike које означавају главне активности у школи поређамо на чичак-траку одозго надоле. Нпр. можемо имати слику која се односи на час математике, затим слику која означава мали одмор, слику која се односи на час матерњег језика, слику за активност у школском дворишту итд. Испод сваке слике треба да буде и словима назначена активност. У већ наведеном примеру са лоптом, на дну пластифициране картице на којој је фотографија лопте написаћемо „игра у дворишту“. Картице се увек ређају тако да се између појединачних слика види чичак-трака у дужини од око 5 цм. На дну чичак-траке прави се џеп или сандуче у које ће се картице са симболима одлагати када одређена активност буде завршена. У близини визуелног распореда не би требало да буде других визуелних средстава.

На почетку сваког радног дана доведемо ученика до места на коме се налази визуелни распоред и укратко испричамо шта ћемо радити тога дана. Задржимо се на првој картици и кажемо шта та картица представља. Затим скинемо картицу са чичак-траке и однесемо је до места где ће се обавити одговарајућа активност. Када активност буде завршена, заједно са дететом одлажемо картицу у џеп или у кутију на дну чичак-траке, а затим узимамо следећу картицу и са њом поступамо на идентичан начин.

Овај поступак се, у зависности од способности детета, може донекле модификовати. За децу ненавиклу на визуелне распореде некад ће бити потребно да се и на месту на коме се обавља активност налази симбол те активности. С друге стране, деци која су извежбана у коришћењу визуелних распореда биће довољно да распоред дневних активности буде написан у свесци. Ако ученик уме да чита, распоред се може организовати у форми чек-листе, тако да ученик може да штиклира сваку активност која је завршена. Важно је да се визуелни распореди користе упорно, без обзира на то што нам се можда чини да дете не разуме њихово значење.

За децу која не говоре и не разумеју налоге, користите стварне предмете у циљу антиципације следеће активности. На пример, десетак минута пре часа физичког васпитања дајте им да држе малу гумену лопту; ако одлазе кући колима, неколико минута пре поласка дајте им аутомобил играчку. Понављајте ове активности свакодневно користећи увек исте предмете.

Помоћу визуелних распореда може се организовати и било која друга активност: овладавање одређеном вештином, учење неког садржаја или израда домаћих задатака. Приликом израде домаћих задатака, важно је да ученик унапред зна колико ће нека активност трајати. Ако, на пример, треба да напише три реда неког слова, потребно је да му се да свеска у којој је на почетку сваког од три реда написано по једно слово. Родитељи треба да направе визуелни распоред у коме ће се наизменично смењивати картице са словом (три картице за сваки ред) и картице које означају награду која ће уследити након сваког исписаног реда.

4. Наградите дете

Ако се одлучите да помоћу визуелног распореда подучавате ученика са аутизмом, једна од картица морала би да се односи и на награду. Награда се добија као резултат успешно изведених активности. Она се може користити и за поткрепљивање социјално пожељног понашања. У избору награде руководимо се жељама самог детета. За неко дете ће адекватну награду представљати „смајли“, жетон или балончић, док ће за неко друго дете функцију награде имати комадић омиљене хране или краткотрајно обављање омиљене активности.

5. Говорите конкретно и јасно

Говорите јасно. Не користите сувишне речи. Уместо да кажете: „Данас је прилично хладно. Не би било лоше да обучеш јакну када будемо ишли у шетњу“, једноставно реците: „Обуци јакну“. Питајте ученика шта сте рекли да бисте проверили да ли вас је разумео. Немојте користити идиоме. Ако кажете детету да се „претвори у уво“, можете очекивати само две реакције: дете не разуме шта сте изговорили или, пак, добија панични напад јер нити зна како да се претвори у уво, нити жели да постане уво. Избегавајте иронију и сарказам. Вашу иронично изговорену опаску да уживате када дете лупа вратима, ученик са аутизмом схватиће буквално. Иако вам то не изгледа учтиво, радије кажите: „Дај ми књигу“, него „Да ли би могао да ми даш књигу?“ Ако ваш налог није експлицитан, дете са аутизмом помислиће да га питате да ли он може (тј. има способност) да вам да књигу. Ако нудите избор, нека ваша понуда буде што конкретнија. „Да ли би волео да црташ црвеном или плавом оловком?“ много је боља опција него питање: „Којом би бојицом волео да црташ?“ Имајте у виду да деца са аутизмом боље реагују на визуелну него на слушну информацију. Према томе, ако дете уме да чита, добро би било да му напишете своје захтеве.

6. Преусмерите стереотипе

Ограничена интересовања, стереотипије и ритуали саставни су део клиничке слике аутизма. Извесни стереотипи у понашању никада неће нестати. По правилу, стереотипије не треба забрањивати већ преусмеравати. То је могуће само ако детету понудимо другу активност, врло сличну његовом стереотипу, која ће имати социјално прихватљиву форму. Дешава се, на пример, да дете хода тачно одређеном путањом по учиниоци. Можемо да направимо од итисона кружне облике које ћемо поређати у непосредној близини његове путање и тражити да хода газећи по кружним формама. Ако дете има неки стереотипни покрет телом, можемо осмислити игру у којој ће се тај покрет користити у комбинацији са неким другим, сличним покретом. Овакве активности се могу лепо уклопити у наставу физичког или музичког васпитања. Ако у току одређеног часа немамо могућности за реализацију наведених активности, евентуалну појаву стереотипија треба игнорисати.

Нека деца имају отпор према променама, а свака промена рутине изазива страх. Ако нашу уобичајену активност у дворишту морамо да изменимо због лошег времена, онда би што пре у визуелном распореду требало заменити картице како би се дете навикло на новонасталу ситуацију. У извесним случајевима, деца са аутизмом пружају отпор према променама које су свакодневне и које чине саставни део школских активности, као што је одлазак у фискултурну салу. У том случају потребно је да више пута у току претходног часа кажемо да ће следећи час бити одржан у фискултурној сали прецизирајући колико је времена остало до завршетка часа. Нпр. можемо рећи да за десет (пет, три...) минута почиње час физичког. Иако деца са аутизмом често немају концепт метричког времена, свакодневним понављањем наведених активности постепено се навикавају на правилну употребу термина којима се одређује трајање. Оријентација у времену лакше ће се постићи ако користимо тајмере или пешчане сатове. Уколико је дете изразито анксиозно приликом преласка из једне у другу просторију, треба му дозволити да са собом понесе омиљену играчку или неки други предмет за који је нарочито везано.

Ако ученик са аутизмом има уска и ограничена интересовања, њих би требало искористити као потенцијал за усвајање наставних садржаја из различитих предмета. Ако је, на пример, ученик фасциниран животињама и ако има снажан отпор према математици, онда ћемо таблицу множења обрађивати задацима следећег типа: „Ако у седам кавеза има по три мајмуна, колико има укупно мајмуна?“ На сличан начин могу се обрађивати граматика, ликовно васпитање итд.

Повремено се ученику са аутизмом могу дозволити омиљене активности у форми награде или као део процеса учења. Тада се, међутим, суочавамо са проблемом временског ограничавања такве активности. Због тога је потребно да се одреди правило у погледу трајања одређене активности. Добро је да дете у сваком тренутку зна колико му је преостало времена за омиљену активност. То се постиже употребом тајмера који визуелно приказују проток времена. Иако су врло једноставни уређаји, тајмере је понекад тешко набавити у нашој средини. Уместо тога, могу се користити пешчани сатови различите величине.

7. Поставите јасна социјална правила

Деца са аутизмом не поштују ни најосновнија правила понашања. Имајте у виду да се не ради о невоспитању, већ о неразумевачу социјалних правила. Ако ученик са тежим обликом аутизма не показује интересовање за друге особе, потребно је да га постепено укључимо у интерактивну игру. То је најбоље учинити на часу физичког васпитања тако што ћемо организовати наизменичне активности. Деца са високофункционалним аутизмом имају већи капацитет за разумевање социјалних правила, али их не могу усвојити спонтано. Корисно средство за прихватање правила понашања јесу тзв. социјалне приче. Ове приче се пишу за сваку конкретну ситуацију, а могу бити презентоване и у сликовној форми. У причи се описује одређена ситуација, како се протагонисти приче осећају и шта би се могло десити.

8. Помозите ученику са аутизмом да се избори са сензорним проблемима

Деца са аутизмом не могу да игноришу небитне сензорне стимулусе и да разликују важније и мање важне информације. Зато је потребно да са плафона уклоните све висеће елементе, а са зидова и панела све цртеже, графиконе и друге визуелне садржаје који се не користе свакодневно. Алтернативно, визуелна средства се могу прекрити и приказивати само када је то неопходно. Учиниоца не би требало да буде у непосредној близини улице. Ученик са аутизмом треба да седи у предњем делу учионице, удаљен и од прозора и од врата, како би опажао што мање непотребних стимулуса. Сто за којим седи дете не би требало да буде обојен јарким бојама. На столу треба да се налази само оно што је тренутно потребно за рад.

Нека деца са аутизмом изузетно су осетљива на звукове одређене фреквенције. Ова деца најчешће покривају уши рукама. Ако дете виче или на други начин прави галаму, могуће је да му смета околна бука коју покушава да маскира звуцима које само производи. Оваквој деци треба дозволити да се привремено изолирају. У ту сврху се могу користити ниски паравани, који не заузимају много простора, слушалице и антифони. Ако се дете плаши одређеног звука (нпр. дела неке песме), можете снимити такву песму и пуштати је сваког дана тако што ћете интензитет тона подесити испод границе чујности, постепено га појачавајући до прихватљивог нивоа.

Деца са аутизмом могу имати снажне негативне реакције на трепћуће светло. Ако сте убеђени да светло не трепери, вероватно грешите. Реч је о томе да ни ви ни друга деца не можете опазити оно што опажају нека деца са аутизмом. Да бисте избегли треперење светла, користите увек нове сијалице, избегавајте употребу флуоресцентног светла, а уместо компјутера користите лаптоп. Посаветујте родитељима да затраже савет офталмолога у вези са евентуалном куповином ИРЛЕН наочара са обојеним филтерима. Ако дете уме да пише, избегавајте папир интензивно жуте боје. Бели папир, који се у нашим школама најчешће користи, такође није најбоље решење за децу са аутизмом. Уместо тога користите сиви, светлоплави или светлозелени папир.

Нека деца са аутизмом не подносе поједине тактилне стимулусе. Уверите се да им не смета текстура одеће или наставног средства. Не додирујте их.

Извесни облици понашања (љуљање, окретање укруг, пењање по столовима, повишена покретљивост итд.) упућују на могућност да је детету са аутизмом потребна интензивнија сензорна стимулација. Овој деци је потребно дозволити да повремено учествују у моторичкој активности, најбоље у виду награде за извршени задатак. Осим тога, детету које је стално у покрету потребно је дозволити да носи испуњени прслук, будући да снажан притисак обезбеђује неопходну стимулацију. Ношење испуњеног прслука требало би ограничити на временски интервал од двадесет минута. Искористите часове физичког васпитања за стимулацију љуљањем. Дете може да се љуља на љуљашци или на великим лоптама за пилатес лежећи на стомаку, при чему масирамо леђа кружним покретима у смеру казаљке на сату. Нека деца ће уживати ако их увијемо у струњачу и благо котрљамо. Искуство показује да се током љуљања и лежања у струњачи боље учи говор него током уобичајених активности у учионици.

9. Укључите друге ученике у систем подршке

Осталој деци из разреда објасните зашто се ученик са аутизмом понаша на одређени начин. Мотивишите их да учествују са њим у интерактивној игри. Искористите прилику када се организује излет или нека друга ваннаставна активност да одредите децу која ће бити задужена да помажу детету са аутизмом. Деца се бирају само ако се добровољно пријаве. Посебно ћете истаћи њихову улогу ако им доделите неки беџ или траку са натписом који указује на њихову функцију. Тиме, не само да помажемо детету са аутизмом, већ и код осталих ученика развијамо одговорност, толеранцију и самопоштовање. Посаветујте се са дефектологом у вези са формирањем „круга пријатеља“ и других облика вршњачке подршке.

ИЗБОР ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА ЗА ДЕЦУ СА ПОРЕМЕЋАЈИМА АУТИСТИЧКОГ СПЕКТРА

Ученик са аутизмом који има очувану интелигенцију и релативно добре комуникационе способности, моћи ће да усваја наставне садржаје као и деца из опште популације под условом да се обезбеди висок степен индивидуализације наставе. Уколико се индивидуализацијом наставе чак ни на основном нивоу не могу постићи одговарајући образовни ефекти, потребно је приступити изради индивидуалних образовних програма. Посебан изазов за наставнике представљају ученици са тешким облицима аутизма. Са њима се често ништа не ради или се, пак, прави прећутни договор између наставника и родитеља да ће се прелазна оцена „зарадити“ механичким усвајањем основних чињеница (формула, образаца, закона...). Огромна енергија уложена у механичко памћење непотребних садржаја може се целисходније искористити прилагођавањем прописаних образовних стандарда. Никада не инсистирајте на томе да ученици са аутизмом меморишу садржаје који су изван способности њиховог разумевања. Ако дете са аутизмом никада не научи да пише или да чита, ви за то нисте одговорни. Уколико, пак, приморавате дете са аутизмом, које нема одговарајуће когнитивне способности, да пише или да чита, бићете одговорни за могуће последице таквих активности.

Избор активности, понуђених у опису образовних стандарда, треба заснивати на познавању конкретног ученика са аутизмом. Отуда наведено решење треба схватити само као могући предлог за избор образовних стандарда који се могу примењивати у раду са децом са аутизмом.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ ЗА КРАЈ ПРВОГ ЦИКЛУСА ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА

Природа и друштво

Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања за предмет природа и друштво садрже стандарде постигнућа за области: Жива и нежива природа, Екологија, Материјали, Кретање и оријентација у простору и времену, Друштво и Држава Србија и њена прошлост.

Жива и нежива природа

- **Зна заједничке карактеристике живих бића.** У општој популацији обраћамо пажњу на исхрану, дисање, кретање и сличне карактеристике живих бића. Неке особине животиња и људи, попут реакције на бол, још увек се не обрађују у овој фази образовања. Полазимо од претпоставке да сва деца, на основу властитог искуства, знају када ће неко друго дете осетити непријатност и бол. Објашњења различитих осећаја, везана за рецепторе и чулне органе, остављамо за више нивое школовања. За разлику од деце из опште популације, деца са аутизмом морају се научити да људи и животиње осећају бол. Дете са аутизмом ће згазити друга који седи на струњачи, не због намере да га повреди, већ због непознавања чињенице да се одређеном активношћу другим особама наноси бол. Пошто је способност генерализације код деце са аутизмом врло ограничена, заједничке карактеристике треба обрађивати само у складу са непосредним животним искуством ученика. Тако ћемо, на пример, говорити како се креће Марко (друг из клупе), учитељица Јелена, мама Драгана, кућни љубимац детета са аутизмом, а не како се крећу људи, пси, змије и сл. Тек када (и ако) дете стекне способност генерализације, користићемо општије термине за анализу начина кретања.
- **Уме да класификује жива бића према једном од следећих критеријума: изгледу, начину кретања, исхрани.** Можете помоћи деци са аутизмом употребом визуелне подршке и табеларним организовањем информација. У ту сврху могу се користити слике живих бића и табеле са написаним критеријумима класификације у првом реду.
- **Препознаје и именује делове тела живих бића.** За ученика са аутизмом важно је да препознаје и именује делове сопственог тела и тела других особа. Ако дете не говори, треба га учити да покаже именовани део тела на налог. Уколико постоје синоними за одређени део тела, изаберите само један термин који се најчешће користи. Приликом именовања полних органа, деца из опште популације користе еуфемизме којима су научена у породичној средини и врло лако запажају које термине могу користити у различитим контекстима. Дете са аутизмом треба да користи термине који ће бити социјално прихватљиви, који се неће мењати током времена и које ће лекар моћи да препозна ако буду имали здравствене проблеме. Зато је најбоље да се од најранијег детињства полни органи именују латинским терминима. Деца са развијенијом способношћу говора могу да именује и делове тела других живих бића.
- **Разликује станишта према условима живота и живим бићима у њима.** Нека деца са аутизмом моћи ће да се упознају са стаништима у својој непосредној околини. Ограничити се на основне информације.

Екологија

Разликује повољно и неповољно деловање човека на очување природе. Дете треба да усвоји одређена правила понашања везана за сопствену делатност (где се бацају папирићи, које се биљке не смеју газити итд.). Будите сигурни да је дете разумело правило. Никада не постављајте правила којих нећете моћи увек да се придржавате.

Материјали

- **Зна основна својства материјала.** У зависности од степена развоја интелектуалних и говорно-језичких способности ученика са аутизмом, извршите избор основних својстава материјала које ћете обрађивати. Ученик може, уз помоћ очигледних средстава, да разуме топлотна својства материјала на елементарном нивоу (нпр. метална кашика постаје топла ако њоме мешамо врелу супу; школска капија је хладна у зимским месецима и сл.). На исти начин обрађујемо и друга својства материјала, трудећи се да дете учи на основу непосредног искуства.
- **Зна да својства материјала одређују њихову употребу.** Потребно је да дете на најконкретнијем нивоу научи који се предмети користе за одређене активности блиске његовом животном искуству.
- **Зна промене материјала које настају услед механичког утицаја.** Дете треба да се увери да једном поломљен предмет не може више да се користи.

Крећање и оријентација у простору и времену

- **Зна помоћу чега се људи оријентишу у простору.** Ако дете има способност да препознаје леву и десну страну, стране света и да се оријентише помоћу карактеристичних објеката, томе ћемо га учити, као и сву осталу децу. Међутим, у великом броју случајева мораћемо да се ограничимо на оријентацију у просторијама школе и непосредног окружења. Ако дете има развијену вербалну комуникацију, требало би га научити да каже своју тачну адресу као одговор на питање: „Где станујеш?“ Само ће деца са високоразвијеним интелектуалним способностима моћи да на уопштеном нивоу закључе како се људи оријентишу у простору.
- **Зна јединице за мерење времена.** Многа деца са аутизмом не могу уопште да усвоје јединице за мерење времена. Деци је најлакше да науче који је дан у недељи ако о томе свакодневно говоримо. Остале јединице за мерење времена треба усвајати постепено, користећи пригодне околности везане за прославу Нове године, одлазак на распуст и сл.

Друштво

- **Зна које друштвене групе постоје и ко су њихови чланови.** Да би се развило осећање припадности друштвеној групи, дете са аутизмом требало би да схвати да је део разреда. Добро би било да на неком панелу истакнете заједничку фотографију свих ученика из разреда и да се сва деца потпишу. Дете треба да научи у који разред и одељење иде и ко су чланови његовог разреда. Важно је и да ученик са аутизмом зна да наведе чланове своје породице.
- **Зна који су главни извори опасности по здравље и живот људи и основне мере заштите.** У највећем броју случајева биће довољно да дете усвоји правила понашања приликом руковања електричним апаратима, прелажења улице итд. Правила се формулишу имперсонално (радије реците: „Улица се прелази када је упаљено зелено светло“, него: „Ти треба да пређеш улицу када је упаљено зелено светло“). Уверите се да је ученик генерализовао правило тако што ћете га примењивати у различитим околностима. Наиме, ако увек у истој улици показујете семафор за пешаке, ученик са аутизмом могао би да помисли да се правило које сте поставили односи само на ту улицу. Нека деца са аутизмом немају никакву идеју о опасности. Ову децу треба увежбати да се зауставе када им кажете: „Стоп!“
- **Зна поступке за очување и унапређивање људског здравља.** Треба искористити рутине и визуелне распореде да се дете са аутизмом научи вештинама одржавања личне хигијене и хигијене простора.

У највећем броју случајева садржаји везани за државу Србију и њену прошлост врло су апстрактни за ученика са аутизмом и стога их не треба обрађивати. Док са другом децом обрађујемо садржаје из наведене области, ученици са аутизмом могу да састављају слагалицу са неким историјским мотивом или са државним обележјем Републике Србије, да у мноштву слика проналазе државну заставу, да на основу показаног модела проналазе слике познатих личности из националне историје и сл. Нека деца са високофункционалним аутизмом могу имати супериорну способност памћења историјских датума и чињеница из прошлости, што свакако треба искористити за продубљење разумевања историјских околности.

БЛАЖЕ СМЕТЊЕ У МЕНТАЛНОМ РАЗВОЈУ

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

У овој публикацији под блажим сметњама у менталном развоју подразумевамо стање лаке интелектуалне ометености. Сваки облик интелектуалне ометености карактеришу значајна ограничења у интелектуалном функционисању и адаптивном понашању. Наведена ограничења настају у развојном периоду, тј. до 18. године живота. Највећи број деце са интелектуалном ометеношћу има блаже сметње у менталном развоју. Ова деца имају успорен развој когнитивних, говорно-језичких, моторичких и социјалних способности, што у многим случајевима постаје очигледно тек у млађем школском узрасту. Деца са лаком интелектуалном ометеношћу имају исте физиолошке, емоционалне и социјалне потребе као и сва друга деца. Међутим, ова деца ступају у животну утакмицу са лошије развијеним адаптивним способностима од вршњака из опште популације. Многе карактеристике ученика са блажим сметњама у менталном развоју могу се разумети само унутар друштвеног контекста. Приликом навођења заједничких карактеристика ове деце треба имати на уму да је реч о изузетно хетерогеној популацији. Стога је нереално очекивати да ће се свако појединачно дете уклопити у општи приказ лаке интелектуалне ометености који наводимо у овом тексту.

КОГНИТИВНИ РАЗВОЈ

Деца са лаком интелектуалном ометеношћу пролазе кроз исте фазе сазнајног развоја као и деца из опште популације, али нешто споријим темпом. Осим тога, ова деца не достижу највише нивое формалних логичких операција. Њихово је мишљење конкретно тако да се радије фокусирају на очигледне карактеристике предмета, појава или бића него на нека мање видљива, апстрактна својства. Из истих разлога, ова деца ће лакше разумети актуелна догађања него догађаје из прошлости или хипотетичке ситуације у будућности.

ПАЖЊА

Ученици снижених интелектуалних способности, по правилу, имају краткотрајну пажњу. Неуспех у учењу, бар једним делом, може се објаснити и тиме што деца не поклањају довољно пажње постављеном задатку. Осим тога, ова деца имају и мањи обим пажње, тј. не могу истовремено да обрате пажњу на већи број релевантних стимулуса. Некада усмеравају пажњу на мање битне аспекте задатка, занемарујући при томе најважније информације.

ПАМЋЕЊЕ

Деца са лаком интелектуалном ометеношћу тешко памте нове информације, а већ запамћене релативно брзо заборављају. Основни проблем ове деце јесте недостатак

ефективне стратегије упамћивања. Посебно тешки за упамћивање јесу ментално и језички захтевни задаци.

ГОВОР И ЈЕЗИК

Деца са блажим сметњама у менталном развоју имају успорен, а у неким случајевима и атипичан, говорно-језички развој у области артикулације, семантике, синтаксе и прагматике. Артикулациона одступања могу се испољити у облику омисије (изостављања гласова), супституције (замене једног гласа другим стандардним гласом) или дисторзије (измењене артикулације гласа као у случају „котрљајућег р“). На плану семантике, најизразитији проблеми односе се на ограничен вокабулар и недовољно познавање лексичких односа између речи. Синтаксичке конструкције могу бити врло специфичне, у складу са когнитивним функционисањем појединца. Највеће проблеме ова деца имају у домену прагматике, тј. правилног разумевања и употребе говора у социјалном контексту.

МОТИВАЦИЈА

Ако нека особа мисли да су за све успехе и неуспехе у њеном животу одговорни судбина, случај или други људи, кажемо да таква особа има спољашњи локус контроле. Насупрот томе, особе са унутрашњим локусом контроле сматрају да је највећи број позитивних и негативних догађаја у њиховом животу резултат њихове властите активности. Мала деца, без изузетка, имају спољашњи локус контроле. Сазревањем, она постају свесна последица својих активности. Деца са лакоом интелектуалном ометеношћу задржавају спољашњи локус контроле. То се испољава у претераном ослањању на друге особе, у сталном очекивању неуспеха и у неприхватању одговорности за властито понашање.

ПРОБЛЕМИ У ПОНАШАЊУ

Деца са лакоом интелектуалном ометеношћу често се сусрећу са неразумевашем и неприхватањем унутар вршњачке групе. Услед искуства неуспеха и недовољно развијених адаптивних способности, ова деца се често повлаче из социјалних интеракција или их остварују на неприкладан начин. Проблеми у понашању могу да настану због тога што дете не прави разлику између адекватних и социјално неприхватљивих облика понашања, као реакција на фрустрацију због неуспеха у школи или због тога што је дете научено да привлачи пажњу других ученика који га охрабрују да се понаша на непримерен начин. Осим тога, нека деца са лакоом интелектуалном ометеношћу имају тзв. дуалне дијагнозе, односно придружене психијатријске болести, које значајно утичу на њихово понашање и социјалну адаптацију.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

Карактеристике ученика са блажим сметњама у менталном развоју изискују прилагођавање приступа у наставном раду. Педагошке импликације су наведене оним редом којим су описиване њихове опште карактеристике.

КОГНИТИВНИ РАЗВОЈ

Когнитивни развој не зависи само од личности и активности појединца, већ и од његовог окружења. Интелектуалну ометеност не можемо „излечити“, али можемо обезбедити повољне околности за учење у складу са дететовим потребама и могућностима. Наш је задатак да препознамо на ком се развојном нивоу налази ученик и да задатке прилагодимо његовим сазнајним способностима.

С обзиром на природу мишљења, увек треба користити конкретна наставна средства. Придржавајте се принципа очигледности, али имајте у виду то да превелик број наставних

средстава такође омета процес учења. Апстрактне концепте треба преносити у мањем обиму, повезујући их са конкретним примерима. Научене садржаје увек треба повезивати са животним потребама ученика, са његовим искуством и могућностима њихове примене. Постављени циљеви морају бити краткорочни, а награде за успешно изведену активност тренутне.

ПАЖЊА

Задатак треба да буде презентован тако што ће се ученику предочити ограничен број стимулуса. Из задатка уклањамо све оне информације и стимулусе који су небитни за његово решавање. Ученику усмеравамо пажњу на најважније податке, критичне за решавање задатка. Охрабрујемо и подстичемо ученика да одржи пажњу на задатку, краткотрајним додиром или речима у императивном облику (пази, види, стани, спреми се...). Тежину задатака постепено повећавамо.

ПАМЋЕЊЕ

Ученици из опште популације спонтано организују информације како би их лакше упамтили. Деци са лаком интелектуалном ометеношћу можемо помоћи тако што ћемо груписати објекте које опажају и које би требало да упамте. Груписање може бити просторно (објекти који припадају некој класи сврставају се у скупове са јасно ограниченим линијама) или временско (прво се приказују објекти једне категорије, а затим се, после краће паузе, приказују објекти друге категорије).

Најчешћа грешка коју наставници праве јесте да ученику са интелектуалном ометеношћу презентују велики број информација у кратком временском периоду. Ученик може да упамти мањи број података, под условом да се информација више пута понови и илуструје конкретним примерима. Затражите од ученика да понови шта сте рекли или да, са неколико речи, опише кључне елементе научног садржаја. Помозите ученику да повеже новостечену информацију са властитим искуством (нпр. „Видиш, девојчица из ове приче зове се Маја, баш као што се и твоја сестра зове Маја“). Уверите се да ученик разуме оно што би требало да упамти.

ГОВОР И ЈЕЗИК

Уколико ученик има било који поремећај говора и језика, затражите помоћ логопеда. Користите једноставне речи. Прилагодите своје излагање могућностима ученика. Повремено проверавајте да ли ученик разуме оно о чему говорите. Током излагања наставних садржаја користите макете, цртеже и слике. Избегавајте метафоричке изразе, идиоме и фразе. Реченице би требало да буду кратке. У раду са млађом децом користите увек исте термине уз постепено увођење синонима.

МОТИВАЦИЈА

Познато је да ништа не успева тако добро као успех. Ако ученик има нагомилано искуство неуспеха, престаће да се труди. Да би ученик са лаком интелектуалном ометеношћу био мотивисан за учење, морате му пружити шансу да успешно изврши задатак. У почетку постављајте само оне задатке за које сте сигурни да ће их ученик са лакоћом извршити. Ученика треба јавно похвалити за сваки тачан одговор и за сваки тачно извршени задатак. Од наставника се не очекује да похваљује ученика без икаквог разлога, већ да ствара ситуације у

којима ће постојати разлог да га похвали. Тек када ученик стекне самопоуздање, можемо га научити како да реагује на неуспех.

ПРОБЛЕМИ У ПОНАШАЊУ

Наставник треба да делује превентивно како ученик са интелектуалном ометеношћу не би испољио проблеме у понашању. Од почетка школовања треба неговати пријатну разредну атмосферу. Вршњачка едукација и други облици сарадничког учења имају позитиван утицај на прихваћеност деце са блажим сметњама у менталном развоју. Индивидуализован приступ овим ученицима омогућава им да стекну позитивна искуства у процесу учења. Тиме се развија њихово самопоуздање што умањује могућност појаве социјално неприхватљивих облика понашања. Непримерено понашање ових ученика често се погрешно тумачи. Импулсивност може бити резултат емоционалне незрелости а не свесне намере да се крше одређене норме понашања. Директан стил комуникације, коришћење колоквијалних израза и привлачење негативне пажње чести су код деце која потичу из одређених супкултурних слојева, као и код ученика који немају довољно развијене социјалне вештине. Наставник треба да затражи помоћ дефектолога у процесу креирања програма за развој социјалних вештина. Евентуална појава бизарног понашања могла би да укаже на дуалну дијагнозу, када се препоручује саветовање са дејим психијатром.

ИЗБОР ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА ЗА ДЕЦУ СА БЛАЖИМ СМЕТЊАМА У МЕНТАЛНОМ РАЗВОЈУ

Основни ниво знања, вештина и умења требало би да постигне најмање 80 одсто ученика. Треба имати у виду то да знања са основног нивоа нису увек мање сложена од знања са средњег или напредног нивоа. То се дешава због тога што су базичним нивоом обухваћена и нека темељна знања, неопходна за сналажење у животу, без обзира на ниво њихове сложености. Очекује се да би таквим фундаменталним знањима требало да овладају готово сва деца, укључујући и ону са лаком интелектуалном ометеношћу. Захтев да знање буде повезано са реалним животним ситуацијама посебно је значајан за децу снижених интелектуалних способности. У процесу избора образовних стандарда увек би требало имати на уму применљивост знања.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ ЗА КРАЈ ПРВОГ ЦИКЛУСА ОБАВЕЗНОГ ОБРАЗОВАЊА

Природа и друштво

Жива и нежива природа

- **Прави разлику између природе и производа људског рада.** Код неке деце са лаком интелектуалном ометеношћу опажају се елементи мишљења карактеристични за децу предшколског узраста. Један од тих облика мишљења јесте и антропоморфизам, тј. сагледавање природних феномена као производа људске делатности. На пример, дете сматра да су планине направили људи слагањем камења. У млађем школском узрасту постојано треба радити на уочавању разлике између природе и производа људског рада.
- **Зна ко и шта чини живу и неживу природу.** Због остатака анимистичког начина мишљења, нека деца повезују живот са кретањем у тој мери да им изгледа потпуно нелогично да дрво припада живој, а камен који се котрља низ стену неживој природи. Развојем конкретног логичког мишљења, стицањем искустава и учењем, деца са

блажим сметњама у менталном развоју требало би да стекну способност разликовања живе и неживе природе на крају прве фазе образовног циклуса.

- **Зна заједничке карактеристике живих бића.** Дете наводи основне карактеристике живих бића: исхрана, дисање, кретање, размножавање и сл. Посебну пажњу обратити на биљке, будући да њихова исхрана, дисање и кретање нису тако очигледни као што је то случај са животињама.
- **Уме да класификује жива бића према једном од следећих критеријума: изгледу, начину кретања, исхрани.** У процесу класификације наводимо само оне биљке и животиње које ученик познаје. Ученику треба помоћи да се, током класификације, доследно придржава задатог критеријума. Ако ученик има потешкоће да у свом речнику пронађе одговарајући хипероним, користите описне изразе (нпр. уместо биљојед можемо користити израз „животиња која једе биљке“).
- **Препознаје и именује делове тела живих бића.** Веома је важно да ученик препознаје и именује делове властитог тела. Постоји развојна правилност у усвајању делова тела (од главе надоле и од центра ка периферији). Мање покретни и мање видљиви делови тела најкасније се усвајају. Проверите да ли ученик зна шта је потиљак, теме или потколеница. Препознавање делова тела треба заснивати на директном искуству а не на механичком понављању. Можемо, на пример, искористити неку игру током које ће деца гледати у потиљак другог ученика, ставити свеску на теме главе и сл. Дете треба научити да исте делове тела препознаје и код животиња, а тек потом прелазимо на препознавање и именовање делова тела које имају само поједина жива бића.
- **Разликује станишта према условима живота и живим бићима у њима.** Ученик треба да разликује неколико типова станишта, најчешће оних која су у његовом непосредном окружењу. Сам термин станиште не мора се користити, али је важно да ученик зна које се биљке и животиње могу видети у реци, језеру или шуми.

Еколоџија

- **Препознаје и именује природне ресурсе.** Ученик треба да именује ресурсе, као што су: воде, земљиште, шуме, биљни и животињски свет. Неке природне ресурсе, попут горива, руда и минерала, тешко је препознати због апстрактних и ретко коришћених термина којима се означавају. Довољно је да ученик препозна назив индустријских производа који се користе (нпр. за загревање или покретање моторних возила), а који су добијени искоришћавањем природних ресурса.
- **Разликује повољно и неповољно деловање човека по очување природе.** Најважније је да ученик схвати како својим понашањем делује на очување природе или на њену деградацију, а тек потом да разуме како остали људи утичу на природу. Ови садржаји се најбоље усвајају кроз еколошке акције спроведене у локалној заједници.

Материјали

Многи стандарди основног нивоа из ове области врло су тешки за децу са блажим тешкоћама у менталном развоју. Ученик би требало да усвоји основна знања која су неопходна за самосталан живот у безбедном окружењу. Треба да познаје основна својства материјала, а посебно електрична и топлотна. Научене садржаје треба довести у директну везу са безбедним и одговорним понашањем (правилно руковање електричним апаратима, адекватно облачење у летњим месецима, опасност и заштита од пожара, гашење пожара и сл.). Растворљивост и магнетна својства материјала обрађују се на конкретном нивоу, применом усвојених знања у пракси. Ученик треба да препозна и именује одређене промене материјала, као што су рђање, труљење, кување и сл.

- **Уме да препозна кретање тела у различитим појавама.** Од ученика се очекује да препознаје различите облике кретања у појавама које се могу лако опажати и које су блиске искуству детета.
- **Зна помоћу чега се људи оријентишу у простору.** Ученик треба да препознаје леву и десну страну свога тела и да одреди објекте који се налазе са његове леве, односно десне стране. Мањи број ученика снижене интелигенције моћи ће да одреди леву и десну страну на другој особи. Важно је да се ученик оријентише у простору школе, породичног дома и насеља у коме живи и да научи да прати оријентире као што су: упадљиве грађевине, називи улица, мостови, реке и сл. Сваки ученик треба да зна своју адресу и главне стране света.
- **Уме да одреди стране света помоћу Сунца.** С обзиром на то да се у савременом свету ретко оријентишемо у односу на положај Сунца, сасвим је довољно да ученик зна на којој страни света Сунце излази, а на којој залази.
- **Зна јединице за мерење времена.** Ученик треба да познаје појмове дана, недеље, месеца и године. Појмови деценије и века врло су апстрактни и често недостижни за већину деце са лаком интелектуалном ометеношћу.
- **Уме да прочита тражене информације са часовника и календара.** Иако се утврђивању тачног времена помоћу положаја казаљки на сату поклања велика пажња, мали број ученика може да усвоји ову вештину. Стога се од ученика очекује да тачно време утврди на неки други начин: помоћу дигиталног часовника, мобилног телефона, програма појединих телевизијских станица које у углу екрана имају дигитални часовник итд. Нека деца ће моћи да се оријентишу помоћу календара повезујући датум са одређеним даном у недељи.

Друштво

- **Зна које друштвене групе постоје и ко су њихови чланови.** Очекује се да ученик препознаје и именује друштвене групе којима сам припада или оне којима припадају чланови његове породице, пријатељи и познаници.
- **Зна основна правила понашања у породици, школи и насељу.** Деца треба да усвоје иста правила понашања која важе и за децу из опште популације. Ученику мора бити јасно шта се од њега очекује, зашто постоје одређена правила и које су могуће последице њиховог кршења.
- **Зна које људске делатности постоје и њихову улогу.** Ученици би требало да препознају, именују и описују људске делатности које су блиске њиховом животном искуству.
- **Зна који су главни извори опасности по здравље и живот људи и основне мере заштите.** Деца са блажим сметњама у сазнајном развоју морају се научити да живе што самосталније у безбедном окружењу. Стога је усвајање овог образовног стандарда за њих изузетно важно. Правила понашања морају бити илустрована бројним конкретним примерима. У ту сврху најбоље је користити прикладне видео-записе, краће едукативне филмове и сл. Усвојена знања се могу додатно учврстити играњем улога са наведеном тематиком.
- **Зна поступке за очување и унапређивање људског здравља.** Ученик треба да води рачуна о личној хигијени, хигијени простора, адекватној исхрани, редовним физичким активностима и о свим другим поступцима везаним за очување и унапређивање здравља. Имајте у виду то да деца која потичу из средина са ниским социоекономским статусом обично немају у својој околини одраслу особу од поверења. Ову децу посебно треба обучити томе коме могу да се обрате када имају неки здравствени проблем или недоумицу у вези са бригом о властитом здрављу.

Деца са блажим сметњама у менталном развоју могу развити снажан емоционални однос према актуелним догађањима и према особама и појавама које их окружују. С друге стране, апстрактне категорије, попут државе у којој живе и њене прошлости, тешко могу да разумеју. На крају првог циклуса обавезног образовања, ученик треба да зна у ком граду и у којој земљи живи, који је главни град Србије, која је званична химна, како изгледа застава Србије и сл. Ученик треба да разуме да и друге земље имају своја обележја. Наведени садржаји се могу усвојити путем конкретних примера и путем властите активности (нпр. певање химне, цртање заставе и сл.). Ученика постепено уводимо у догађаје из прошлости тако што се прво хронолошки сређују важни догађаји у животу самог детета, а потом се одређује животна доба његових родитеља и предака. Корисно је да ученик сазна шта су његови родитељи радили када су били деца, чиме су се играли, у коју су школу ишли, коју су музику слушали. Ученик треба да препозна мањи број знаменитих личности из прошлости Србије и да наведе њихове особине, активности или догађаје који се за њих везују. Не наводимо векове и године.

У зависности од места у коме ученик живи, дајемо основне информације о рељефу, површинским водама, типовима насеља и његовим карактеристикама, повезујући наставне садржаје са непосредним искуством детета.

ХИПЕРКИНЕТИЧКИ СИНДРОМ (ХИПЕРАКТИВНОСТ)

ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ

Хиперкинетички или хиперактивни синдром са поремећајем пажње (АДХД) најчешћи је ментални поремећај код деце. Јавља се као последица неравнотеже између одређених хемијских супстанци у мозгу. Неравнотежа између ових супстанци може значајно да утиче на понашање детета, расположење, размишљање и пажњу. Поред детета, последице осећа и породица, у којој се јавља значајно повећан ниво стреса, као и учестала депресија.

Хиперкинетички поремећај са поремећајем пажње присутан је код три до десет одсто школске деце, а три пута је чешћи код дечака него код девојчица. Јавља се у првим годинама живота, а дијагностикује се најчешће при поласку детета у школу.

Дете са овим проблемом у сталном је покрету, узнемирено је, са изразито краткотрајном пажњом. Не може да истраје у започетим активностима. Прекида још незавршену активност како би отпочело нову, па и њу напустило недовршену. Хиперактивно дете би све да види, да додирне, привуче. Све што чује – оно би да види, без икакве селекције или скале вредности која би неким садржајима дала предност а неке занемарила. И најмањи шум или догађај привлачи дететову пажњу и одвлачи га од задате активности. Дете са хиперактивним проблемом не успева да прати упутства и не сналази се у групи и групним правилима. Није свесно свог проблема и не може да објасни своје понашање.

Хиперкинетички или хиперактивни поремећај карактеришу три основна симптома.

1) *Хиперактивност*. Дете је у сталном покрету, врполи се, устаје и шета по одељењу, не може да седи када ситуација то од њега захтева, претерано трчи, пење се у ситуацијама у којима је то неодговарајуће, често има проблем да се тихо игра, претерано прича.

2) *Импулсивност*. Даје одговоре исхитрено и непромишљено и пре него што се доврши питање, има проблем да сачека да дође на ред, често прекида друге (упада у разговор или игру).

3) *Поремећај пажње*. Тешко одржава пажњу на задацима или у игри, не обраћа пажњу на детаље и често прави грешке у изради задатака (које нису производ незнања), често не може

да следи ни директне инструкције и не успева да доврши задатке или своје обавезе, има тешкоће у самосталном организовању задатака и активности, често избегава да започне рад на задацима који изискују трајнији напор, губи ствари и школски прибор, заборавно је у дневним активностима, лако га ометају спољашњи стимулуси.

Уколико се симптоми не лече правовремено и на одговарајући начин, могу имати велики утицај на смањење квалитета живота детета и његове околине. Код детета са АДХД-ом најчешће се јавља лош успех у школи, који је често знатно испод нивоа његових интелектуалних могућности, осећање усамљености и недостатак самопоуздања, неуспех у дружењу са осталом децом, неуспех у покушајима да се укључи у додатне школске и ваннаставне активности. Преко 50 одсто деце са овим проблемом не може да прати редован наставни план и програм, па се укључују у додатне часове за савладавање школског градива. Такође, испитивања показују да 35 одсто деце напусти школу, а само пет одсто стекне факултетско образовање. Уколико деца нису обухваћена одговарајућим третманом, проблеми се настављају и у адолесценцији, као и у одраслом добу.

НАЈЧЕШЋЕ ЗАБЛУДЕ У ТУМАЧЕЊУ УЗРОКА ПРОБЛЕМА

Погрешно је веровање да су деца са АДХД-ом лења и незаинтересована. Проблеми ове деце директно утичу на смањење посвећености и истрајности у активностима, што је посебно уочљиво у изради школских и домаћих задатака. Деца са овим проблемом често не могу да разумеју и запамте дате инструкције, не могу да изразе мисли на разумљив начин те да самостално усмере пажњу и одрже је на задатим активностима; имају озбиљнијих потешкоћа у писању и читању услед чега лако одустају и постају незаинтересована. Отуда је осмишљена и структурирана подршка одраслог неопходна.

Често се верује да је недостатак дисциплине у породичном окружењу главни „кривац“ за настанак овог поремећаја. Истраживања показују да су неадекватне васпитне мере заправо последица а не узрок овог поремећаја. Услед бројних проблема са којима се свакодневно сусрећу, родитељи ове деце често имају неадекватне и непримерене реакције. Усвајање ефикаснијег начина васпитања омогућиће разрешавање бројних проблема и отклањање многих тешкоћа деце са овим проблемом.

ПЕДАГОШКЕ ИМПЛИКАЦИЈЕ

ОРГАНИЗАЦИЈА ЧАСА

Због проблема са пажњом, дете са АДХД-ом треба да седи близу наставника, са што мање предмета на радној површини стола, као и у видном пољу. Наставник је тада у могућности да лакше прати и усмерава рад детета.

Наставне активности и задаци морају бити разноврсни. Активности које изискују мировање треба смењивати активностима које изискују кретање. На прве знаке умора (када дете почиње да прекида рад, да се врпољи, прича и сл.), неопходно је променити активност, односно дати детету задужење које ће му задовољити потребу за кретањем.

Када се суочи са сложеним задацима (када треба да препише текст и одговори на питања или да изврши неку рачунску операцију), дете са АДХД-ом не успева да запамти упутства, не може да се сети редоследа радњи и тачног решења задатака. Због тога је важно давати краће задатке које дете може да обави у кратком временском року. Дуже и сложеније текстове и задатке треба делити на више мањих целина. У задацима треба смањити број захтева (да их не буде више од три).

Примереније је примењивати усмено испитивање, кратким питањима, што ређе у групи. Понекад деца са овим синдромом испољавају смањену координисаност у покретима, нарочито када су у питању сложене активности. Потешкоће се посебно јављају у писању и цртању, где деца са АДХД-ом имају проблем да организују различите покрете по утврђеном

редоследу. Зато је потребно да наставник, у складу са могућностима конкретног детета, продужи време за израду задатака писаним путем.

Проблематично понашање биће ређе уколико дете може да предвиди активности, па је важно активности најављивати и држати се предвиђеног распореда.

Дете са АДХД-ом не би требало укључивати у активности које нису структурисане, добро организоване и које се врше без надзора одраслог. Такође, требало би избегавати такмичарске активности, као и активности у већим групама које се одвијају по сложенијим правилима.

КОМУНИКАЦИЈА

Детету са овим проблемом неопходно је обраћати се јасним, кратким и недвосмисленим реченицама. Из упутстава и налога треба избацити све непотребне изразе. Веома је корисно тражити од детета да понови захтев како би се проверило разумевање. Дете може да запише упутства, али је при томе потребно проверити исправност записаног. Такође, захтеви треба да буду прилагођени могућностима детета – не тражити од њега нешто за шта је унапред јасно да не може да реализује. На пример, тражење од ученика да седи и решава задатке двадесетак минута или да чека да наставник или родитељ заврши започети разговор са другим лицем, сигурно ће довести до непожељног понашања. Захтеве, упутства и објашњења требало би давати у ситуацијама у којима нема других стимулуса који би детету одвлачили пажњу. И правила која се постављају треба да буду јасна и једноставна, и пожељно је да буду видно истакнута. Уколико желимо да нас дете разуме и реализује захтев, треба избегавати формулације типа „ако–онда“. У постављању услова пожељна је формулација „када–онда“. Међутим, уколико детету том приликом задамо неколико захтева истовремено, врло је вероватно да неће моћи да их реализује (нпр. да препише текст са табле, уради задатке и сачека да наставник прегледа).

Ако дете почне на часу да се непримерено понаша, може се и невербалним ставом зауставити у неодговарајућој активности (стати поред њега, ставити му руку на раме, узети му свеску и погледати је и сл.). Корисни су и унапред договорени сигнали за умиривање (пуцање прстима, картице у боји или са сликама и сл.).

ПОХВАЛЕ, НАГРАДЕ И КАЗНЕ

Због своје импулсивности, дете са овим проблемом не размишља о ономе што ради у одређеном тренутку. Не може да предвиди последице својих поступака. Због тога доводи у опасност и себе и друге. Склоно је да поступа увек на исти начин иако је за сличне поступке раније било кажњавано. Дете нема намеру да лоше поступа – оно зна како би требало да се понаша у одговарајућој ситуацији, али без помоћи одраслог не може да спроведе одговарајућа правила понашања. Због тога је неопходан системски рад одраслог на развијању прво спољашње, а затим и унутрашње мотивације.

Ако се дете прихватљиво понаша, треба га наградити. Ако желимо да одустане од непримереног понашања, које није опасно ни по њега ни по друге, треба да игноришемо такво понашање. Уколико се дете понаша непримерено и доводи у опасност и себе и друге, казна је неопходна. При томе треба имати на уму да ће одрасли, с обзиром на дететова честа неодговарајућа понашања, прибегавати све чешћим и строжим казнама, које неће имати ефекта. Такође, претерано кажњавање ће довести до тога да дете пажњу усмерава на избегавање казне а не на пожељне облике понашања.

Под наградама се не подразумевају само слаткиши, играчке и слично. Награде су и пажња коју одрасли посвећује детету када се адекватно понаша, наклоност и уважавање које испољава, као и давање могућности детету да обавља за њега пријатне активности. Дете треба наградити чим се примерено понаша. У пракси је често обрнут случај. Наставник пажњу усмерава на дете са овим проблемом када жели да га опомене, подсети на задатак и усмери на задату активност. Како дете настави да ради започето, наставник пажњу усмерава на неког другог. И тако се проблем наставља.

Подстицаји треба да буду за дете значајни. Похвале не треба давати уопштено, као у примеру „браво“, „ово си одлично урадио/урадила“ и слично. Дете неће моћи да разуме на шта се похвала конкретно односи.

С обзиром на то да се дете са АДХД-ом лако засити сваког понављања, награде би требало често мењати. Дете треба хвалити и због уложеног труда, а не само због оствареног резултата.

Дете са овим проблемом често доживљава неуспехе и критике наставника и родитеља, па може да створи слику о себи као о неспособном и лошем детету. Уколико се проблему не приђе системски и правовремено, дете са АДХД-ом може да развије поремећаје у понашању.

Коришћена литература:

1. AAIDD (2011). *Intellectual disability: Definition, classification, and system of support (11th ed.)*, AAIDD, Washington, DC.
2. Beirne-Smith, M., Ittenbach, R. F., Patton, J. R. (2002). *Mental retardation (6th ed.)*, Merrill Prentice Hall, Ohio.
3. Fernández, J. M. G., Cobacho, J. P., Adelantado, P. P. B. (2005). *Discapacidad intelectual: Desarrollo, comunicación e intervención*, CEPE, Madrid.
4. Глумбић, Н. (2010). *Ограсле особе са аутизмом*, Универзитет у Београду – ФАСПЕР (ЦИДД), Београд.
5. Graziano, A. M. (2002). *Developmental disabilities: Introduction to a diverse field*, Pearson Education Company, Boston.
6. Губерина Абрамовић, Д. (2008). *Приручник за рад с ученицима с посебним потребама интелектуалним у разредну наставу у основној школи*, Школска књига, Загреб.
7. Хана, Ј. (2007). *Погришак у учењу деце са посебним потребама из сектора аутизма: Практичан водич за родитеље и особље у редовним школама и вртићима*, Републичко удружење за помоћ особама са аутизмом, Београд.
8. Јапунца Милисављевић, М. (2008). *Методика наставе математике за децу омеђену у интелектуалном развоју*, Универзитет у Београду – ФАСПЕР (ЦИДД), Београд.
9. Министарство просвете и спорта Републике Србије (2006). *Правилник о наставном програму за четврти разред основног образовања и васпитања*, Просветни преглед, Београд.
10. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2009). *Обавезни стандарди за крај обавезног образовања*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
11. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (математика)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
12. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (природа и друштво)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
13. Министарство просвете и спорта Републике Србије, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања (2011). *Општи стандарди постигнућа – Образовни стандарди за крај првог циклуса обавезног образовања (српски језик)*, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
14. Moor, J. (2002). *Playing, laughing and learning with children on the autism spectrum: A practical resource of play ideas for parents and carers*, Jessica Kingsley Publishers, London.
15. СЗО (1992). *ИЦД-10 Класификација менталних поремећаја и поремећаја понашања*, ЗУНС, Београд.
16. Федели, Д. (2007). *Хиперактивно деце*, Evro-Giunti, Београд.
17. Ковачевић, Ј. (2007). *Деце са посебним потребама у редовној школи*, Учитељски факултет, Београд.

5. ПЛАНИРАЊЕ ЦИЉЕВА, ЗАДАТАКА И АКТИВНОСТИ

Савремена концепција наставе треба да омогући ученику конструкцију знања, односно процес активне изградње употребљивих знања и умења. То подразумева властити напор ученика, његово мишљење и активност. У савременом наставном процесу акценат више није на преносу информација, већ на стварању услова и могућности ученицима за самосталну конструкцију знања. Нагласак би требало да буде на процесу учења, улози и активностима ученика и исходима тог процеса. Каквог ће квалитета бити исход наставе, зависи од квалитета организације наставе/учења. У њеном току морају бити ангажовани виши мисаони процеси, који омогућавају ученику да разуме и интерпретира чињенице, примени научено знање у свакодневним животним ситуацијама, изводи закључке и аргументовано их образлаже и слично. Најчешћа смерница о томе које мисаоне активности и на који начин се развијају у школи садржи Блумова таксономија у когнитивном домену.

Бенџамин Блум са сарадницима креирао је таксономију циљева васпитања и образовања у три подручја: **когнитивном** (нове информације, мисаоне активности), **афективном** (осећања, склоности, интересовања, вредности) и **психомоторном** (физичке и перцептивне активности и вештине). Циљеве и исходе у когнитивном подручју разврстао је у шест основних категорија, које су хијерархијски уређене (према нивоу апстраховања), а то су: **знање, схватање, примена, анализа, синтеза и евалуација**. У доњој табели су дати нивои са примерима мишљења и типовима активности којима се ови различити мисаони процеси ангажују.

Компетенција	Демонстрирана знања и вештине	Активности којима се проверава оствареност исхода на датом нивоу
Знање	опажа, именује информације; зна датуме, податке, места, зна главне идеје	дефиниши, наведи, опиши, идентификуј, покажи, означи, изабери, испитај, именуј и сл.
Схватање	разуме информацију; преводи из једног у други контекст; интерпретира податке, упоређује, разликује; уређује, групише, открива узроке, предвиђа последице	резимирај, опиши, интерпретирај, повежи, процени, дискутуј, прошири
Примена	користи информације; користи методе, појмове, теорије у новим ситуацијама; решава проблеме користећи усвојене вештине или сазнања	примени, демонстрирај, покажи, реши, испитај, преобликуј, класификуј, експериментиши, истражи
Анализа	одређује структуру; организује делове; препознаје главни смисао; идентификује елементе	анализирај, издвој, уреди, објасни, класификуј, подели, упореди, изабери
Синтеза	користи старе идеје за стварање нових; генерише из датих података; повезује знања са другим областима; предвиђа закључке/закључује	замени, направи план, предвиди, формулиши, припреми, уопшти, поново напиши

Евалуација	упоређује, утврђује сличности и разлике између идеја; процењује вредност теорија и излагања; бира на основу рационалних аргумената; утврђује вредност података; препознаје субјективност	процени, одлучи, оцени, провери, тестирај, измери/одмери, предложи, изабери, просуди, објасни, закључи, резимирај
------------	--	---

Бројни аутори су разматрали и проверавали ваљаност хијерархијских структура Блумове таксономије у когнитивном подручју. Међу њима су и Андерсон и Кратвол, који су проширили таксономију комбинујући когнитивне процесе и димензије знања. Управо оваква таксономија може да олакша наставницима планирање наставе, односно прецизније формулисање циљева и операционализацију исхода.

Ова ревидирана таксономија подразумева две димензије сазнавања:

- **знање** – *знање чињеница; знање појмова и структура појмова* (концептуална знања); *знање постојања и процедура* (процедурална знања), и *свесћ о сазнајним процесима, као и учење сазнајних процеса потребних за сазнавање других знања* (метакогнитивна знања);
- **когнитивне процесе.**

Користећи ову таксономију у планирању наставе кроз планирање циљева наставне јединице, наставник ће много јасније усмеравати сазнајне процесе које жели да ангажује код ученика, као и врсте знања којима ученик треба да овлада у процесу учења. Такође, ова таксономија омогућава наставнику да проверава оствареност циљева и исхода, као и да планира и реализује праћење и оцењивање напредовања ученика.

Много је лакше проверавати квалитет и прецизност осмишљених циљева наставних јединица у односу на ову таксономију. Као што је познато, сврха одређивања циљева часа јесте да се прецизно дефинише шта је то што ученик треба да научи на датом часу. У доњој табели су дати примери нејасно формулисаних циљева, који неминовно доводе до проблема у планирању, достизању и вредновању квалитета образовних постигнућа ученика.

Нејасно дефинисани циљеви часа	Нејасно дефинисани исходи часа	Експлицитно и конкретно дефинисани циљеви часа	Експлицитно и конкретно дефинисани исходи часа
➤ Усвајање знања о важним догађајима из савремене историје Србије	➤ Ученици ће знати важне догађаје из савремене историје Србије	➤ Усвајање знања о пет главних догађаја из савремене историје Србије	➤ Ученици умеју да наведу пет главних догађаја из савремене историје Србије
• Упознавање ученика са деловима тела живих бића	• Ученици ће знати делове тела живих бића	• Уочавање и именовање делова тела живих бића	• Ученици умеју да препознају и именују делове тела живих бића

Да би час био успешно реализован, неопходно је избећи замке планирања превеликог броја циљева за један наставни час, као и нејасно или прешироко формулисаних циљева. Ако је нејасно шта је циљ часа, немогуће је проценити да ли је он реализован. Такође, неће бити јасно који су очекивани исходи тог часа. Зато при планирању и реализацији часова треба имати на уму:

- конкретно дефинисани циљеви часа;

- усклађеност циљева и стандарда постигнућа ученика;
- прецизно одређене активности ученика;
- разноврсност активности ученика;
- релевантност активности у односу на циљ;
- број предвиђених активности за реализацију циља;
- трајање активности;
- остварљивост циљева за предвиђено време активности.

При планирању наставних часова, наставник се, поред осталог, руководи и следећим питањима:

- Који је циљ/су циљеви часа? Који су очекивани ефекти/исходи?
- На које начине ће се циљ/циљеви остварити?
- Шта ученици раде на часу (које активности обављају)?
- У којој мери су активности ученика разноврсне и сврсисходне у односу на предвиђени циљ и ефекте?
- На које начине су уважена искуства ученика и ранија сазнања?
- На које начине се остварује повезаност са претходно наученим градивом из датог предмета?
- Шта може бити тешкоћа у реализацији припремљеног часа? Који се проблеми очекују?
- На основу којих активности/показатеља ће наставник знати да је одређени час успео?

ЛОГИЧКО И КРИТИЧКО МИШЉЕЊЕ

Како би се ученици припремили да користе читав низ вештина и развију различите облике мишљења и понашања, како би могли да тумаче и повезују информације у смислене целине и идеје, које ће затим и практично примењивати, у настави морају бити заступљени и виши мисаони процеси.

Логичко мишљење користи логичка правила закључивања приликом решавања проблема, а то су:

- **дефинисање** појаве;
- уопштавање појаве – извођење општег из појединачног (**индукција и класификација**);
- закључивање о појединачном на основу општег (**дедукција**);
- **поређење** – утврђивање једнакости, разлика или сличности;
- **допуњавање целине** (комплементарност);
- **обртање процеса** (реверзибилност);
- разлагање на делове у циљу уочавања њиховог односа и склапање целине од делова (**анализа и синтеза**).

Критичко мишљење има све карактеристике логичког мишљења, али укључује и преиспитивање, процењивање и просуђивање или вредновање у односу на одговарајући критеријум.

Критичко мишљење је сложен мисаони процес, којим се:

- активирају сви потенцијали јединке;
- предмет проучавања сагледава са различитих аспеката;
- промишља се, закључује, предвиђају се исходи неког догађаја и понашања;
- има јасан циљ;

- може бити креативан, јер се информације преобликују, осмишљавају се алтернативни поступци и сл.

Основа за развој *критичког мишљења* је развој способности децентрације – сагледавање појаве са различитих аспеката (јавља се између 7. и 9. године и развија интензивно до 11. године).

Процес *критичког мишљења* креће од неке идеје која се анализира, преиспитује, упоређује са другим сличним и супротним идејама; затим се заузима став о тој идеји или се формулише нова идеја.

Неопходно је да се у наставном процесу, у оквиру свих наставних предмета, од ученика захтева:

- да доносе закључке или процењују ваљаност и утемељеност изнетих закључака;
- да на различитим примерима из свакодневног живота уочавају разлику између чињеница и субјективног тумачења чињеница;
- да износе аргументе у прилог одређене тврдње или против ње;
- да тумаче поруке, како оне експлицитно дате, тако и оне скривене између редова;
- да препознају угао гледања из којег неко говори, да пореде и вреднују различита гледишта;
- да самостално уочавају и формулишу проблеме;
- да предлажу различита решења проблема.

ТЕХНИКЕ ПОДСТИЦАЊА МИШЉЕЊА У НАСТАВНОМ ПРОЦЕСУ

Наведени примери само су неки од погодних техника које подстичу различите нивое мишљења. Примери предложених техника погодни су за примену у свим предметима, у свим фазама наставног процеса, као и на различитим типовима часова. Омогућавају индивидуализован и диференциран приступ, прилагођен различитим могућностима деце.

• Мозгалица	Слободно асоцирање на неку тему, идеју, појам, са циљем да се добије што више могућих начина за размишљање о њој; све се записује, без селекције.
• Коцкарење	У односу на извучени број ученици извршавају тражени захтев. 1. Опиши 2. Упореди 3. Повежи 4. Рашчлани 5. Примени 6. За/против
• Графичко представљање (Венов дијаграм)	Разврставање сличности и разлика између две или више појаве, чиме је омогућено организовање података у категорије
• Инсерт техника	Наведени примери захтева уз читање текста омогућавају метакогнитивни приступ учењу, као и повезивање претходно наученог. • Шта знам о тој теми? <i>означи +</i> • Шта је ново што сам сазнао/-ла? <i>заокружи</i> • Шта ме је изненадило и зашто? <i>означи *</i> • Шта ми је било посебно занимљиво? <i>означи !</i> • Шта ми је нејасно? <i>означи -</i>
• Читање са предвиђањем	Погодно за развој логичког и критичког мишљења

Метакогнитивном знању, о којем је било речи на претходним странама, не посвећује се довољна пажња у нашем образовном систему. Неопходно је у наставном процесу научити ученике да управљају сопственим учењем, како би могли да размишљају о сопственим изборима, процењују њихову успешност, постављају циљеве за своје учење, као и свој даљи развој. Ученик са развијеном метакогницијом познаје себе, односно има свест о сопственим јаким и slabим странама у учењу. Поред тога, ученици који уче метакогнитивно могу да анализирају захтеве како би размотрили различите могућности у њиховом извршењу и умеју да образложе зашто су се одлучили баш за тај начин рада. У наставном процесу наставник може одговарајућим активностима да усмерава ученике да објасне задатак својим речима, да разговара са ученицима о томе шта све треба учинити у припреми рада на задатку, у току рада, и после завршетка, да дискутује шта је то што ученици уче лако, а шта не, и међусобно размењују шта су о себи ново научили у току израде задатка.

Кроз наведене примере питања, ученицима је омогућено метакогнитивно учење. Питања се односе на припрему за читање одређене лекције, а могу се примењивати и при најави нове наставне теме, одређеног садржаја или појма.

Пример метакогнитивних питања
Прочитај наслов, па одговори на питања:
• Шта мислиш шта је описано у тексту?
• Шта знаш о томе? Напиши/испричај.
• Шта би волео/-ла да сазнаш о томе? Напиши/испричај.
• Прочитај текст пажљиво.

ПИТАЊА, ЗАДАЦИ, НАЛОЗИ

Задаци се могу груписати у:

- *задашке одвореног типа*, као на пример: кратак одговор, допуњавање реченица одређеним речима, есеј, допуњавање табеле... и
- *задашке затвореног типа*: спаривање, двочлани (алтернативни) избор, вишеструки избор, ређање по задатом критеријуму, исправљање понуђених одговора и сл.

Приликом формулисања задатака спаривања, пожељно је дати један појам или више објашњења који ће остати неповезани, али то обавезно треба напоменути у самом захтеву.

Алтернативна питања могу се допунити захтевом да се, уколико је тврдња нетачна, напише тако да буде тачна, како би се избегао висок степен погађања.

У табели су дати примери задатака вишеструког избора који захтевају ангажовање сложенијих мисаоних процеса.

Примери задатака вишеструког избора	
Задаци уочавања сличности и разлика	Заокружи слова испред тачних одговора. Издвој сличности између наведених живих бића: девојчица, пас, орао, штука. а) Сва наведена бића спадају у групу сисара. б) Сва наведена бића спадају у групу сваштоједа. в) Сва наведена бића крећу се у потрази за храном. г) Сва наведена бића живе на копненим стаништима.

Задаци уочавања узрока и последица	Заокружи слова испред тачних одговора. Од наведених активности људи издвој оне које доводе до нарушавања односа у природи. а) одлагање отпада у реку б) усвајање закона о заштити угрожених биљних врста в) постављање хранилища за животиње г) пошумљавање д) испуштање хемијских средстава у земљиште ђ) лов животиња у време њиховог размножавања и неговања младунаца
------------------------------------	--

Основна правила при формулисању задатака:

- задаци треба да буду граматички, правописно и стилски исправни;
- избегавати упитне реченице – не *Како...?*, већ *Опиши...* и *Објасни...*;
- користити речи које су добро познате ученицима;
- формулисати реченице (исказе) на нов начин, а не онако како су дати у уџбенику;
- ако се не може избећи негација, потребно ју је подвући или зацртити;
- род и број у понуђеним одговорима у задацима са вишеструким избором треба да буду усаглашени са родом и бројем у основном исказу (*Заокружи слово испред тачног одговора или Заокружи слова испред тачних одговора*);
- једним задатком се испитује један појам;
- одговарање на једном задатку не сме да усмерава одговарање на другом нити да зависи од одговарања на друго питање;
- не постављати ученицима задатке „замке”, у којима се мере интелектуалне способности, а не знање;
- не формулисати задатке који су намењени трагању за оним што ученик не зна, односно што је недовољно обрађено;
- избегавати тривијалне задатке;
- поставити јасно упутство шта се од ученика тражи и како треба да одговори и дати му све елементе потребне за решавање задатка;
- задатке уредити по сложености или по сличности.

Питања, налози и задаци могу да траже од ученика:

- проналажење сличности и разлика између података, феномена, појмова;
- проналажење хијерархијски надређених и хијерархијски подређених појмова за појам који се учи;
- проналажење сопствених примера и илустрација за дати појам;
- класификовање неких појава;
- сумирање појединачних налаза и закључака;
- самостално вредновање неких чињеница (шта је важније а шта мање важно, шта је тачније итд.);
- ређање у неки смислени редослед (на пример логички, хронолошки);
- налажење синонима, сличних речи и антонима за термине којима су означени појмови у лекцији;
- одређивање кључних речи у лекцији или главних идеја у прочитаном тексту уз образлагање;
- самостално временско и просторно лоцирање неке појаве;

- навођење примера за практичну примену знања које се учи;
- успостављање просторних, временских и узрочних веза између конкретних појава, чињеница и догађаја.

ОЦЕЊИВАЊЕ И ИЗВЕШТАВАЊЕ

Разговор са ученицима једна је од основних активности наставника, који се јавља у континуитету, у свим фазама наставног процеса. Без обзира на то које је све поступке наставник спроводио у процесу оцењивања – посматрање, усмено и писмено испитивање, тестирање, оцењивање ученичких радова, оцењивање домаћих задатака – са ученицима је неопходно разговарати о:

- планираним исходима и очекиваним постигнућима;
- ефикасним начинима наставе и учења којима ће се остварити дефинисани циљеви и исходи;
- критеријумима оцењивања;
- оствареним резултатима;
- начинима побољшања успеха и конкретним корацима.

Оцењивање у наставном процесу може бити:

- наставниково оцењивање ученика;
- заједничко оцењивање наставника и ученика;
- међусобно оцењивање ученика без учешћа наставника;
- самооцењивање ученика.

Што се процеса самооцењивања ученика тиче, у табели су дате само неке од тврдњи уз помоћ којих ученик може да прати и оцењује свој рад. Од изузетне је важности омогућити ученицима промишљање на ова и слична питања и на самим часовима, како би могли да развију метакогнитивне навике и оспособе се за самостално управљање процесом учења и напредовања.

Пожељно је да наставник са учеником продискутује резултат самопроцене и заједно са учеником планира даље кораке у раду.

Тврдње	Најчешће	Повремено	Ретко	Никад
Могу да објасним својим речима шта треба да урадим у задатку.				
Одређујем циљ пре сваког учења.				
Знам шта учим лако, а шта тешко у новој лекцији.				
Знам шта ми помаже при учењу тежег градива.				
Могу да поставим три питања у вези са лекцијом.				
Пре учења нове лекције размишљам о наслову и присећам се шта већ знам о томе.				
Могу да одредим кључне речи у новој лекцији.				
При учењу нове лекције могу да одговорим на питања: Шта? Где? Како? Зашто?				
Користим различите изворе информација, самостално или уз помоћ одраслих.				
Постављам питања одраслима када ми треба појашњење дела лекције или лекције у целини.				

Ученицима је, без обзира на узраст, потребна подршка наставника у виду:

- указивања на оно што је успешно урађено у претходној фази рада;
- конкретног усмерења на оно што је још потребно да науче или ураде;
- сугестија о различитим начинима рада у наредној фази учења;
- подстрека када покажу напредак у учењу.

У процесу праћења и вредновања напредовања ученика треба избегавати честе, а недовољно прецизне и јасне повратне информације, као на пример: *Ниси се довољно потрудио/-ла... Следећи пут у усменом одговарању мораш да будеш сигурнији/сигурнија... Ниси довољно знао/-ла о...* Оваква упутства треба конкретизовати и везати за одређени планирани циљ учења и исход или стандард постигнућа ученика, као и даље конкретне кораке које од ученика очекујемо. Ово је само један од могућих начина давања адекватне повратне информације ученику на његово, на пример, усмено одговарање: *Показао/-ла си да правиш разлику између довољно и недовољно утицаја човека на природу (основни ниво). За следеће одговарање треба да научиш основне мере заштите живе и неживе природе (средњи ниво)...* Управо у овом процесу размене наставник користи прилику да развије и ојача и метакогнитивне капацитете ученика, о чему је било речи у претходним поглављима.

У том смислу, квалитетан и користан извештај о раду и напредовању ученика треба да:

- буде јасан и лако разумљив;
- опише ученикова постигнућа у односу на дефинисане исходе;
- јасно прикаже наредне кораке у учењу;
- укаже на развојне потребе ученика;
- садржи запажања наставника о позитивним личним особинама ученика;
- буде саопштен у правилним размацима и роковима са којима су сви упознати.

6. ГОДИШЊИ ПЛАН РАДА

НАСТАВНА ТЕМА	ОБРАДА	ОСТАЛО	УКУПНО
Моја домовина део света	8	5	13
Сусрет са природом	8	5	13
Људи раде, користе енергију, производе и троше	6	3	9
Истражујемо природне појаве	11	7	18
Осврт уназад – прошлост Србије	13	6	19
УКУПНО:	46	26	72

7. ГОДИШЊИ ПЛАН (РАСПОРЕД) НАСТАВНОГ ГРАДИВА

МЕСЕЦ: септембар

ПРЕДМЕТ: Природа и друштво

РАЗРЕД: IV

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГЊУЋА УЧЕНИКА
Моја домовина део света	1.	Положај Србије	обрада	фронтални, индивидуални, рад у пару	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	учбеник, слике, глобус, географске карте, радна свеска	ИПД.1.4.2. ИПД.1.6.3. ИПД.3.4.1.
	2.	Република Србија	обрада	фронтални, индивидуални,	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	учбеник, радна свеска, географске карте, ЦД	ИПД.1.4.2. ИПД.1.6.3. ИПД.3.4.1.
	3.	Београд – главни град Србије	обрада	фронтални, индивидуални, групни	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	учбеник, радна свеска, плакат, слике, текстови, ЦД	ИПД.1.6.2. ИПД.1.6.3. ИПД.2.4.4.
	4.	Држава Србија	утврђивање	фронтални, индивидуални, рад у пару	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	учбеник, слике, наставни листић	ИПД.1.4.2. ИПД.1.6.3.
	5.	Становништво Србије	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	учбеник, радна свеска, слике	ИПД.1.5.1. ИПД.1.5.2. ИПД.3.5.1. ИПД.3.5.2.

Моја домовина део света						
6.	Рељеф Србије – равнице	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно- демонстративна	ученик, географска карта, радна свеска	ИПД.1.4.2. ИПД.1.6.1. ИПД.2.4.4. ИПД.2.6.2. ИПД.3.4.1.
7.	Рељеф Србије – узвишења	обрада	фронтални, индивидуални, рад у пару	дијалошка, текстуална, илустративно- демонстративна	ученик, географска карта, радна свеска, ЦД	ИПД.1.4.2. ИПД.1.6.1. ИПД.2.4.4. ИПД.2.6.2. ИПД.3.4.1.
8.	Воде Србије	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно- демонстративна	ученик, географска карта, радна свеска	ИПД.1.4.2. ИПД.1.6.1. ИПД.2.4.4. ИПД.2.6.2. ИПД.3.4.1.
9.	Облици рељефа и воде у Србији	утврђивање	фронтални, индивидуални, групни	дијалошка, текстуална, илустративно- демонстративна	ученик, радна свеска, слике, текстови	ИПД.1.4.2. ИПД.1.6.1. ИПД.2.4.4. ИПД.2.6.2. ИПД.3.4.1.

МЕСЕЦ: октобар

ПРЕДМЕТ: Природа и друштво

РАЗРЕД: IV

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Моја домовина део света	10.	Клима Србије	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална	учбеник	ИПД.2.6.3. ИПД.3.3.1.
	11.	Клима Србије	утврђивање	фронтални, индивидуални, групни	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	учбеник, радна свеска, материјал за групни рад	ИПД.2.6.3. ИПД.3.3.1.
	12.	Србија – наша домовина	систематизација	фронтални, индивидуални, групни	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	учбеник, наставни листићи, ППТ презентација	ИПД.1.4.2. ИПД.1.6.1. ИПД.1.6.3. ИПД.2.6.2. ИПД.3.4.1.
	13.	Србија – наша домовина	провера	фронтални, самостални индивидуални рад	дијалошка, текстуална, писаних радова	наставни листић	ИПД.1.4.2. ИПД.1.6.1. ИПД.1.6.3. ИПД.2.6.2.
	14.	Упознајмо царства живих бића	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	слике, плакат, учбеник, радна свеска	ИПД.1.1.4.
Сусрет са природом							

Сусрет са природом	15.	Упознајмо царство биљака	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно- демонстративна	слике, уџбеник	ИПД.1.1.4. ИПД.2.1.3. ИПД.3.1.2
	16.	Упознајмо царство животиња	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно- демонстративна	слике, уџбеник, филм	ИПД.1.1.4. ИПД.2.1.3. ИПД.3.1.2
	17.	Царство биљака и животиња	утврђивање	фронтални, индивидуални, групни	дијалошка, текстуална, илустративно- демонстративна	краћи текстови, слике, радна свеска	ИПД.1.1.4. ИПД.2.1.3. ИПД.3.1.2
	18.	Упознајмо биљни и животињски свет – шуме	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно- демонстративна	филм, уџбеник	ИПД.1.1.6. ИПД.2.1.5. ИПД.2.1.6.

МЕСЕЦ: новембар		ПРЕДМЕТ: Природа и друштво				РАЗРЕД: IV	
НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Сусрет са природом	19.	Упознајмо биљни и животињски свет – воде	обрада	фронтални, индивидуални, групни	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	плакат, уџбеник	ИПД.1.1.6. ИПД.2.1.5. ИПД.2.1.6.
	20.	Упознајмо биљни и животињски свет – ливаде и пашњаци	обрада	фронтални, индивидуални, рад у пару	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	ЦД, уџбеник	ИПД.1.1.6. ИПД.2.1.5. ИПД.2.1.6.
	21.	Биљни и животињски свет станишта у Србији	утврђивање	фронтални, индивидуални, рад по групама	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	цедуље, наставни листић, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.1.6. ИПД.2.1.5. ИПД.2.1.6. ИПД.3.1.1.
	22.	Ретке и угрожене биљке и животиње у Србији	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	слике, текстови, кратки филмови, уџбеник	ИПД.1.2.3. ИПД.2.2.4. ИПД.2.2.3.
	23.	Национални паркови Србије	обрада	фронтални, индивидуални, рад по групама	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	плакат, ППТ презентација, уџбеник, филм	ИПД.1.2.3. ИПД.2.2.3. ИПД.3.1.1.
	24.	Национални паркови Србије	утврђивање	фронтални, индивидуални, рад у пару	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	радна свеска, материјал за прављење реклама	ИПД.1.2.3. ИПД.2.2.3. ИПД.3.1.1.
	25.	Биљни и животињски свет Србије	утврђивање	фронтални, индивидуални, групни рад	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	цедуље са називима живих бића, наставни листић, радна свеска	ИПД.1.1.4. ИПД.2.1.6. ИПД.3.1.1.
	26.	Биљни и животињски свет Србије	провера	фронтални, самостални, индивидуални	дијалошка, текстуална, писаних радова	наставни листић	ИПД.1.1.4. ИПД.2.1.6. ИПД.3.1.1.

МЕСЕЦ: децембар

ПРЕДМЕТ: Природа и друштво

РАЗРЕД: IV

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Људи раде, користе енергију, производе и троше	27.	Човек је природно и друштвено биће	обрада	фронтални, индивидуални, групни	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	филм, уџбеник, материјал за прављење плаката	ИПД.1.1.3. ИПД.1.5.1.
	28.	Како човек треба да се односи према себи	обрада	фронтални, индивидуални, групни	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	уџбеник, радна свеска, материјал за рад	ИПД.1.5.4. ИПД.1.5.5.
	29.	Како човек треба да се односи према другим људима и природи	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	кратки филм, уџбеник	ИПД.1.5.4. ИПД.1.5.5. ИПД.2.2.3.
	30.	Како човек треба да се односи према себи, другима и природи	утврђивање	фронтални, индивидуални, групни	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	материјал за рад, радна свеска	ИПД.1.1.3. ИПД.1.5.4. ИПД.2.2.3.
	31.	Природна богатства и извори енергије у Србији	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	плакат, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.2.1. ИПД.1.2.2.

Људи раде, користе енергију, производе и троше						
32.	Како се користе природна богатства у Србији	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	слике, филмови, нема карта Србије, уџбеник	ИПД.1.2.1. ИПД.1.2.2.
33.	Чиме се баве људи у Србији	обрада	фронтални, индивидуални, рад у пару	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	географска карта Србије, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.2.2. ИПД.1.5.3.
34.	Природна богатства и делатности људи у Србији	утврђивање	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	ППТ, задаци, радна свеска, уџбеник	ИПД.1.2.1. ИПД.1.5.3. ИПД.2.2.1. ИПД.1.2.2.
35.	Природна богатства и делатности људи у Србији	провера	фронтални, самостални индивидуални рад	дијалошка, текстуална, писаних радова	наставни листић	ИПД.1.2.1. ИПД.1.5.3. ИПД.2.2.1. ИПД.1.2.2.

МЕСЕЦ: јануар

ПРЕДМЕТ: Природа и друштво

РАЗРЕД: IV

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Истражујемо природне појаве	36.	Кретање	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	цртани филм, филм, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.4.1. ИПД.2.4.1.
	37.	Шта утиче на кретање; које врсте кретања разликујемо	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	слике, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.4.1. ИПД.2.4.1.
	38.	Клатно	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна, експериментална	слике, предмети, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.4.1. ИПД.2.4.1.
	39.	Кретање	утврђивање	фронтални, индивидуални, рад у пару	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна, експериментална	материјал за огледе, уџбеник, задаци	ИПД.1.4.1. ИПД.2.4.1.

МЕСЕЦ: фебруар		ПРЕДМЕТ: Природа и друштво				РАЗРЕД: IV	
НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Истражујемо природне појаве	40.	Проучавамо природне појаве – електрицитет	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна, експериментална	цртани филм, модел електричног кола, уџбеник, радна свеска	ИПД.2.3.3. ИПД.3.3.2.
	41.	Проучавамо природне појаве – магнетизам	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	магнети разних облика, предмети од различитих материјала, уџбеник, радна свеска	ИПД.3.3.2.
	42.	Електрицитет и магнетизам	утврђивање	фронтални, индивидуални, рад у пару, рад по групама	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	текст, материјал за извођење огледа, уџбеник, радна свеска	ИПД.3.3.2.
	43.	Проучавамо природне појаве – светлост	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	батеријска лампа, материјал за огледе, уџбеник, радна свеска	ИПД.2.4.2.
	44.	Проучавамо природне појаве – звук	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	снимци разних звукова, материјал за огледе, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.4.1.

МЕСЕЦ: март

ПРЕДМЕТ: Природа и друштво

РАЗРЕД: IV

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГЊУЋА УЧЕНИКА
Истраживање природне појаве	45.	Светлост и звук	утврђивање	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна, експериментална	материјал за оглед, радна свеска, задаци на наставном листићу	ИПД.1.4.1. ИПД.2.4.2.
	46.	Кретање и природне појаве	провера	фронтални, самостални индивидуални рад	дијалошка, текстуална, писаних радова	наставни листић	ИПД.1.4.1. ИПД.2.4.1. ИПД.2.4.2. ИПД.3.3.2.
	47.	Упознавање материјала	обрада	фронтални, индивидуални, рад по групама	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	примери различитих материјала, слике, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.3.6. ИПД.2.3.5. ИПД.3.3.2.
	48.	Упознајмо особине материјала	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	предмети од различитих материјала, врећа, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.3.4. ИПД.2.3.3. ИПД.2.3.3.
	49.	Материјали	утврђивање	фронтални, индивидуални, у пару	дијалошка, текстуална	ППТ, наставни листић, цедуље	ИПД.1.3.4. ИПД.1.3.6. ИПД.2.3.3. ИПД.3.3.2.

Истражујемо природне појаве						
50.	Шта су смеше, а шта раствори	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	учбеник, материјал за огледе, радна свеска	1ПД.2.3.6. 1ПД.3.3.2.
51.	Запаљиви материјали	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	учбеник, слике, кратки филм	1ПД.1.3.6. 1ПД.1.5.4.
52.	Смеше, раствори и материјали	утврђивање	фронтални, индивидуални, групни	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	плакат, материјал за прављење реклама	1ПД.1.3.6. 1ПД.2.3.5. 1ПД.2.3.6. 1ПД.3.3.2.
53.	Смеше, раствори и материјали	провера	фронтални, самостални индивидуални рад	дијалошка, текстуална, писаних радова	наставни листић	1ПД.1.3.6. 1ПД.2.3.5. 1ПД.2.3.6. 1ПД.3.3.2.

МЕСЕЦ: април		ПРЕДМЕТ: Природа и друштво				РАЗРЕД: IV	
НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Осврт уназад – прошлост Србије	54.	Трагови прошлости и временска трака	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	предмети, слике, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.4.4. ИПД.1.6.6. ИПД.2.6.7.
	55.	Србија за време Немањића	обрада	фронтални, индивидуални, рад у пару, рад по групама	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	слике, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.6.4. ИПД.3.6.6.
	56.	Живот у средњем веку	обрада	фронтални, индивидуални, рад по групама	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	филм, слике, уџбеник	ИПД.1.4.4. ИПД.1.6.5. ИПД.2.6.5.
	57.	Распад Српског царства	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	уџбеник, филм	ИПД.1.6.4. ИПД.3.6.6.
	58.	Културни споменици у Србији	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	ЦД, слике, кратки филмови, уџбеник	ИПД.1.6.5. ИПД.2.6.5. ИПД.2.6.6.
	59.	Србија у средњем веку	утврђивање	фронтални, индивидуални, рад по групама	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	задатак за есеј, радна свеска, плакати	ИПД.1.6.5. ИПД.2.4.5. ИПД.2.6.4. ИПД.2.6.6.
	60.	Како се живело под турском влашћу	обрада	фронтални, индивидуални, рад у пару	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	слике, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.6.5. ИПД.2.6.5.
	61.	Први српски устанак	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	филм, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.6.4. ИПД.3.6.6.

МЕСЕЦ: мај		ПРЕДМЕТ: Природа и друштво				РАЗРЕД: IV	
НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Осврт уназад – прошлост Србије	62.	Други српски устанак	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	слике, филм, уџбеник	ИПД.1.6.4. ИПД.3.6.6.
	63.	Устаничка Србија	утврђивање	фронтални, индивидуални, групни рад	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	материјал за групни рад, радна свеска	ИПД.1.6.4. ИПД.2.4.5. ИПД.2.6.4.
	64.	Србија од средњег века до устанака	провера	фронтални, самостални индивидуални рад	дијалошка, текстуална, писаних радова	наставни листић	ИПД.1.6.4. ИПД.1.6.5. ИПД.2.4.5. ИПД.2.6.4. ИПД.2.6.6. ИПД.3.6.6.
	65.	Настанак модерне српске државе	обрада	фронтални, индивидуални, рад у пару	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	слике српских градова из 19. века, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.6.4. ИПД.2.6.6.
	66.	Први светски рат	обрада	фронтални, индивидуални, групни рад	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	филм, слике, уџбеник, радна свеска	ИПД.1.6.4. ИПД.2.6.4. ИПД.3.6.6.
	67.	Како се завршио Први светски рат	обрада	фронтални, индивидуални, групни рад	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	уџбеник, радна свеска	ИПД.1.6.4. ИПД.2.6.4. ИПД.2.6.7.
	68.	Први светски рат	утврђивање	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	текст, наставни листић	ИПД.1.6.4. ИПД.2.4.5. ИПД.2.6.4. ИПД.3.6.6.
	69.	Други светски рат	обрада	фронтални, индивидуални	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	слике, филм, уџбеник	ИПД.1.6.4. ИПД.2.6.4. ИПД.3.6.6.

МЕСЕЦ: јун

ПРЕДМЕТ: Природа и друштво

РАЗРЕД: IV

НАСТАВНА ТЕМА	РЕД. БР.	НАСТАВНА ЈЕДИНИЦА	ТИП ЧАСА	ОБЛИК РАДА	НАСТАВНА МЕТОДА	НАСТАВНА СРЕДСТВА	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА
Осврт уназад – прошлост Србије	70.	Шта се дешавало после Другог светског рата	обрада	фронтални, индивидуални, рад по групама	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	прикупљени материјал, уџбеник, слике, филм	ИПД.1.6.4. ИПД.2.6.4. ИПД.2.6.6. ИПД.3.6.6.
	71.	Други светски рат и послератна Југославија	утврђивање	фронтални, индивидуални, рад у пару	дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	плакат, радна свеска, уџбеник	ИПД.1.6.4. ИПД.2.4.5. ИПД.2.6.4.
	72.	Други светски рат и послератна Југославија	провера	фронтални, самостални индивидуални рад	дијалошка, текстуална, писаних радова	наставни листић	ИПД.1.6.4. ИПД.2.6.4. ИПД.3.6.6.

8. ПИСАНЕ ДНЕВНЕ ПРИПРЕМЕ ПО НАСТАВНИМ ЈЕДИНИЦАМА

Редни број: 1.	Наставна јединица: Положај Србије	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: да ученици уоче и науче да одреде положај Србије у Европи.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.2. 1ПД.1.6.3. 1ПД.3.4.1.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару
Наставна средства: уџбеник, слике, глобус, географске карте, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици посматрају слике планете Земље и наводе све што знају о њој. – Читају текстове из уџбеника и разговарају о њима; одговарају на питања постављена у уџбенику. – Уочавају да се Земља приказује као глобус или на географској карти.		
– Ученици уз помоћ наставника одређују положај Србије користећи географску карту. – Читају текст из уџбеника са задатком да уоче и издвоје пет кључних реченица. – Записују у свеске наслов и кључне чињенице. – Рад у пару: праве рекламу за Србију користећи податке које су пронашли у уџбенику. – Представљају своје радове.		
– Раде задатке у радној свесци, стр. 7. – Читају и заједно са наставником анализирају одговоре.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 2.	Наставна јединица: Република Србија	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: да ученици усвоје појам републике; да знају шта су симболи државе и који су симболи Републике Србије.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.2. 1ПД.1.6.3. 1ПД.3.4.1.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: уџбеник, радна свеска, географске карте, ЦД		
ТОК ЧАСА – Ученици на географској карти Европе показују Србију и понављају знања са претходног часа: име континента и његовог дела на коме се налази Србија; име полуострва; државе Балканског полуострва. – Самостално наводе своје разумевање појма – република. – Читају из уџбеника шта је република и упоређују своје одговоре са датом дефиницијом. – Читају други део текста тражећи кључне појмове (територија, граница). – На карти уочавају и показују државе са којима се Србија граничи. – Уочавају да свака држава има своје симболе; уочавају симболе Србије. – У свеске записују кључне појмове; цртају заставу и грб Србије. – Слушају химну Србије. – Раде задатке у радној свесци, 8. и 9. стр. – Читају, анализирају и процењују своје одговоре.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 3.	Наставна јединица: Београд – главни град Србије	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: да ученици усвоје појам <i>главни град</i> ; да знају основна обележја Београда као главног града Србије.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.2. 1ПД.1.6.3. 1ПД.2.4.4.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни
Наставна средства: уџбеник, радна свеска, плакат, слике, текстови, ЦД		
ТОК ЧАСА – Ученици решавају укрштеницу чије је решење реч Београд. (водоравно: 1. назив планине по којој је добило име полуострво на коме се налази Србија – Балкан; 2. име континента на коме се налази Србија – Европа; 3. копно окружено водом са свих страна – острво; 4. име грчке богиње Земље – Геа; 5. држава на чијем је челу скупштина – република; 6. други назив за северни пол – Арктик; 7. име композитора српске химне – Даворин)		
– Ученици посматрају приказ и читају текст из уџбеника. – Закључују зашто је Београд главни град Србије. – Ученици се деле у шест група; свака група представља једну област која Београд чини главним градом Србије (могу да пишу рекламу, песму, стрип, цртеж, краћи драмски текст). – Презентују своје радове. – Раде задатке у радној свесци. – Читају и заједно са наставником анализирају одговоре.		
– Слушају песме о Београду (староградске, шлагере и сл.).		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 4.	Наставна јединица: Држава Србија	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврђивање усвојених појмова и примена стечених знања.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.2. 1ПД.1.6.3.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару
Наставна средства: уџбеник, слике, наставни листић		
ТОК ЧАСА – Ученици именују слике познатих грађевина Београда као главног града Србије. – Раде задатке на наставном листићу. 1. На ком континенту и у ком његовом делу се налази Србија? 2. Шта је граница и како се одређује? 3. Са којом земљом се Србија граничи на северу, а са којом на истоку? 4. Шта је република? 5. Зашто је Београд главни град Србије? 6. Наведи симболе Србије. 7. Зашто кажемо да је Србија подунавска земља? – Ученици у пару једни другима прегледају листиће. – Читају текстове о другим већим градовима Србије. – Представљају своје место или неки од градова о којима су читали. – Раде задатке у радној свесци, 12. стр.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 5.	Наставна јединица: Становништво Србије	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: стицање знања о становништву Србије и о њиховим правима и обавезама.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.5.1. 1ПД.1.5.2. 1ПД.3.5.1. 1ПД.3.5.2.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: уџбеник, радна свеска, слике		
ТОК ЧАСА Уводни – Ученици усмено понављају појмове: држава, територија, граница, главни град, симболи. – Наставник уводи нови појам – становништво. Главни – Ученици читају текст из уџбеника и уочавају основне податке о становништву. – Уочавају да су Срби већински народ у Србији. – Набрајају остале народе који чине становништво Србије. – У свеске записују наслов и имена народа и националних мањина које чине становништво Србије. – Читају и разврставају права и обавезе становника Србије наведене у уџбенику. – Преписују у свеске и илуструју нека од ових права и обавеза. Завршни – Раде задатке у радној свесци на 10. и 11. стр. – Читају, анализирају и упоређују своје одговоре.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 6.	Наставна јединица: Релјеф Србије – равнице	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање, именовање и разликовање различитих облика релјефа Србије; лоцирање у односу на стране света; именовање и лоцирање већих равница Србије.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.2. 1ПД.1.6.1. 1ПД.2.4.4. 1ПД.2.6.2. 1ПД.3.4.1.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: уџбеник, географска карта, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Игра асоцијација: ученици решавају асоцијацију из уџбеника, стр. 20, и описују приказане облике релјефа. – Проналазе одговарајућу дефиницију релјефа.		
– На географској карти ученици уочавају релјеф Србије; именују облике релјефа које су већ учили. – Лоцирају ове облике релјефа у односу на стране света – уочавају да је северни део Србије претежно равничарски, а централни и јужни углавном планински. – Записују у свеске наслов и називе највећих равница у Србији. – Усмено одговарају на питања и решавају задатке из уџбеника. – Раде задатке у радној свесци, стр. 13. и 14. – Читају, анализирају и упоређују одговоре.		
– Читају и раде последњи задатак у радној свесци на 14. стр.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 7.	Наставна јединица: Рељеф Србије – узвишења	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање, именовање и лоцирање узвишења у Србији; именовање највиших планинских врхова и посебних облика рељефа у планинској области.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.2. 1ПД.1.6.1. 1ПД.2.4.4. 1ПД.2.6.2. 1ПД.3.4.1.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару
Наставна средства: уџбеник, географска карта, радна свеска, ЦД		
ТОК ЧАСА – Слушање песме „Копаоник” групе „Галија”. – Ученици наводе називе планина у Србији на којима су боравили. – Посматрају карту Србије у уџбенику и уочавају означене планине. – Читају текст из уџбеника и одговарају на постављена питања; разврставају планине на ниже и високе. – Понављају дефиниције котлине, кањона и клисуре. – Уочавају и именују познате котлине, клисуре и кањоне. – Записују у свеске наслов, називе познатијих планина, котлина, клисура и кањона. – Раде задатке у радној свесци, стр. 16. – Читају одговоре. – У паровима праве рекламу за планину у Србији по свом избору. – Презентују своје радове.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 8.	Наставна јединица: Воде Србије	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање, именовање и разликовање различитих облика вода у Србији; лоцирање у односу на стране света и облике рељефа; усвајање појма <i>речни слив</i> .		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.2. 1ПД.1.6.1. 1ПД.2.4.4. 1ПД.2.6.2. 1ПД.3.4.1.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: уџбеник, географска карта, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Мали квиз: ученици брзо одговарају на постављена питања утврђујући да ли је дата тврдња тачна или нетачна. – Тврдње: 1. Србија је подунавска земља. 2. Србија излази на Јадранско море. 3. Речни ток је пут реке од извора до ушћа. 4. Реке и потоци спадају у текуће воде. 5. Баре могу бити планинске и равничарске. – На карти Србије уочавају најпре речну мрежу; именују, лоцирају и показују велике реке. – Читају текст и одговарају на питања из уџбеника, стр. 24. – Исти поступак понављају са барама и језерима, уџбеник, стр. 26. и 27. – Записују у свеске наслов и називе већих и познатијих река, бара и језера у Србији. – Раде задатке у радној свесци, стр. 17. и 18. – Читају и анализирају урађено.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 9.	Наставна јединица: Облици рељефа и воде у Србији	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврђивање стечених знања о рељефу и водама Србије; примена знања у датим задацима		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.2. 1ПД.1.6.1. 1ПД.2.4.4. 1ПД.2.6.2. 1ПД.3.4.1.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни
Наставна средства: уџбеник, радна свеска, слике, текстови		
ТОК ЧАСА – Подела ученика у пет група; групе формирати тако што ученици извлаче цедуље на којима су појмови: равнице, планине, реке, баре, језера. – Договарају се о раду у оквиру групе; свака група ученика треба да представи облик рељефа или вода у Србији који су добили на цедуљи. – Самостални рад ученика – ученици користе све доступне изворе знања као и материјал који су донели од куће. – Презентовање и анализа радова свих група. – Читају текстове на стр. 25. и 28., записују у свеске у кратким цртама оно што сматрају најважнијим и коментаришу урађено. – Раде задатке у радној свесци, стр. 19. и 20. – Читају и анализирају урађено.		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 10.	Наставна јединица: Клима Србије	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање и именовање временских елемената и њиховог утицаја на временске прилике; усвајање појма <i>клима</i> ; уочавање основних карактеристика климе Србије у равничарским и планинским пределима.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.2.6.3. 1ПД.3.3.1.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална	Облици рада: фронтални, индивидуални	
Наставна средства: уџбеник		
ТОК ЧАСА – Ученици извештавају о временским приликама које су пратили претходне недеље. – Читају текст из уџбеника, стр. 29, и издвајају кључне речи. – Одговарају на постављена питања. – У свеске записују наслов и кључне појмове. – Раде задатак са 30. стране у уџбенику и пишу одговоре у свеске. – Упоређују климу у равничарским и планинским пределима Србије и уочавају основне карактеристике ове две климе. – Читају текст са 31. стране у уџбенику и раде дате задатке. – Цртање приказа временских прилика за протеклу недељу по узору на приказ у уџбенику.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 11.	Наставна јединица: Клима Србије	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврђивање појмова везаних за климу; уочавање везе између временских елемената и временских прилика; оспособљавање ученика за рад у групи и процену свог рада.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.2.6.3. 1ПД.3.3.1.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни
Наставна средства: уџбеник, радна свеска, материјал за групни рад		
ТОК ЧАСА – Игра „временска прогноза“ – неколико ученика глуми презентера временске прогнозе на ТВ–у.		Уводни
– Ученици читају текст из уџбеника, стр. 32. – На основу датих података закључују и дају одговоре на постављена питања. – Раде задатке у радној свесци, стр. 21. – Читају, анализирају и упоређују своје одговоре. – Ученици се поделе у неколико група; неке групе као тему добијају равничарски део Србије, а неке планински. – Задатак свих група јесте да представе климу задатих области.		Главни
– Све групе презентују своје радове. – Ученици процењују свој рад у групи размишљајући о тврдњама: Пажљиво сам слушао/ла друге чланове групе. Уколико је било потребно, подстицао/ла сам друге чланове групе да се усресреде на задатак. Учествовао/ла сам у анализи задатка. Учествовао/ла сам у извођењу закључка и образлагању одговора. – Усмено коментаришу и размењују ставове.		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 12.	Наставна јединица: Србија – наша домовина	Тип часа: систематизација
Циљеви и задаци часа: систематизација и примена стечених знања везаних за положај, рељеф, климу и државно уређење Србије.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.2. 1ПД.1.6.1. 1ПД.1.6.3. 1ПД.2.6.2. 1ПД.3.4.1.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни рад
Наставна средства: уџбеник, наставни листићи, ППТ презентација		
ТОК ЧАСА		
– Ученици гледају ППТ презентацију <i>Србија – наша домовина</i> и одговарају на постављена питања.		
– Деле се у шест група: Република Србија, градови и становништво Србије, равнице у Србији, планине у Србији, воде Србије и клима Србије.		
– Добијају наставне листиће и заједнички раде задатке.		
1. група – 1. Где се налази Република Србија? 2. Шта значи да је Србија република? 3. Шта је територија, а шта граница? 4. Са којим се земљама Србија граничи? 5. Који су симболи Републике Србије?		
2. група – 1. Који је главни град Србије? 2. Зашто је Београд главни град Србије? 3. Шта значи кад кажемо да је Београд културни центар? 4. Које установе постоје у близини твог насеља? 5. Опиши неки град у Србији.		
3. група – 1. Шта је равница? 2. Наброј веће равнице у Србији. 3. По чему је Панонска низија добила име? 4. Какво је најчешће земљиште у равницама? 5. Шта знаш о Делиблатској пешчари?		
4. група – 1. Каква је разлика између брда и планина? 2. Наброј ниже планине у Србији. 3. Које су више планине у Србији? 4. Који је највиши врх у Србији? 5. Која је разлика између клисуре и кањона?		
5. група – 1. Који су облици вода заступљени у Србији? 2. Шта је речни слив? 3. Наброј веће реке у Србији. 4. Ком речном сливу припада река из твог краја? 5. Објасни значај равничарских река.		
6. група – 1. Наброј временске елементе. 2. Шта је клима? 3. Опиши климу равничарских крајева Србије. 4. Каква је клима у планинским пределима Србије? 5. Какво је време данас?		
– Ученици по групама читају одговоре.		
– На нему карту Србије уписују имена неких градова, река, планина, језера (Београд, Ниш, Фрушка гора, Копаоник, Сава, Велика Морава, Дрина, Перућац, Власинско језеро, Врњачка Бања).		
– Самостално процењују своју успешност уз помоћ географске карте Србије.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 13.	Наставна јединица: Србија – наша домовина	Тип часа: провера
Циљеви и задаци часа: провера нивоа стечених знања.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.2. 1ПД.1.6.1. 1ПД.1.6.3. 1ПД.2.6.2.		
Наставне методе: дијалoшка, текстуална, писаних радова		Облици рада: фронтални, самостални индивидуални рад
Наставна средства: наставни листић		
ТОК ЧАСА		
– Договор о раду.		
– Самостални индивидуални рад ученика – наставни листић у прилогу бр. 1.		
– Провера читањем и анализом одговора.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 14.	Наставна јединица: Упознајмо царства живих бића	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање са поделом живих бића на царства; уочавање и разликовање основних карактеристика биљака и животиња.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.1.4.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: слике, плакат, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Применом технике <i>ћрозд</i> прикупљање асоцијација везаних за жива бића. – Уочавање заједничке карактеристике живих бића. – Читање текста из уџбеника, стр. 34. и 35. – Уочавање пет група царстава живих бића и њихових основних карактеристика. – Цртање графичког приказа царства живих бића. – Рад на задацима у радној свесци, стр. 22. – Повратна информација читањем урађених задатака. – Мали квиз: „Ком царству живих бића припадам?“ – један ученик замисли да је припадник једног царства и одговара на питања осталих који треба да погоде која је он јединка. – Домаћи задатак: Сваки ученик треба да се припреми за следећи час – да представи једну биљку по свом избору. Уводни Главни Завршни		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 15.	Наставна јединица: Упознајмо царство биљака	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање основних карактеристика биљака; класификација биљака на основу датих критеријума; разликовање појединих група биљака; уочавање различитих начина адаптације биљака на услове средине.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.1.4. 1ПД.2.1.3. 1ПД.3.1.2		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: слике, уџбеник		
ТОК ЧАСА – Представљам вам ову биљку – ученици укратко представљају биљку коју су изабрали. – На датим примерима биљака ученици уочавају и издвајају заједничке карактеристике биљака. – Читају текст из уџбеника, стр. 36. и 37, са задатком да утврде критеријуме за класификацију биљака. – Уочавају да ће се све биљке класификовати према изгледу стабла и према стаништима у којима се налазе. – Уочавају способности биљака да се адаптирају на услове који у одређеном станишту владају. – У свеске записују наслов и краћи запис. – Одговарају на питања постављена у уџбенику. – На примерима биљака које су припремили за представљање, ученици примењују знање стечено на овом часу – утврђују којој групи биљака припадају и како су прилагођене средини у којој расту. – Стављају слике и краћи запис о овим биљкама на одељењски пано.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 16.	Наставна јединица: Упознајмо царство животиња	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање основних карактеристика животиња; класификација животиња на основу датих критеријума; разликовање појединих група животиња; уочавање разних начина адаптације животиња на услове средине.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.1.4. 1ПД.2.1.3. 1ПД.3.1.2		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: слике, уџбеник, филм		
ТОК ЧАСА – Ученици на паноу разврставају слике разних животиња у групе које су поменуте на 14. часу. – Понављају основне карактеристике сисара, риба, птица и инсеката.		Уводни
– Ученици уочавају и наводе заједничке карактеристике животиња. – Читају текст у уџбенику, стр. 38. и 39, са задатком да уоче критеријуме разврставања животиња. – Уочавају различите начине адаптације животиња на услове који владају у одређеним стаништима. – Одговарају на питања постављена у уџбенику. – У свеске записују наслов и краћи запис.		Главни
– Гледају краћи филм о прилагођености животиња појединим стаништима. – Уочавају карактеристике појединих животиња и начин на који су се адаптирале на услове живота у датој средини.		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 17.	Наставна јединица: Царства биљака и животиња	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврдити стечена знања о сличностима, разликама, основним карактеристикама биљака и животиња и о начину адаптације на услове животне средине; примена стечених знања.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.1.4. 1ПД.2.1.3. 1ПД.3.1.2		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни
Наставна средства: краћи текстови, слике, радна свеска		
ТОК ЧАСА		
– На табли истаћи слике четири станишта: ливада, бара, шума и пустиња. – Ученици лепе слике појединих биљака и животиња на слике одговарајућих станишта. – Објашњавају свој избор наводећи аргументе засноване на претходно обрађеним садржајима.		
– Подела ученика на четири или шест група; половина ће се бавити биљкама, а половина животињама (за поделу користити називе станишта). – Подела материјала за рад – краћих текстова о датим стаништима и животним заједницама које их насељавају. – Задаци за групе: а) БИЉКЕ б) ЖИВОТИЊЕ 1. Наведи називе неколико биљака/животиња које настањују ово станиште. 2. Којој групи биљака/животиња припадају? 3. Који услови владају у датом станишту? 4. Како су се дате биљке/животиње прилагодили условима средине? – Читање, упоређивање и анализа одговора.		
– Рад на задацима у радној свесци, стр. 23. – Повратна информација читањем одговора.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 18.	Наставна јединица: Упознајмо биљни и животињски свет – шуме	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање основних карактеристика шума као станишта; упознавање биљака и животиња типичних за шуме наших простора; уочавање прилагођености биљака и животиња условима живота у шуми; оспособљавање ученика за самостално учење.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.1.6. 1ПД.2.1.5. 1ПД.2.1.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: филм, уџбеник		
ТОК ЧАСА		
– Гледање краћег одломка из филма „Последња оаза“ или неког другог на основу кога је могуће уочити основне карактеристике шума као станишта. – Размена утисака о гледаном одломку.		
– Ученици читају уводни текст у уџбенику, стр. 40; раде задатак који је ту постављен. – Ученици се затим баве шумом као стаништем – читају део текста који се односи на шуме обележавајући одговарајућим знацима оно што им је у тексту добро или делимично познато, а и оно што им је непознато – примена инсерт технике. – Уочавају кључне речи, читају, упоређују их и образлажу свој избор, а затим их записују у свеску. – Самостални рад ученика: сви читају делове текста посвећене биљкама и животињама са задатком да запамте битне податке; за ову активност имају десет минута времена. – Једни другима постављају питања о кључним садржајима и наизменично одговарају. – Ученици одговарају на питања: 1. Које се дрвеће најчешће среће у нашим шумама? 2. Које животиње настањују наше шуме? 3. Шта су вргањ и лисичарка? 4. Чиме се све храни орао мишар? 5. На које начине се медвед прилагођава условима средине?		
– Раде задатке у радној свесци, стр. 24. – Читају, упоређују и анализирају одговоре. – Попуњавају табелу за процену компетенције – управљање сопственим учењем. Могу да објасним својим речима шта треба да урадим у задатку. Могу да поставим три питања у вези са лекцијом коју учим. Могу да одредим кључне речи у новој лекцији. При учењу нове лекције могу да одговорим на питања: Шта? Где? Како? Зашто?		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 19.	Наставна јединица: Упознајмо биљни и животињски свет – воде	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање основних карактеристика вода као станишта; упознавање биљака и животиња типичних за воде наших простора; уочавање прилагођености биљака и животиња условима живота у воденим стаништима.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.1.6. 1ПД.2.1.5. 1ПД.2.1.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни
Наставна средства: плакат, уџбеник		
ТОК ЧАСА		
– Истаћи плакат са задацима за игру асоцијација. – Ученици откривају поједина поља и откривају решења појединих колона и целе асоцијације. – Појмови за асоцијације: рогоз, чапља, комарци, пуноглавци (бара); корито, сом, чун, патке (река); стајаћа, бистра, велика (језеро); коначно решење ВОДЕНА СТАНИШТА.		
– Ученици читају уводни текст из уџбеника, стр. 42. и 43, тражећи информације о одређеним стаништима. – Ученици добијају задатке по групама, односно по редовима како седе – сваки ред тражи податке везане за једну врсту водених станишта. – У свеске записују податке о реци, бари или језеру и извештавају остале о ономе што су издвојили. – По потреби, ученици једни друге допуњавају или исправљају евентуалне грешке. – Сви записују оно што је најважније о сваком станишту. – Пажљиво читају делове текста о појединим биљкама и животињама. – Смишљају по три питања о кључним садржајима из текста, постављају их једни другима и усмено одговарају. – Одговарају на питања: 1. Које рибе су биљоједи? 2. Које су биљне врсте типичне за водена станишта? 3. Да ли видру можеш срести у бари? Објасни.		
– Читање, упоређивање и анализа одговора. – Играње игре „Погоди ко сам” – 1 група замисли биљку или животињу која настањује водена станишта, а остали, постављајући питања, покушавају да погоде о којој врсти је реч.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 20.	Наставна јединица: Упознајмо биљни и животињски свет – ливаде и пашњаци	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање основних карактеристика ливада и пашњака као станишта; упознавање биљака и животиња типичних за ливаде и пашњаке наших простора; уочавање прилагођености биљака и животиња условима живота на ливадама и пашњацима.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.1.6. 1ПД.2.1.5. 1ПД.2.1.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару
Наставна средства: ЦД, уџбеник		
ТОК ЧАСА		
– Ученици слушају дечију песму „Позвао је мај све бубе на чај“. – Анализирају текст песме и закључују да је у песми реч о ливади као станишту. – Понављају основне карактеристике ових станишта и битну разлику између ливаде и пашњака.		
– Ученици читају уводни текст из уџбеника, стр. 44. и 45. – Издвајају и записују у свеске кључне реченице. – Читају делове текста посвећене појединим биљкама и животињама. – Рад у пару: састављају по три питања на основу текста који су прочитали. – Једни другима постављају питања и одговарају на њих.		
– Са својим паром цртају позивницу за посету ливади или пашњаку. – Изложба позивница.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 21.	Наставна јединица: Биљни и животињски свет станишта у Србији	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: уочавање и разликовање биљних и животињских врста различитих станишта у Србији; уочавање и именовање начина адаптације живих бића условима који владају у одређеном станишту.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.1.6. 1ПД.2.1.5. 1ПД.2.1.6. 1ПД.3.1.1.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад по групама
Наставна средства: цедуље, наставни листић, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Подела ученика у четири групе (може бити и више група које имају исти задатак) – ученици се групишу према цедуљама на којима су написана имена биљака и животиња типичних за шуме, баре, реке и ливаде; клупе су означене именима ових станишта. – Ученици објашњавају како су пронашли своју групу, односно уочавају припадност одређене јединке одговарајућем станишту.		
– Подела наставних листића; све групе имају исте задатке. – Задаци: 1. Опиши станиште; наведи све битне карактеристике и услове који у станишту владају. 2. Наведи биљке које расту у овом станишту. 3. Наведи животиње које настањују ово станиште. 4. Опиши пример адаптације једне биљке на природне услове. 5. Опиши пример адаптације једне животиње на природне услове. 6. Како су биљке и животиње овог станишта повезане? – Након израде задатака, све групе презентују своје одговоре, анализирају рад групе као и сопствени допринос раду.		
– Рад на задацима у радној свесци, стр. 25. и 26. – Повратна информација читањем одговора. – Домаћи задатак – пронаћи и донети материјал који се односи на ретке и угрожене биљке и животиње у Србији.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 22.	Наставна јединица: Ретке и угрожене биљке и животиње у Србији	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање ретких и угрожених биљака и животиња у Србији; разумевање значаја очувања ових врста; упознавање начина за очување ретких и угрожених биљних и животињских врста.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.2.3. 1ПД.2.2.4. 1ПД.2.2.3.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: слике, текстови, кратки филмови, уџбеник		
ТОК ЧАСА – Ученици гледају кратак филм посвећен некој реткој или угроженој биљној или животињској врсти. – Разговарају о филму и размењују утиске. – Ученици презентују материјал који су сами прикупили (домаћи задатак са претходног часа) – Читају текст из уџбеника, стр. 46. и 47. – О свакој биљци и животињи праве кратак запис у свескама. – Пишу одговоре на питања из уџбеника, стр. 47. – Читају, упоређују и анализирају одговоре. – Праве пано посвећен ретким и угроженим биљкама и животињама од материјала које су донели.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 23.	Наставна јединица: Национални паркови Србије	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: усвајање појма национални парк; упознавање са националним парковима Србије; уочавање сличности и разлика као и типичних природних и осталих карактеристика појединих националних паркова Србије.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.2.3. 1ПД.2.2.3. 1ПД.3.1.1.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад по групама
Наставна средства: плакат, ППТ презентација, уџбеник, филм		
ТОК ЧАСА – Ученици решавају ребусе чија су решења називи националних паркова Србије. – Причају из свог искуства: да ли су посетили Фрушку гору, Тару, Копаоник, Ђердап или Шар-планину и шта су тамо запазили. – Читају текст из уџбеника, стр. 48, упознају се са терминима национални парк, парк природе, резерват природе и споменик природе. – Записују у свеске дефиницију националног парка. – Гледају ППТ презентацију којом се представљају национални паркови Србије. – Уочавају сличности и разлике између националних паркова Србије. – Рад по групама: ученици се деле у пет група; свака група истражује податке о једном националном парку. – Читају текст из уџбеника, стр. 49. до 51, и издвајају најважније карактеристике одређеног националног парка. – Извештавају о својим закључцима. – Гледају кратки филм о једном од националних паркова Србије. – Домаћи задатак: да пронађу и припреме материјал за израду реклама о неком природном феномену из свог краја који ће представити по узору на националне паркове Србије.		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 24.	Наставна јединица: Национални паркови Србије	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: именовање и разликовање националних паркова Србије; утврђивање сличних карактеристика на примерима из природног окружења у непосредној околини.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.2.3. 1ПД.2.2.3. 1ПД.3.1.1.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару
Наставна средства: радна свеска, материјал за прављење реклама		
ТОК ЧАСА – Ученици решавају асоцијацију чија су решења: Фрушка гора (орхидеје, текуница, Дунав); Копаоник (руде, крстокљун, Св. Прокопије); Ђердап (шакал, Лепенски вир); Тара (кањон, мрки медвед, Панчићева оморика); Шар-планина (горске очи, молика, белоглави суп); коначно решење – национални паркови Србије. – Рад у пару: према договору са претходног часа, праве рекламе за неку природну атракцију свог краја по узору на националне паркове Србије. – Представљају своје радове, упоређују и анализирају. – Све радове постављају на пано. – Решавају квиз у радној свесци, стр. 27; читају и упоређују одговоре. – Раде задатке у радној свесци, стр. 28. и 29.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 25.	Наставна јединица: Биљни и животињски свет Србије	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврђивање знања стечених о биљним и животињским врстама Србије; уочавање и повезивање чињеница у целину према датим захтевима.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.1.4. 1ПД.2.1.6. 1ПД.3.1.1.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни рад
Наставна средства: цедуље са називима живих бића, наставни листић, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици разврставају цедуље са називима појединих живих бића на одговарајућа места према припадности царствима. – Деле се у групе према стаништима у којима обитавају поједине биљне и животињске врсте. – У оквиру групе смишљају и договарају се како ће представити дато станиште, односно одговарајућу животну заједницу, узимајући у обзир све лекције којима су се бавили у оквиру ове теме. – Подсетник за рад: – 1. Опишите станиште; наведите основне карактеристике. 2. Наведите типичне биљне и животињске врсте и разврстајте их на царства и групе. 3. Наведите које су врсте ретке и угрожене; наведите разлоге за то и могуће мере заштите. 4. Повежите дато станиште са неким од националних паркова и објасните везу. – Након рада све групе презентују радове. – Постављају „рекламе“ на пано.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

[illegible]

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 27.	Наставна јединица: Човек је природно и друштвено биће	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање човекових особина које га карактеришу као природно и друштвено биће; уочавање сличности и разлика са царством животиња.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.1.3. 1ПД.1.5.1.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни
Наставна средства: филм, уџбеник, материјал за прављење плаката		
ТОК ЧАСА – Ученици гледају кратки филм о настанку човека. – Износе утиске и коментаришу филм који су гледали. – Читају текст из уџбеника, стр. 54. и 55. – Уочавају и издвајају карактеристике човека као природног и друштвеног бића. – Уочавају и издвајају сличности и разлике у односу на царство животиња. – Записују у свеске наслов и најважније чињенице. – Деле се у групе од четири до пет чланова и праве плакате којима представљају човека као природно и друштвено биће. – Ученици презентују своје радове.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 28.	Наставна јединица: Како човек треба да се односи према себи	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: усвајање основних правила здравог живота и развијање правилног односа према сопственом телу.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.5.4. 1ПД.1.5.5.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни
Наставна средства: уџбеник, радна свеска, материјал за рад		
ТОК ЧАСА – Ученици пантомимом приказују поједине битне карактеристике човека. – Разврставају их на оне које човека дефинишу као природно, односно друштвено биће. – Ученици се поделе у четири групе помоћу сличица које репрезентују делове текста – четкица за зубе (хигијена), јастук (сан), виљушка и нож (исхрана), лопта (рекреација). – Свака група чита део текста намењен одређеној активности и представља најважније чињенице на начин који изабере – плакат, стрип, прича, песма... – Све групе презентују своје радове. – Ученици записују у своје свеске кључне речи или реченице. – Одговарају на питања из уџбеника, стр. 57. – Раде задатке у радној свесци, стр. 31–33. – Повратна информација читањем задатака.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 29.	Наставна јединица: Како човек треба да се односи према другим људима и природи	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: усвајање основних поставки правилног односа према другима и према средини која нас окружује; развијање толеранције према различитостима међу људима; развијање одговорног односа према животној средини; усвајање појма <i>рециклажа</i> .		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.5.4. 1ПД.1.5.5. 1ПД.2.2.3.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: кратки филм, уџбеник		
ТОК ЧАСА – Ученици гледају кратки филм из серијала припремљеног у оквиру пројекта „Школа без насиља“. – Износе утиске, анализирају и коментаришу оно штоје у филму приказано. – Одговарају на питања постављена у уводном делу уџбеника, стр. 58. – Уочавају да је човек део природе и да има велику одговорност у односу на њу. – Читају текст о одговорном и неодговорном понашању у природи и разврставају дате активности. – Читају део текста посвећен рециклажи и материјалима који се могу рециклирати. – Записују у свеске најважније податке везане за тему часа. – Раде задатак из уџбеника, стр. 59. – Цртају у свескама знак за рециклажу и предмете познате из свакодневног живота које треба рециклирати. – Домаћи задатак: донети за следећи час слике, текстове, мање предмете везане за човека, за његово природно и друштвено окружење и за рециклажу.		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 30.	Наставна јединица: Како човек треба да се односи према себи, другима и природи	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврдити стечена знања о човеку као делу природе и друштва, његовој одговорности према себи, другима и окружењу.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.1.3. 1ПД.1.5.4. 1ПД.2.2.3.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни
Наставна средства: материјал за рад, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици разврставају материјал донет за рад, формирају групе од пет до шест чланова и бирају једну од понуђених тема за групни рад: човеков однос према себи, другима или природи. – Деле задужења у оквиру група и представљају изабрану тему користећи сав доступан материјал. – Групе презентују своје радове. – Ученици коментаришу, упоређују и допуњавају излагања. – Раде задатке у радној свесци, стр. 34–37. – Читају, упоређују и допуњавају своје одговоре. – Читају текст о мачкама на Борнеу и одговарају на питање. – На основу свега што су учили, изводе закључак о човековој одговорности према себи, другима и природи на примеру овог текста.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 31.	Наставна јединица: Природна богатства и извори енергије у Србији	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање, именовање и разликовање природних богатстава и извора енергије у Србији; усвајање појмова обновљиви и необновљиви ресурси; уочавање повезаности географских одлика и природних богатстава у Србији.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.2.1. 1ПД.1.2.2		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: плакат, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици играју игру асоцијације чије је коначно решење природна богатства: реке, језера, бање (воде); мешовите, четинарске, листопадне (шуме); копови, лопате, метали (руде); Војводина, хумус, пшеница (обрадиво земљиште). – Посматрају карту у уџбенику, стр. 60, и уочавају која су природна богатства заступљена у Србији. – Читањем текста који следи проверавају своју процену. – Уочавају везу између географских одлика и природних богатстава у Србији. – Читају текст са 61. стране и уочавају да су нека природна богатства и извори енергије. – У свеске записују најважније податке. – Одговарају на питања постављена у уџбенику, стр. 61, тако што записују одговоре у свеске. – Раде задатке у радној свесци, стр. 38. – Повратна информација читањем одговора.		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 32.	Наставна јединица: Како се користе природна богатства у Србији	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање везе између постојећих природних богатстава и њихове употребе; развијање свести о потреби да се очувају и разумно употребљавају поједина природна богатства.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.2.1. 1ПД.1.2.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: слике, филмови, нема карта Србије, уџбеник		
ТОК ЧАСА – Ученици записују на одговарајућа места на <i>немој</i> карти Србије називе појединих природних богатстава. – Гледају слике, кратки филм или припремљену ППТ презентацију на ову тему. – На основу приказа на 64. страни у уџбенику, одговарају на постављена питања. – Читају текст са 65. стране и уочавају везу између природних богатстава и делатности људи у неком крају. – Читају текст у целини и записују пет кључних реченица. – Читају и упоређују реченице које су записали; по потреби, коригују свој рад. – Пантомимом приказују поједина занимања; остали погађају и објашњавају повезаност са природним богатствима ако постоји или објашњавају зашто она некад није битна.		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 33.	Наставна јединица: Чиме се баве људи у Србији	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: усвајање појма делатности; класификовање делатности; уочавање везе између географских одлика и природних богатстава и производних делатности људи у неком крају Србије.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.2.2. 1ПД.1.5.3.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару
Наставна средства: географска карта Србије, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици на географској карти показују различите географске одлике Србије. – Показују на карти крајеве у којима се налазе: реке, језера, бање, рудници, шуме, обрадиво земљиште, налазишта земног гаса, природне лепоте. – Читају текст из уџбеника, стр. 66. и 67. – Уочавају и издвајају везе између појединих природних богатстава и одговарајућих делатности људи у појединим крајевима Србије. – Записују у свеске најважније податке. – Раде задатке у уџбенику. – Рад у пару: уочавају и објашњавају ове везе на примеру свог краја. – Раде задатке у радној свесци на 39. страни – Делатности људи 1. – Повратна информација читањем задатака.		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 34.	Наставна јединица: Природна богатства и делатности људи у Србији	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврђивање и одговарајућа употреба појмова: природна богатства, извори енергије, сировине, делатности, услужне и производне делатности.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.2.1. 1ПД.1.5.3. 1ПД.2.2.1. 1ПД.1.2.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: ППТ презентација, задаци, радна свеска, уџбеник		
ТОК ЧАСА – Ученици гледају припремљену ППТ презентацију са појмовима везаним за природна богатства и делатности људи. – Уочавају сличности, разлике и одговарајуће везе. – Одговарају на постављена питања: 1. Шта чини природна богатства једне земље? 2. Наброј природна богатства Србије. 3. Каква је разлика између природних богатстава и извора енергије? 4. Шта су руде, а шта минерали? 5. Како је настао угаљ, а како нафта? 6. Који су здравији извори енергије и зашто? 7. Шта су делатности? 8. Како смо поделили делатности? 9. Објасни везу између природних богатстава и делатности људи неког краја. 10. Које би гране привреде требало да су најразвијеније у Србији и зашто? – Читају одговоре на питања. – Раде задатке у радној свесци, стр. 39. и 40. – Повратна информација читањем. – Читају један текст по свом избору са стр. 62. и 63. и коментаришу га уз помињање појмова усвојених кроз садржаје о природним богатствима и делатностима људи.		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 35.	Наставна јединица: Природна богатства и делатности људи у Србији	Тип часа: провера
Циљеви и задаци часа: провера нивоа стечених знања.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.2.1. 1ПД.1.5.3. 1ПД.2.2.1. 1ПД.1.2.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, писаних радова		Облици рада: фронтални, самостални индивидуални рад
Наставна средства: наставни листић		
ТОК ЧАСА		
– Договор о раду.		
– Самостални индивидуални рад ученика – наставни листић у Прилогу бр. 3.		
– Провера.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 36.	Наставна јединица: Кретање	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: усвајање појма <i>кретање</i> ; уочавање и разумевање постојања неке силе која изазива кретање; уочавање дејства гравитације.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.1. 1ПД.2.4.1.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: цртани филм, филм, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици гледају кратки цртани филм по избору наставника. – Уочавају разне врсте кретања које се у филму појављују. – Читају текст и посматрају велику слику у уџбенику, стр. 70. – Уочавају сва кретања приказана на слици. – Одговарају на питања постављена у уџбенику. – Записују дефиницију кретања у свеске. – Самостални рад: читају текст о настајању кретања у уџбенику, стр. 71; уочавају, издвајају и записују три кључне реченице. – Читају и упоређују своје записе. – Раде задатке у радној свесци, стр. 43. и 44. – Повратна информација читањем задатака. – Гледање кратког филма о Њутну и јабуци.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 37.	Наставна јединица: Шта утиче на кретање; које врсте кретања разликујемо	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање, разликовање и именовање разних врста кретања; уочавање веза између јачине силе, трења и отпора и кретања.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.1. 1ПД.2.4.1.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: слике, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Игра набрајања: ученици треба за минут да наброје што више речи везаних за кретање. – Читају своје примере и објашњавају везе. – Самостални рад: читају текст из уџбеника, стр.72. и 73. – Записују кључне појмове у свеске. – Раде задатке из уџбеника. – Посматрају слике које приказују разне врсте кретања. – Уочавају и именују разне врсте кретања. – Раде задатак са стр. 74. – Раде задатке у радној свесци, стр. 45–47. – Читају, анализирају и упоређују одговоре. – Домаћи задатак: ученици у свесци одговарају на питања из уџбеника, стр. 73.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 38.	Наставна јединица: Клатно	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: усвајање појма клатно; уочавање осциловања као врсте кретања; уочавање и разумевање везе између дужине канапа о који је окачено тело и брзине кретања клатна.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.1. 1ПД.2.4.1.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна, експериментална		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: слике, предмети, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА		
– Ученици уочавају предмете или слике на којима су приказани предмети у којима је примењено клатно. – Уочавају шта је слично свим предметима – тачка вешања и тело које осцилује око ње.		
– Читају текст из уџбеника, стр. 76. – Изводе огледе наведене на овој страни. – Изводе одговарајуће закључке и записују их у свеске. – Цртају клатно у свесци.		
– Раде задатке у радној свесци, стр. 48. и 49. – Повратна информација читањем задатака.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 39.	Наставна јединица: Кретање	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврдити појмове везане за кретање; употреба научених појмова; закључивање на основу једноставних огледа.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.1. 1ПД.2.4.1.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна, експериментална		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару
Наставна средства: материјал за огледе, уџбеник, задаци		
ТОК ЧАСА – Рад у пару: три пара ученика изводе по један од огледа описаних у уџбенику, стр. 75. – Сви остали ученици посматрају, предвиђају, потврђују почетне хипотезе, објашњавају и закључују. – Одговарају на питања: 1. Шта је кретање? 2. Како долази до кретања? 3. Због чега јабука пада на земљу? 4. Шта је брзина? 5. Како трење утиче на кретање? 6. Које врсте кретања постоје? 7. Наведи пример равномерног кретања. 8. Шта је клатно? 9. Нацртај клатно у мировању и у кретању. 10. Каква је веза између дужине канапа и брзине кретања клатна? – Читају и упоређују одговоре. – Раде тест на стр. 77. у уџбенику.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 40.	Наставна јединица: Проучавамо природне појаве – електрицитет	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање, именовање и разумевање електрицитета као природне појаве; усвајање појмова: електрична струја, проводник, изолатор.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.2.3.3. 1ПД.3.3.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна, експериментална		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: цртани филм, модел електричног кола, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици гледају цртани филм о Бенџамину Френклину; коментаришу приказану појаву. – Изводе оглед са папирићима и пластичним лењиром – уочавају појаву наелектрисања. – Читају текст из уџбеника, стр. 78; присећају се ситуација из свакодневног живота у којима су могли да уоче ову појаву. – Читају текст са 79. стране и уочавају цртеж електричног кола. – Са наставником праве модел електричног кола и изводе оглед са протоком струје. – Уочавају и именују делове електричног кола. – Кључне чињенице записују у свеске. – Цртају модел електричног кола у свескама. – Раде задатке у радној свесци, стр. 50. и 51. – Повратна информација читањем задатака.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 41.	Наставна јединица: Проучавамо природне појаве – магнетизам	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање, именовање и разумевање магнетизма као природне појаве; усвајање појмова магнет и магнетни полови.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.3.3.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: магнети разних облика, предмети од различитих материјала, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици читају причу о пастиру Магнесу из уџбеника, стр. 80. – Анализирају текст и наводе примере из личног искуства у вези са магнетизмом.		Уводни
– Читају остатак текста бележећи шта им је сасвим или делимично познато или шта су ново сазнали о магнетизму – примена инсерт технике. – Уочавају магнете различитих облика и изводе једноставне огледе са предметима од различитих материјала. – Закључују да магнет привлачи предмете од гвожђа и да се истоимени полови одбијају, а различити се привлаче. – Записују у свеске најважније податке. – Цртају у свескама магнете у облику потковице и шипке.		Главни
– Раде задатке у радној свесци, стр. 52. – Повратна информација читањем одговора. – Домаћи задатак: ученици се код куће припремају за извођење огледа описаних у уџбенику, стр. 82.		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 42.	Наставна јединица: Електрицитет и магнетизам	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврђивање појмова везаних за електрицитет и магнетизам; упоређивање ових појава.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.3.3.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, рад по групама
Наставна средства: текст, материјал за извођење огледа, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици слушају текст о Николи Тесли и његовом мачку; треба да кажу која је природна појава описана у овом тексту. – Објашњавају како је овај догађај утицао на живот великог научника.		
– Рад у пару: три пара ученика изводе по један оглед из уџбеника, стр. 82; остали ученици посматрају и изводе одговарајуће закључке. – Раде задатке из радне свеске упоређујући магнетизам и електрицитет. – Проверавају урађено тако што замене свеске са паром из клупе и читају одговоре.		
– Ученици се поделе у три групе и свака група чита по један текст са 83. стране у уџбенику. – Извештавају о прочитаним текстовима.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 43.	Наставна јединица: Проучавамо природне појаве – светлост	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање и именовање светлости као природне појаве; уочавање светлосних таласа и њихове јачине; уочавање и разумевање везе између извора светлости и величине сенке.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.2.4.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: батеријска лампа, материјал за огледе, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Час треба започети у замраченој просторији; наставник треба батеријском лампом да осветли простор. – Ученици износе своје утиске и све што су приметили током овог огледа. – Самостални рад: читају текст из уџбеника, стр. 84. – Записују у свеске пет кључних реченица. – Читају, упоређују и допуњавају своје записе. – Уз помоћ наставника раде оглед описан у уџбенику, стр. 85. – Закључују од чега зависи величина сенке и тај закључак записују у свеске. – Раде задатке у радној свесци, стр. 55. и 56. – Заједнички изводе оглед и долазе до закључка.		Уводни Главни Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 44.	Наставна јединица: Проучавамо природне појаве – звук	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавају и именују звук као природну појаву; уочавају да је звук последица треперења или осциловања; уочавају везу између висине ваздушног стуба и висине звука.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.1.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у малим групама
Наставна средства: снимци разних звукова, материјал за огледе, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици слушају различите звуке: шуштање лишћа, сирене аутомобила, црквена звона, шкрипање врата, музике, гласа и сл. – Поново слушају и одређују шта је извор датог звука.		Уводни
– Читају текст из уџбеника, стр. 86. – Праве запис у свескама одговарајући на следећа питања: шта је звук, како настаје, како се простира, чиме се опажа, где се не простира и кроз коју средину се најбрже преноси? – Уз помоћ наставника, у малим групама изводе оглед са чашама. – Закључују да висина звука зависи од висине ваздушног стуба. – Цртају чаше у свескама и обележавају висину ваздушног стуба. – Раде задатак из уџбеника, стр. 87 и проверавају тачност читањем одговора.		Главни
– Раде задатке у радној свесци, стр. 57. и 58.		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 45.	Наставна јединица: Светлост и звук	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: уочавање и употреба појмова везаних за светлост и звук; упоређивање светлости и звука.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.1. 1ПД.2.4.2.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна, експериментална		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: материјал за оглед, радна свеска, задаци на наставном листићу		
ТОК ЧАСА – Играју игру погађања гласова: један ученик изађе пред таблу, окрене леђа, а остали га зову по имену; ученик треба да препозна ко га је звао. – Игру поновити више пута. – Раде задатке припремљене на наставном листићу: - Од чега зависи величина сенке? - Објасни везу између величине сенке и удаљености светлосног извора. - У које доба дана је сенка најкраћа? - Објасни како настаје дуга. - Како настаје звук? - Кроз коју средину се звук најбрже преноси? - Како густина честица утиче на брзину простирања звука? - Какав тон производи висок, а какав низак ваздушни стуб? – Рад у пару – ученици замене свеске и једни другима прегледају одговоре. – Раде оглед објашњен у радној свесци, стр. 59. – Анализирају добијене резултате. – Изводе одговарајући закључак.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 46.	Наставна јединица: Кретање и природне појаве	Тип часа: провера
Циљеви и задаци часа: провера нивоа стечених знања.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.1. 1ПД.2.4.1. 1ПД.2.4.2. 1ПД.3.3.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, писаних радова		Облици рада: фронтални, самостални индивидуални рад
Наставна средства: наставни листић		
ТОК ЧАСА		
– Договор о раду.		
– Самостални индивидуални рад ученика – наставни листић у Прилогу бр. 4.		
– Провера.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 47.	Наставна јединица: Упознавање материјала	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање, именовање и разликовање материјала; разликовање и разврставање природних и вештачких материјала; усвајање појмова повратне и неповратне промене; разликовање повратних и неповратних промена.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.3.6. 1ПД.2.3.5. 1ПД.3.3.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад по групама
Наставна средства: примери различитих материјала, слике, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Уочавају и именују различите материјале на донетим примерима и на примерима из непосредног окружења. – Читају текст из уџбеника, стр. 88, и уочавају различите материјале на слици. – Уочавају да се материјали могу мењати на различите начине. – Усвајају појмове повратне и неповратне промене. – Записују кључне појмове у свеску. – Рад по групама – ученици се поделе у четири групе; свака група чита део текста из уџбеника, стр. 89, посвећен једној неповратној промени. – Извештавају о ономе што су закључили. – Раде задатке из уџбеника. – Раде задатке у радној свесци, стр. 60. и 61. – Повратна информација о урађеним задацима читањем.		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 48.	Наставна јединица: Упознајмо особине материјала	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање особина различитих материјала; уочавање и објашњавање везе између особина појединих материјала и њихове употребе.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.3.4. 1ПД.2.3.3. 1ПД.2.3.3.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: предмети од различитих материјала, врећа, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици играју игру „Тајанствени предмет“: предмети од различитих материјала налазе се у врећи; ученици ваде један по један не гледајући их и погађају од ког су материјала направљени. – Читају текст из уџбеника, стр. 90. и 91. – Уочавају да различити материјали имају различита својства. – Уочавају и објашњавају вези између особина материјала и њихове употребе за израду појединих предмета. – Записују кључне чињенице у свеску. – По узору на приказ на 91. страни цртају у свесци сличан са задатком да разврстају провидне и непровидне материјале. – Читају и упоређују своје задатке. – Раде задатке у радној свесци, стр. 62. и 63. – Проверавају урађено читањем задатака.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 49.	Наставна јединица: Материјали	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврдити и применити кроз задатке стечена знања о материјалима и њиховим својствима.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.3.4. 1ПД.1.3.6. 1ПД.2.3.3. 1ПД.3.3.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална		Облици рада: фронтални, индивидуални, у пару
Наставна средства: ППТ презентација, наставни листић, цедуље		
ТОК ЧАСА – Ученици гледају припремљену ППТ презентацију о материјалима, њиховим својствима, повратним и неповратним особинама. – Анализирају и коментаришу утврђујући стечена знања.		
– Проверавају и примењују стечена знања кроз задатке на наставном листићу. – Задатке раде у паровима (једну од две могућности). 1. Шта је материја и у каквом стању се може наћи? 2. Наброј најмање пет врста материјала. 3. На које начине се материјали могу мењати? 4. Шта су повратне, а шта неповратне промене? 5. Наброј повратне и неповратне промене. 1. Наброј својства различитих материјала. 2. Шта су проводници, а шта изолатори топлоте? 3. Како се преноси топлота? 4. Који се материјали могу наелектрисати, а који намагнетисати? 5. Наброј провидне и непровидне материјале. – Ученици читају одговоре, по потреби их допуњују и коригују.		
– Играју игру „Који материјал да изаберем“: ученици извлаче цедуље на којима су називи неких предмета, а остали одговарају који би материјал требало користити и зашто. – Примери предмета за цедуље: чаша, свеска, обућа, столица, шал, тањир, шерпа и сл.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 50.	Наставна јединица: Шта су смеше, а шта раствори	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање, разликовање и именовање смеша и раствора; уочавање сличности и разлика; усвајање појмова смеша и раствор.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.2.3.6. 1ПД.3.3.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: уџбеник, материјал за огледе, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Договор о самосталном раду ученика: ученици ће имати 10 минута да самостално, свако за себе, прочитају текст из уџбеника, стр. 92. и 93. – Задатак ће бити да уоче шта су смеше, а шта раствори.		Уводни
– Самостални рад ученика који се одвија по претходном договору. – Ученици одговарају на постављена питања; своје одговоре анализирају и упоређују. – Записују у свеске наслов и дефиниције смеша и раствора. – Раде преостале задатке на стр. 93. – Уз помоћ наставника изводе оглед и поштују прописане истраживачке кораке. – Записују све битне податке и изводе закључак.		Главни
– Раде задатке у радној свесци, стр. 64. и 65. – Повратна информација читањем одговора.		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 51.	Наставна јединица: Запаљиви материјали	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: уочавање запаљивих материјала; усвајање појма запаљиви материјали; уочавање ознаке за запаљиве материјале; усвајање основних мера заштите од пожара.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.3.6. 1ПД.1.5.4.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад по групама
Наставна средства: уџбеник, слике, кратки филм		
ТОК ЧАСА – Ученици понављају знања о материјалима и о њиховим особинама. – Читају текст из уџбеника, стр.94. – Уочавају најбитније чињенице и записују их у свеске. – Усвајају дефиницију запаљивих материјала. – Цртају у свескама ознаку за запаљиве материјале. – Деле се у две групе: једна ће читати текст о мерама заштите од пожара, а друга о корацима које треба предузети ако до пожара дође. – Ученици гледају кратки филм о опасностима од запаљивих материја.		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 52.	Наставна јединица: Смеше, раствори и материјали	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврђивање стечених знања о смешама, растворима и запаљивим материјама.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.3.6. 1ПД.2.3.5. 1ПД.2.3.6. 1ПД.3.3.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни
Наставна средства: плакат, материјал за прављење реклама		
ТОК ЧАСА – Решавање ребуса или других шематских приказа чија решења су речи: смеша, раствор и запаљиво. – Ученици се деле у четири или у пет група које ће имати исти задатак – да понове и утврде све важне појмове и чињенице везане за смеше, растворе и запаљиве материје. – Прву групу чине они који ће смишљати две или три групе са по четири до пет питања. – Друга два или три тима чине екипе које ће одговорати на питања. – Последњу групу чине они који ће бити жири и који ће проверавати исправност одговора. – Праве рекламе за поједине смеше и растворе и упозорења на опасности од запаљивих материја.		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 53.	Наставна јединица: Смеше, раствори и материјали	Тип часа: провера
Циљеви и задаци часа: провера нивоа стечених знања.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.3.6. 1ПД.2.3.5. 1ПД.2.3.6. 1ПД.3.3.2.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, писаних радова		Облици рада: фронтални, самостални индивидуални рад
Наставна средства: наставни листић		
ТОК ЧАСА		Уводни Главни Завршни
– Договор о раду.		
– Самостални индивидуални рад ученика – наставни листић у Прилогу бр. 5.		
– Провера.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 54.	Наставна јединица: Трагови прошлости и временска трака	Тип часа: обрада	
Циљеви и задаци часа: уочавање и именовање блиске, даље и далеке прошлости; усвајање појмова историјски извори и временска трака; употреба временске траке за означавање појединих података из прошлости.			
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.4. 1ПД.1.6.6. 1ПД.2.6.7.			
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални	
Наставна средства: предмети, слике, уџбеник, радна свеска			
ТОК ЧАСА			Уводни
– Ученици играју игру „Квиз“: један ученик поставља питања из уводног текста у уџбенику, стр. 98, а остали одговарају.			
– Читају текст са исте стране у уџбенику и упознају појмове: историја, историјски извори, трагови прошлости. – Уочавају предмете или слике припремљене за овај час. – Уочавају и записују у свеске да се трагови прошлости називају историјски извори и да се деле на писане, старе предмете и сећања људи. – Упознају појмове музеј и архив. – Уочавају поделу прошлости на блиску, даљу и далеку. – Уочавају временску траку као приказ протока времена. – Цртају у свесци временску траку и на њој означавају важне догађаје из личне историје. – Раде задатке у уџбенику, стр. 99.			Главни
– Раде задатке у радној свесци, стр. 66. и 67. – Повратна информација читањем одговора. – Домаћи задатак: прочитати текст на 100. и 101. страни у уџбенику. – Пожељно је заказати посету локалном завичајном музеју или архиву.			
Литература:			Завршни

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 55.	Наставна јединица: Србија за време Немањића	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање далеке прошлости Србије; упознавање са чињеницама о настанку прве српске државе; упознавање са животом важних историјских личности Србије.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.3.6.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару, рад по групама
Наставна средства: слике, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Рад у пару: ученици утврђују појмове научене на претходном часу радећи задатке у радној свесци, стр. 68. и 69. – Читају, упоређују и коригују одговоре.		
– Рад по групама: читају текст у уџбенику, стр.102. и 103; свака група добија део текста. – Чланови група реферишу које су чињенице издвојили као најважније. – Записују у свеске наслов и кључне чињенице. – Раде задатке из уџбеника, стр. 103. – Уочавају на сликама како су изгледали први Немањићи; пореде њихов изглед са изгледом људи садашњице уочавајући сличности и разлике. – Читају по улогама део текста који „говоре“ представљене личности.		
– Раде задатке у радној свесци. – Проверавају како су урадили задатке читајући и упоређујући одговоре.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 56.	Наставна јединица: Живот у средњем веку	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање основних карактеристика живота племића и сељака у средњовековној Србији; упознавање са детаљима свакодневног живота; уочавање и именовање употребних предмета везаних за средњи век.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.4.4. 1ПД.1.6.5. 1ПД.2.6.5.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад по групама
Наставна средства: филм, слике, уџбеник		
ТОК ЧАСА – Ученици гледају одломак филма „Бановић Страхиња“ у коме је приказан свакодневни живот у средњовековној Србији. – Уочавају детаље коментаришући оно што су гледали. – Читају текст из уџбеника на стр. 104. и 105. – Уочавају најважније чињенице. – Рад по групама: записују битне податке груписане у неколико кругова – изглед кућа, исхрана, активности, оружје. – Чланови група извештавају о томе шта су сазнали. – Податке које су записали стављају на одељењски пано. – У свеске записују одговоре на питања из уџбеника, стр. 105. – Читају и упоређују одговоре. – Раде задатке у радној свесци, стр. 72. и 73. – Повратна информација читањем одговора.		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 57.	Наставна јединица: Распад Српског царства	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање са прошлошћу Србије; уочавање узрочно-последичних веза; упознавање са животом важних историјских личности Србије.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.3.6.6.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: уџбеник, филм		
ТОК ЧАСА – Ученици одговарају на питања: 1. Ко је био оснивач прве српске државе? 2. Ко је био Стефан Првовенчани, а ко Растко Немањић? 3. Како је Свети Сава помогао свом брату? 4. Шта значи лоза Немањића и знаш ли још неке њене припаднике?		
– Читају текст из уџбеника, стр. 106. – Уочавају које су важне историјске личности овог периода и које су најважније чињенице из њихових живота. – Најважније податке записују у свеске. – Самостални рад: читају део текста посвећен Косовској бици са задатком да забележе најбитније чињенице. – Реферишу након урађеног задатка. – Читају одломак народне песме „Цар Лазар и царица Милица“ и раде задатке везане за њега.		
– Гледају одломак филма „Косовски бој“. – Коментаришу одгледано упоређујући уметнички приказ са историјским чињеницама које су сазнали. – Домаћи задатак: да пронађу и прочитају још неку народну песму која описује ове догађаје или поменуте личности.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 58.	Наставна јединица: Културни споменици у Србији	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање културне баштине средњовековне Србије; именовање познатих споменика културе; уочавање, разликовање и именовање фреске и иконе.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.5. 1ПД.2.6.5. 1ПД.2.6.6.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: ЦД, слике, кратки филмови, уџбеник		
ТОК ЧАСА – Слушају ЦД са музиком из времена средњовековне Србије. – Износе своје утиске; упоређују оно што су чули са савременом популарном музиком.		
– Ученици понављају шта све спада у историјске изворе. – Читају текст из уџбеника, стр. 108. и 109. – Уочавају који су најважнији споменици културе средњовековне Србије. – Записују наслов и називе најважнијих споменика културе. – Гледају слике или кратки филм о неким од ових споменика. – Уочавају и разликују фреске и иконе као део ликовног стваралаштва типичног за овај период. – Причају своја искуства уколико су имали прилике да виде неке од средњовековних споменика културе.		
– Цртају у свескама слику Белог анђела.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 59.	Наставна јединица: Србија у средњем веку	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврђују појмове везане за средњовековну Србију; уочавају редослед појединих догађаја из далеке прошлости Србије.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.5. 1ПД.2.4.5. 1ПД.2.6.4. 1ПД.2.6.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад по групама
Наставна средства: задатак за есеј, радна свеска, плакати		
ТОК ЧАСА – Ученици одгонетају: читају се делови помињаних текстова, а они треба да одговоре на које се ликове или догађаје односе (одломак о животу Словена, песма о Марку Краљевићу, песма о Косовском боју, текст о Светом Сави и сл.).		Уводни
– Раде задатке у радној свесци: једна група ради задатке на 72. и 73, друга на 74. и 75, а трећа на 76. и 77. страни. – Читају одговоре. – Задатке које нису радили на часу, раде за домаћи задатак. – Раде задатке за есеј: ученицима објаснити да треба да одаберу тему и да напишу састав од пет до седам реченица о тој теми (есеј). – Теме за есеј: Свакодневни живот у средњовековној Србији: Прва српска држава; После смрти цара Душана; Споменици средњовековне културе на које смо поносни. – Читају, анализирају и упоређују своје есеје.		Главни
– Групишу се према теми есеја и праве плакате за одељењски пано.		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 60.	Наставна јединица: Како се живело под турском влашћу	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање са начином живота и са облицима народног отпора у време турске владавине у Србији; упознавање појмова хајдук и ускок; разумевање узрочно-последичних веза.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.5. 1ПД.2.6.5.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару
Наставна средства: слике, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици одговарају на питања постављена у уводном поглављу у уџбенику, стр. 110. – Читају текст на стр. 110. и 111. у уџбенику. – Издвајају и у свеске записују најважније податке. – Раде задатке из уџбеника. – Поново читају текст са задатком да упамте најважније чињенице. – Рад у пару: пишу одговоре на питања из уџбеника, стр. 111. – Читају и упоређују одговоре. – Раде задатке у радној свесци, стр. 78. и 79. – Повратна информација читањем одговора.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 61.	Наставна јединица: Први српски устанак	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање важних историјских догађаја и личности везаних за Први српски устанак; уочавање редоследа важних историјских догађаја и узрочно-последичних веза.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.3.6.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: филм, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Техником „грозд“ прикупљају се појмови везани за појам устанак. – Ученици класификују добијене појмове по сличности и објашњавају везу међу њима.		
– Ученици гледају одломак из серије „Вук Караџић“ или „Карађорђе“ који се односи на подизање устанка. – Износе своје утиске о одломку. – Слушају почетак народне песме „Почетак буне на дахије“. – Уочавају редослед важних догађаја и узрочно-последичне везе између њих. – Читају текст који говоре Вук и Карађорђе и уочавају најважније податке. – Читају остатак текста из уџбеника на стр. 112. и 113. – Раде задатке из уџбеника и проверавају урађено. – Записују у свеске наслов и најважније чињенице.		
– Раде задатке у радној свесци, стр. 80. и 81. – Повратна информација читањем одговора.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 62.	Наставна јединица: Други српски устанак	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање важних историјских догађаја и личности везаних за Други српски устанак; уочавање редоследа важних историјских догађаја и узрочно-последичних веза.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.3.6.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: слике, филм, уџбеник		
ТОК ЧАСА – Ученици понављају најважније чињенице о Првом српском устанку. – Одговарају на питање: Шта мислите у чему је значај овог историјског догађаја? Свој одговор поткрепите аргументима. – Читају текст из уџбеника, стр. 114. и 115. – Уочавају важне чињенице, редослед догађаја и узрочно-последичне везе. – Издвајају и у свеске записују најважније чињенице. – Одговарају на питања из уџбеника, стр. 115. – Читају и упоређују своје одговоре. – Гледају одломак из серије о Милошу Обрановићу. – Износе своје утиске и упоређују лик кнеза Милоша из серије са оним што су о њему сазнали из текста који су читали. – Домаћи задатак: ученици треба да се припреме да буду тајанствена личност из устанака.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 63.	Наставна јединица: Устаничка Србија	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврђивање свих појмова и чињеница везаних за устаничку Србију; разумевање узрочно-последичних веза.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.2.4.5. 1ПД.2.6.4.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни рад
Наставна средства: материјал за групни рад, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици су „тајанствена личност“ из устаничке Србије. – Остали постављају питања тежећи да открију о коме је реч, а „тајанствена личност“ одговара са да или не. – Ученици се деле у више група које имају задатак да се баве Првим или Другим српским устанком. – У оквиру групе, деле задужења и бирају начин и материјал који ће им омогућити да презентују свој рад. – Презентују свој рад на одговарајући начин – представа, интервју, ТВ емисија, песма, новински текст, извештај итд. – Сви процењују колико су поштоване историјске чињенице. – Раде задатке у радној свесци, 82. и 83. – Проверавају урађено читајући одговоре.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 64.	Наставна јединица: Србија од средњег века до устанака	Тип часа: провера
Циљеви и задаци часа: провера нивоа стечених знања.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.1.6.5. 1ПД.2.4.5. 1ПД.2.6.4. 1ПД.2.6.6. 1ПД.3.6.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, писаних радова		Облици рада: фронтални, самостални индивидуални рад
Наставна средства: наставни листић		
ТОК ЧАСА – Договор о раду. – Самостални индивидуални рад ученика – наставни листић у Прилогу бр. 6. – Провера.		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 65.	Наставна јединица: Настанак модерне српске државе	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање са важним догађајима и личностима новије српске историје.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.2.6.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару
Наставна средства: слике српских градова из 19. века, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА		
– На одељењској временској траци ученици означавају важне догађаје из 19. века.		
– Ученици гледају слике српских градова из 19. века.		
– Уочавају сличности са садашњим временом и разлике.		
– Читају текст из уџбеника, стр. 116. и 117.		
– Уочавају важне чињенице и историјске личности овог периода.		
– Записују наслов и најважније податке.		
– Раде задатке из уџбеника и проверавају урађено.		
– Раде задатке у радној свесци, стр. 84. и 85.		
– Повратна информација читањем задатака.		
– Петоминутна провера (ученици пишу кратке одговоре).		
1. Како се презивају владари Србије друге половине 19. века?		
2. Ко је заслужан за изградњу Народног позоришта?		
3. Који град је био престоница Србије за време владавине кнеза Милоша?		
4. Како се звао први краљ из династије Обреновић?		
– Замењују свеске са паром из клупе и проверавају тачност одговора.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 66.	Наставна јединица: Први светски рат	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање са чињеницама, личностима и догађајима у вези са Првим светским ратом; уочавање редоследа историјских догађаја и узрочно-последичних веза.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.2.6.4. 1ПД.3.6.6.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни рад
Наставна средства: филм, слике, уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Гледају одломак из филма „Сарајевски атентат“. – Уочавају кључне догађаје. – Читају текст из уџбеника, стр. 118. – Издвајају најважније чињенице и записују их у свеску. – Раде задатак описан на дну стране. – Читају текст са 119. стране у уџбенику и раде задатке са те стране. – Групни рад: састављају и записују рекапитулацију догађаја по реду којим су се дешавали. – Извештавају о свом раду.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 67.	Наставна јединица: Како се завршио Први светски рат	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање са чињеницама, личностима и догађајима у вези са завршетком Првог светског рата; уочавање узрочно-последичних веза.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.2.6.4. 1ПД.2.6.7.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, групни рад
Наставна средства: уџбеник, радна свеска		
ТОК ЧАСА – Ученици погађају тајанствену личност: један описује личност, а остали погађају о коме је реч (Принцип, Франц Фердинанд, краљ Петар, Мишић, Путник, Степановић). – Ученици се деле у три групе, односно може да буде и више група, које имају исти задатак. – Свака група добија одељак којим треба да се бави: прва група први одељак на 120. стр.; друга група други одељак на истој страни и трећа група одељак на 121. страни. – Чланови група презентују резултате рада. – Раде задатке на стр. 121, и проверавају одговоре. – Раде задатке у радној свесци, 86. и 87. страна. – Повратна информација читањем одговора.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 68.	Наставна јединица: Први светски рат	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврдити знања о појединостима везаним за Први светски рат.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.2.4.5. 1ПД.2.6.4. 1ПД.3.6.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: текст, наставни листић		
ТОК ЧАСА – Слушају одломак песме „Плава гробница“ и треба да одговоре који је догађај из Првог светског рата у њој описан.		
– Раде задатке на наставном листићу: 1. Који догађај је претходио Првом светском рату? 2. Које су велике силе биле савезници Србије? 3. Наведи две прве битке у Првом светском рату. 4. Шта значи реч фронт? 5. Како су се звале познате војсковође Србије у Првом светском рату? 6. Зашто се српска војска повлачила преко Албаније? 7. Где су се опорављали српски војници после повлачења? 8. Шта је био Солунски фронт? 9. Од које до које године је трајао Први светски рат? 10. Како се звала новонастала држава чија је престоница био Београд?		
– Читају и упоређују своје одговоре.		
– Самостални рад: записују у неколико реченица догађаје из овог рата. – Читају своје радове.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 69.	Наставна јединица: Други светски рат	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање са чињеницама, личностима и догађајима везаним за Други светски рат; уочавање узрочно-последичних веза; уочавање редоследа важних догађаја.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.2.6.4. 1ПД.3.6.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални
Наставна средства: слике, филм, уџбеник		
ТОК ЧАСА – Ученици гледају филм или слике које приказују догађаје везане за почетак Другог светског рата у Југославији. – Коментаришу оно што су видели. – Читају текст на 122. страни. – Уочавају важне догађаје у свету и у Југославији. – Уочавају сличности и разлике у овим догађајима. – Записују у свеске најважније догађаје везане за Југославију. – Читају текстове на 123. страни. – Раде задатке описане на овој страни. – Самостални рад – ученици треба да поређају по редоследу следеће догађаје: бомбардовање Београда, почетак Другог светског рата, бомбардовање Хирошиме, ослобађање Београда. – Домаћи задатак: ученици треба да прикупе и донесу предмете типичне за период СФРЈ.		Уводни
		Главни
		Завршни
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 70.	Наставна јединица: Шта се дешавало после Другог светског рата	Тип часа: обрада
Циљеви и задаци часа: упознавање са историјским чињеницама о послератној Југославији.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.2.6.4. 1ПД.2.6.6. 1ПД.3.6.6.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна		Облици рада: фронтални, индивидуални, рад по групама
Наставна средства: прикупљени материјал, уџбеник, слике, филм		
ТОК ЧАСА – Ученици приказују предмете које су донели и објашњавају разлоге због којих су их одабрали. – Читају текст из уџбеника, стр. 124. – Записују у свеске најважније податке. – Рад по групама: свака група треба да представи једну од три међународне организације приказане на 125. страни. – Представљају УН, УНИЦЕФ и УНЕСКО. – Гледају кратки филм о овим организацијама. – Цртају цртеж који би волели да се нађе на УНИЦЕФ-овим честиткама. – Праве изложбу радова.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 71.	Наставна јединица: Други светски рат и послератна Југославија	Тип часа: утврђивање
Циљеви и задаци часа: утврђивање знања о Другом светском рату и послератној Југославији.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.2.4.5. 1ПД.2.6.4.		
Наставне методе: дијалошка, текстуална, илустративно-демонстративна	Облици рада: фронтални, индивидуални, рад у пару	
Наставна средства: плакат, радна свеска, уџбеник		
ТОК ЧАСА – Ученици решавају ребусе или сличне приказе чија су решења називи држава наследница Југославије – На географској карти показују где се ове државе налазе – Самостални рад: ученици пишу у виду есеја све што сматрају да је важно у вези са Другим светским ратом. – Читају, упоређују и процењују своје радове. – Раде задатке у радној свесци, стр. 90. и 91. – Повратна информација читањем одговора. – Проучавају познате личности приказане у уџбенику, стр. 126. и 127. – Пишу одговоре у свеске. – Рад у пару: замењују свеске са својим паром и једни другима прегледају одговоре. – Бирају и представљају једну од приказаних личности док остали погађају о коме је реч.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

Редни број: 72.	Наставна јединица: Други светски рат и послератна дешавања	Тип часа: провера
Циљеви и задаци часа: провера нивоа стечених знања.		
Стандарди постигнућа: 1ПД.1.6.4. 1ПД.2.6.4. 1ПД.3.6.6.		
Наставне методе: дијалогска, текстуална, писаних радова		Облици рада: фронтални, самостални индивидуални рад
Наставна средства: наставни листић		
ТОК ЧАСА		
– Договор о раду.		
– Самостални индивидуални рад ученика – наставни листић у Прилогу бр. 7.		
– Провера.		
Литература:		

У одговарајућу колону уцртајте знак ✓ процењујући степен присутности тврдње/показатеља.
(1– присутно у најмањој мери)

Показатељи	1	2	3	4
Време на часу је ефикасно искоришћено.				
Атмосфера за рад је подстицајна.				
Делови часа су повезани и структурирани.				
Наставник усмерава интеракцију међу ученицима тако да је она у функцији учења (користи питања, идеје, коментаре ученика за рад на часу).				
Наставник проверава да ли су постигнути циљеви часа.				
Наставник врши оцењивање у складу са Правилником о оцењивању ученика.				
Наставник прилагођава захтеве могућностима ученика.				
Наставник похваљује напредак ученика.				
Ученици добијају потпуну и разумљиву повратну информацију о свом раду.				
Наставник учи ученике како да процењују свој напредак.				
Наставник даје ученицима могућност да постављају питања, дискутују и коментаришу у вези са предметом учења на часу.				
Дисциплина на часу је успостављена и одржавана на прихватљив начин и у складу са договореним правилима.				
Постојећа наставна средства су функционално искоришћена.				
Наставник учи ученике различитим техникама учења на часу.				
Ученици стичу знања на часу.				
Наставник даје упутства и објашњења која су јасна ученицима.				
Наставник користи наставне методе које су ефикасне у односу на циљ часа.				
Наставник поступно поставља све сложенија питања/задатке/захтеве.				
Наставник учи ученике како да користе различите начине/приступе за решавање задатака/проблема.				
Наставник учи ученике како да ново градиво повежу са претходно наученим.				
Наставник учи ученике како да повежу наставне садржаје са примерима из свакодневног живота.				
Наставник учи ученике како да у процесу учења повезују садржаје из различитих области.				
Наставник учи ученике да постављају себи циљеве у учењу.				
Захтеви наставника прилагођени су могућностима ученика.				
Темпо рада прилагођен је различитим потребама ученика.				
Наставни материјал је прилагођен индивидуалним карактеристикама ученика.				
Наставник примењује специфичне задатке/активности/материјале на основу ИОП-а за ученике којима је потребна додатна подршка у образовању.				
Ученици су заинтересовани за рад на часу.				
Ученици активно учествују у раду на часу.				
Ученици процењују тачност одговора/решења.				
Ученици умеју да образложе како су дошли до решења.				

Коментар наставника:

9. ПРИЛОЗИ

Прилог бр. 1

1. Заокружи слово испред тачног одговора.

Србија се налази:

- а) у југозападном делу Европе;
- б) на североистоку Европе,
- в) у југоисточном делу Европе.

2. Погледај карту.

а) Оловком подебљај државне границе Србије.

б) На одговарајућа места на карти упиши називе држава са којима се Србија граничи.

3. Допуни следеће реченице:

Државни симболи су: _____, _____ и _____.

Химна Републике Србије зове се _____.

4. Ако је тврдња тачна, заокружи ДА, а ако је нетачна, заокружи НЕ.

На Земљи има три пута више воде него копна. ДА НЕ

Полуострво је копно окружено водом са свих страна. ДА НЕ

Република је држава на чијем челу се налазе председник и скупштина. ДА НЕ

Све земље са којима се Србија граничи су балканске. ДА НЕ

Застава Србије, поред грба, саджи и три водоравна поља – црвено, плаво, бело. ДА НЕ

У националне мањине у Србији спадају: Албанци, Мађари, Словаци и други. ДА НЕ

Сви грађани Србије имају иста права и обавезе. ДА НЕ

5. Заокружи слово испред тачног одговора.

Рељеф Србије је:

а) претежно брдско-планински;

б) претежно равничарски.

6. Наведи називе три веће:

- равнице у Србији: _____

- котлине у Србији: _____

- планине у Србији: _____

7. Заокружи називе виших планина у Србији:

Тара Авала Кopaоник Стара планина Букуља Рудник Златибор

8. Каква је разлика између планинских и равничарских река?

9. Наведи називе пет река које припадају Црноморском сливу.

10. Повежи име језера са именом реке на којој се налази. Један назив реке је вишак.

Перућац Морава

Сребрно језеро Дрина

Ђердапско језеро Дунав

11. Наведи називе пет битних временских фактора:

12. Заокружи слово испред групе карактеристика климе у Србији.

а) Континентална клима, са умереном количином падавина. Смењују се сва четири годишња доба. Најчешћи ветрови су северац, југо и маестрал.

б) Умерено континентална клима, са умереном количином падавина. Смењују се сва четири годишња доба. Најчешћи ветрови су северац, западни ветар и кошава.

в) Умерено континентална клима, са веома израженом количином падавина и малим бројем сунчаних дана. Смењују се сва четири годишња доба. Најчешћи ветрови су северац, западни ветар и кошава.

Прилог бр. 2

1. Наброј царства живих бића.

2. Повежи свако царство са одговарајућим описом.

Животиње једноставни организми, живе у води и хране се бактеријама

Бактерије причвршћене су за тло и саме саби стварају храну

Биљке најбројније царство, крећу се тражећи храну

Амебе не виде се голим оком, живе у свим срединама, неке су корисне

3. Како је листопадно дрвеће прилагођено условима средине?

4. Како се животиње деле према начину исхране?

5. Наведи по пет биљака и животиња које настањују шуму.

Биљке: _____

Животиње: _____

6. Зашто у горњем и доњем току река живе различите биљне и животињске врсте?

7. Објасни како је локвањ прилагођен животу у бари.

8. Напиши називе копнених станишта.

9. Линијама повежи биљне и животињске врсте са одговарајућим стаништима.

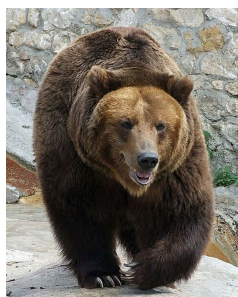
медвед чапља клека сом зова љутић жаба

ВОДЕНА СТАНИШТА

КОПНЕНА СТАНИШТА

видра боквица јаребица пастрмка локвањ јеж храст

10. а) Заокружи слику животиње која није сваштојед.

б) Шта је заједничко животињама са слика? Упиши ✓ на одговарајућа места.

___ станиште на коме живе ___ начин кретања ___ царство коме припадају
___ начин прилагођавања срединским условима

11. Наведи називе три ретке и угрожене:

– биљке: _____

– животиње: _____

12. Заокружи слово испред тачног одговора.

Национални парк је :

а) лепо одржаван и велики парк у коме људи радо проводе време;

б) већа законом заштићена територија у којој има ретких и угрожених биљака и животиња;

в) мањи или већи простор у коме је природа остала нетакнута.

13. Сваки национални парк повежи са појмом који је за њега карактеристичан.

КОПАОНИК ФРУШКА ГОРА ТАРА ЂЕРДАП ШАР-ПЛАНИНА

манастири молика и муника Панчићева оморика стари рудници клисура

Прилог бр. 3

1. Разврстај особине човека као природног и друштвеног бића. Повежи линијама.

	има кичму и унутрашњи скелет	
	уме да мисли и говори	
ПРИРОДНО БИЋЕ	храни се биљкама и животињама	ДРУШТВЕНО БИЋЕ
	користи оруђе у раду	
	брине својој деци	

2. Заокружи слово испред тачног одговора.

Разлике између дечака и девојчица постају веома изражене:

- а) још у мамином стомаку;
- б) у првој години живота;
- в) у пубертету.

3. Објасни зашто је рекреација важна за здравље човека.

4. Поред сваке тврдње упиши Т ако је тачна, или Н ако није.

За здрав живот довољно је 4 сати сна у току ноћи.	
Сваког дана треба имати три главна оброка и две ужине.	
Зубе треба прати после сваког оброка.	
Добро је често јести грицкалице и слаткише.	
Део дана треба провести напољу.	
Храна треба да буде разноврсна и свежа.	

5. Наброј најмање пет природних богатстава Србије.

6. Заокружи називе природних богатстава који су и извори енергије.

мермер дрво гипс камен угаљ нафта со

7. Како је настала нафта?

8. Шта су сировине?

9. Чиме се баве људи у равничарским, а чиме у брдско-планинским крајевима?

РАВНИЧАРСКИ: _____

БРДСКО-ПЛАНИНСКИ: _____

10. Повежи појам са одговарајућим објашњењем:

Рециклажа	групе сличних послова којима се људи баве
Делатности	чврсте материје увек истог састава
Минерали	сакупљање, прерада и поновна употреба неких материјала
Руде	стене чијом прерадом се добијају метали

11. Како се човек одговорно односи према природи? Наведи бар три примера.

Прилог бр. 4

1. Повежи дате појмове са одговарајућим објашњењима:

Кретање	мера узајамног деловања тела
Сила	сила Земљине теже
Гравитација	промена положаја тела у односу на друго тело

2. Подвуци тачну тврдњу:

- а) Брже се креће тело које за исто време пређе краћи пут.
- б) Брже се креће тело које за исто време пређе дужи пут.
- в) Брзина тела не зависи од пређеног пута.

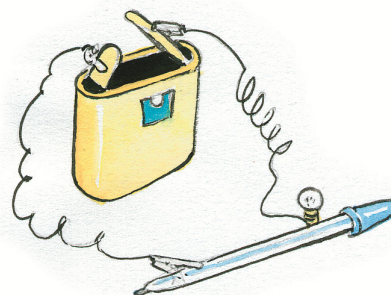
3. Које врсте кретања постоје с обзиром на путању?

4. Заокружи називе предмета у којима је примењено клатно.

клацкалица љуљашка компас метроном маказе

5. Шта треба да урадиш да би изазвао/ ла електрицитет?

6. Погледај слику. Да ли ће сијалица засветлети?
Образложи одговор.

7. За сваку тврдњу заокружи ТАЧНО ако је тачна или НЕТАЧНО ако није.

Трење успорава или зауставља кретање.	ТАЧНО/НЕТАЧНО
Сва тела се крећу истом брзином.	ТАЧНО/НЕТАЧНО
Клатно осцилује у истим временским размацама.	ТАЧНО/НЕТАЧНО

Изолатори добро проводе струју.

ТАЧНО/НЕТАЧНО

Исти полови магнета се одбијају, а супротни се привлаче.

ТАЧНО/НЕТАЧНО

8. Наведи три начина употребе магнета у свакодневном животу.

9. Како настаје сенка?

10. а) Погледај слику. На одговарајуће место нацртај извор светлости (батеријску лампу) како би добио/ла приказану сенку.

б) Шта треба да урадиш са извором светлости ако желиш да ова сенка буде већа?

11. Допуни следеће реченице:

Звук настаје преношењем _____ са звучног извора на околину.

Извори звука су: _____, _____ и _____.

Звук се најбрже преноси кроз _____ материју.

12. Од чега зависи висина звука?

Прилог бр. 5

1. Наведи називе пет природних материјала.

2. Разврстај наведене промене. Повежи линијама.

ПОВРАТНЕ

НЕПОВРАТНЕ

рђање труљење хлађење кување растезање сагоревање

3. Наведи најмање три особине :

– стакла: _____

– пластике: _____

4. Заокружи слова испред тачних тврдњи.

а) Изолатори топлоте су: гума, пластика, дрво и тканина.

б) Топлота се преноси са хладнијег на топло тело.

в) Гума и дрво се могу наелектрисати.

г) Гвожђе и челик се могу намагнетисати.

5. Наведи најмање две особине гуме због којих се она користи за израду рибарских чизама.

6. Шта је раствор?

7. Објасни зашто кажемо да је земља смеша.

8. Заокружи начине раздвајања састојака смеше.

цеђење

одливање

мешање

цепање

загревање

9. Којим поступком се со може издвојити из раствора?

10. Допуни следеће реченице:

Материјали који у додиру са ватром сагоревају зову се _____ материјали.

Они могу бити у: _____, _____ и _____ стању.

11. Називе запаљивих материјала повежи са стањем у коме се налазе.

ТЕЧНИ

ГАСОВИТИ

ЧВРСТИ

гас

бензин

угаљ

нафта

дрво

бутан

алкохол

Прилог бр. 6

1. Допуни следеће реченице.

Наука која проучава прошлост зове се _____.

О догађајима из прошлости најбоље сазнајемо на проучавањем
_____ извора.

Стари предмети чувају се у _____, а документа у
_____.

2. Заокружи слово испред тачног одговора.

Средњи век је период:

а) од I до X века;

б) од V до X века;

в) од V до XV века.

3. Ко су били наши преци и како су живели?

4. Како се звала прва српска држава и ко је био њен оснивач?

5. Повежи имена припадника лозе Немањића са титулама које су носили.

Стефан Првовенчани

цар

Душан

велики жупан

Свети Сава

краљ

Стефан Немања

поглавар цркве

6. Повежи правилно:

намештај од дрвета

огњиште

ограде и утврђења

СЕОСКО ДОМАЋИНСТВО

ПЛЕМИЋКА КУЋА

изграђена од камена

мали прозори без стакла

направљена од дрвета

7. За сваку тврдњу заокружи ДА ако је тачна или НЕ ако није.

Урош Нејаки је био последњи српски цар.

ДА

НЕ

Косовска битка одиграла се 1389. године.

ДА

НЕ

Српску војску предводио је Милош Обилић.

ДА

НЕ

Кулук је био тежак присиљан рад .

ДА

НЕ

Велике сеобе Срба одиграле су се у XV веку.

ДА

НЕ

8. Шта знаш о хајдуцима?

9. Попуни табелу одговарајућим подацима.

	Година избијања	Вођа	Место
Први српски устанак			
Други српски устанак			

10. У свакој реченици заокружи једну од две понуђене речи.

Србија је стекла независност **1787/1878.** године. Крајем XIX века је постала

република/краљевина. Први краљ из лозе Обреновића звао се **Милан/Михајло.**

Прилог бр. 7

1. Допуни следеће реченице:

Први светски рат почео је _____ године.

Рату је претходио атентат у граду _____, који је извршио
над аустроугарским престолонаследником.

На страну Србије стале су: _____, _____ и _____.

2. Koje su bile dve prve bitke u kojima je učestvovala srpska vojska?

3. Повежи имена српских војсковођа са њиховим улогама.

Живојин Мишић командант Церске битке

Радомир Путник командант Колубарска битка

Степа Степановић

4. Зашто се српска војска повлачила преко Албаније?

5. Ако је тврдња тачна, заокружи Да, а ако није, заокружи НЕ.

Приликом повлачења преко Албаније страдало је много српских војника. ДА НЕ

Савезнички бродови превозили су преживеле војнике у Србију. ДА НЕ

Заједно са савезницима, српска војска пробила је Солунски фронт. ДА НЕ

Први светски рат се завршио 1916. године. ДА НЕ

После рата на Балкану је настала Краљевина Срба, Хрвата и Словенаца. **ДА** **НЕ**

У Првом светском рату први пут су употребљене подморнице. ДА НЕ

6. Ако је тврдња тачна, упиши знак * у поље поред ње.

Други светски рат је почео 1939. године нападом Немачке на Пољску.	
Југославија је нападнута 6. априла 1940. године.	
У току рата Немачка је поробила многе европске државе.	
Окупаторима су отпор пружали партизани под вођством Јосипа Броза Тита.	
Београд је ослобођен 1945. године.	
Други светски рат је окончан 9. маја 1945. године.	

7. Повежи сваки појам са одговарајућим значењем. Један појам је вишак.

Фронт	ненаоружано стновништво
Цивили	изабрана група људи која доноси одлуке уместо краља
Монархија	велико ратиште
Намесништво	

8. У свакој реченици заокружи једну од две понуђене речи како би тврдња била тачна.

После Другог светског рата Југославија је постала **краљевина/република**.

На челу Југославије био је **Јосип Броз/Дража Михаиловић**.

После Титове смрти Југославија се **проширила/распала**.

Србија је поново независна држава од **2006/2008**. године.

9. Повежи назив ових организација са одговарајућом ознаком.

Организација уједињених нација	УНЕСКО
Организација која брине о правима деце	ОУН
Организација задужена за очување споменике културе	УНИЦЕФ

10. Литература:

1. Блумова ревидирана таксономија (Bloom's Revised Taxonomy), преузето 2014. са сајта: <http://www.coe.sdsu.edu/eet/Articles/bloomrev/index.htm>
2. Ивић, И., Пешикан, А., Антић, С. (2009). Водич за добар уџбеник, Општи стандарди квалитета уџбеника, Завод за уџбенике, Београд.
3. Материјал са семинара *Читањем и писањем до критичког мишљења*, Центар за интерактивну педагогију.
4. Павловић Бабић, Д., Гламочак, С., Оцењивање ученика, Приручник за семинар, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, Београд.
5. Подстицање развоја метакогнитивних вештина код ученика, преузето 2014. са сајтова: <http://www.slideshare.net/laurentiusadhyatmoko/developing-metacognitiveskills#>
6. <http://www.mx1.educationforthinking.org/sites/default/files/page-image/1-02MetacognitiveDevelopment.pdf>
7. http://www.learner.org/courses/learningclassroom/support/09_metacog.pdf
8. Савовић, Б., Бјекић, Д., Најдановић Томић, Ј., Гламочак, С., (2007). Примена тестова знања у основној и средњој школи, Београд.
9. Хавелка, Н., Хебиб, Е., Бауцал, А., (2003). Оцењивање за развој ученика, Министарство просвете и спорта, Центар за евалуацију, Београд.